Seenaa Jireenya H/Muhammad H/Sa'id

(1939-2016 A.L.I)

Barreessaan Dr. Kadiir Ibraahim

Bara 2016 A.L.I.

GADAB HASAASAA

Seenaa Jireenya H/Muhammad H/Sa’id

(1939-2016 A.L.I)

Barreessaan Dr. Kadiir Ibraahim (PhD)

Gulaalaan Barsiisaa Amaan Huseen Bariisoo (MA)

Bara 2016 A.L.I.

Galata
Galanni Hundi Ka Rabbii Aalamaati.

Kitaabni kun kan barreeffame Bara 2005 A.L.I.odeeffannoo jalqabaa (primary data) bu'uura godhateeti. Waggaa 10 booda ragaan madda odeeffannoo lammaffaa (secondary source data) irraa sassaabamee kan qindaaye bara 2016 A.L.I.ti.

Kitaaba kana keessatti baroonni tuqaman A.L.I. Yoo jedhame malee hundumtuu akka lakkoofsa Awuroppaati

Seenaa Nama Rabbii beekamaa kana, katmii tiyya akka Rabbi na tolchu niyyadhee du’aayii Qur’aanaa kan armaan gadiitiin waqfii akka ta’u ifaajeera.

وَٱلَّذِينَ جَآءُو مِنۢ بَعۡدِهِمۡ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱغۡفِرۡ لَنَا وَلِإِخۡوَٰنِنَا ٱلَّذِينَ سَبَقُونَا
بِٱلۡإِيمَٰنِ وَلَا تَجۡعَلۡ فِي قُلُوبِنَا غِلّٗا لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ رَبَّنَآ إِنَّكَ رَءُوفٞ
رَّحِيمٌ ١٠

worri (mu’mintootaa kan hanga guyyaa qiyaamaatti, Muhaajiraafi Ansaara boodaan dhufu) ni jedhan: ‘Yaa Rabbi! nuufi orma keenya ka amananii nu dura dabraniifis araarami. Waanyoo worra amanee qalbii keenya keessatti hin taasisini. Rabbii keenya, (wonni akkanatti si kadhannuuf), situ akkaan rahmata godhaa; situ rahmata heddummaataaf’!

Warri yaada dabalataa erguu feetan: Lakk Mob. 0911535891 naa bilbilaa, ykn email: kediribrahim@rocketmail.com jechuun naa barreessaa.

Namni seenaa kana keessatti bakki kun sirrii miti jettan, waan sirrii ta'e, yookaan waan hafuu hin qabnetu osoo hin barreeffamne hafee jira kan jettan, waan hafe san ragaa qulqulluun barreessudhaan barreeffama qindaaye, kan gulaaluu (edit gochuu) hin feesifne keeyyatata sirriifi qubee sirriin naa ergaa.

Dr. Kadiir Ibraahim
(Caamsaa 1/2024)

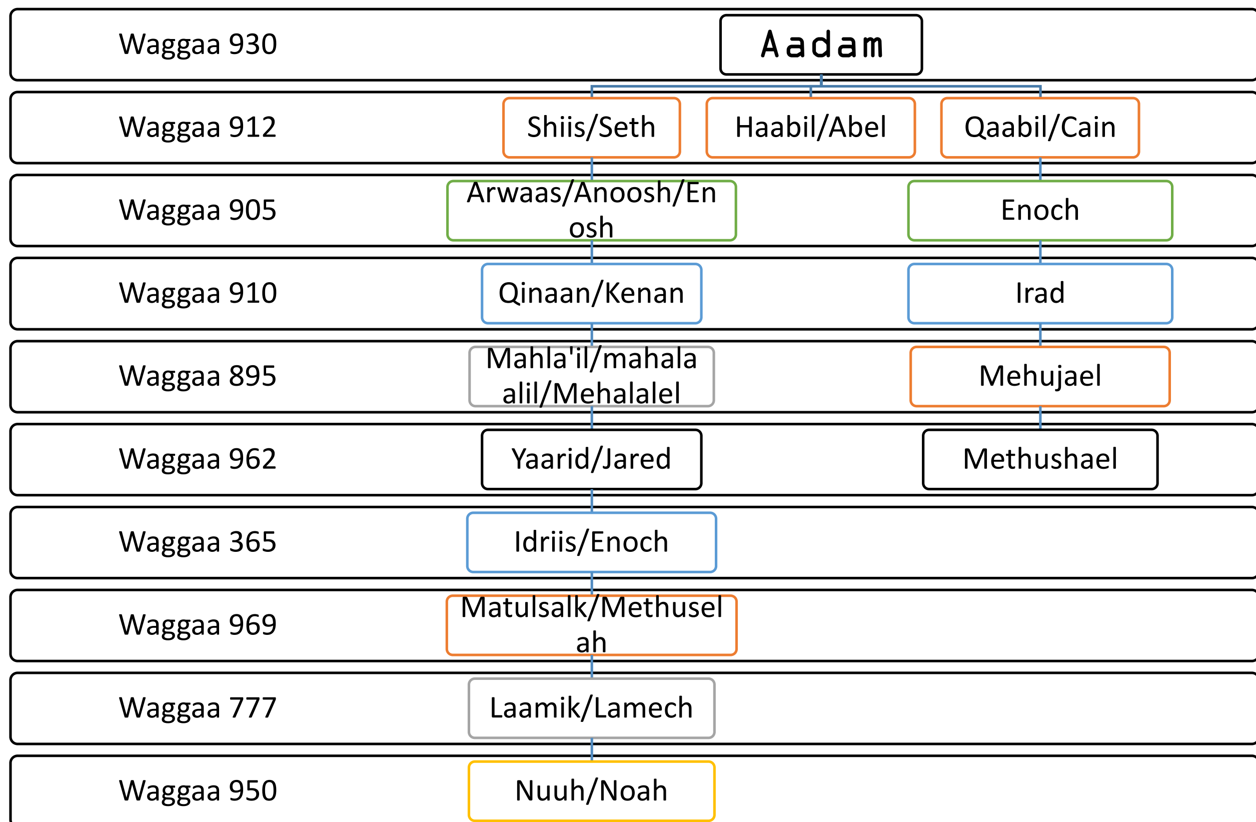
Contents

Boqonnaa Tokko: Hidda Dhaloota H/ Muhammad Sa'id Nabi Aadamiin irraa Hanga Haaji Sa'id Jilootti

H/ Muhammad H/Sa'id Jiloo, Nama Rabbiiti; Rabbooma isaanii irraa nama Qur'aanaan osoo dubbatuufi Qur'aanaan osoo hojjatu Daarul Aakiraa deeme. Sababa kanaan (haga namni ragaa namaa bayu tokkottu) nama katmiin tolte. Goota; gootummaa irraa nama waan itti amane tokko nama sodaaf jecha irraa of duuba hin deebine. Hayyuudha; Hayyummaa irraa nama fulduratti waa fageessee xiinxalluufi waan xiinxalle irratti nama karoora cimaa baafatu. Arjaadha; arjummaa irraa nama fira isaatii tole, nama aanaafi gosa isaatii tole, nama Arsii tole, nama dhala namaat (ilmaan Aadamii) tole. Ragaa waan dubbatamee kana seenaa isaanii kutaa 'Toltuu gurguddoo Dhala namaatiif fakkeenya taatu tan H/Muhammad Hojjatan" mata duree jedhu jalatti ofuma keetii arguuf teetta. H/ Muhammadiifi abbaan isaaniitis mootii Arsii waan ta'aniif, H/ Muhammad jireenya biyya lafaa kana keessatti walumaa gala ilmaan Aadamiitiif waan tolaniif, hidda dhaloota isaanii Abbaa ilma namaa (nabi Aadam) irraa hanga abbaa isaanii (H/ Sa'id Jiloo)iitti addeesssudhaan seenaa isaanii eegalla.

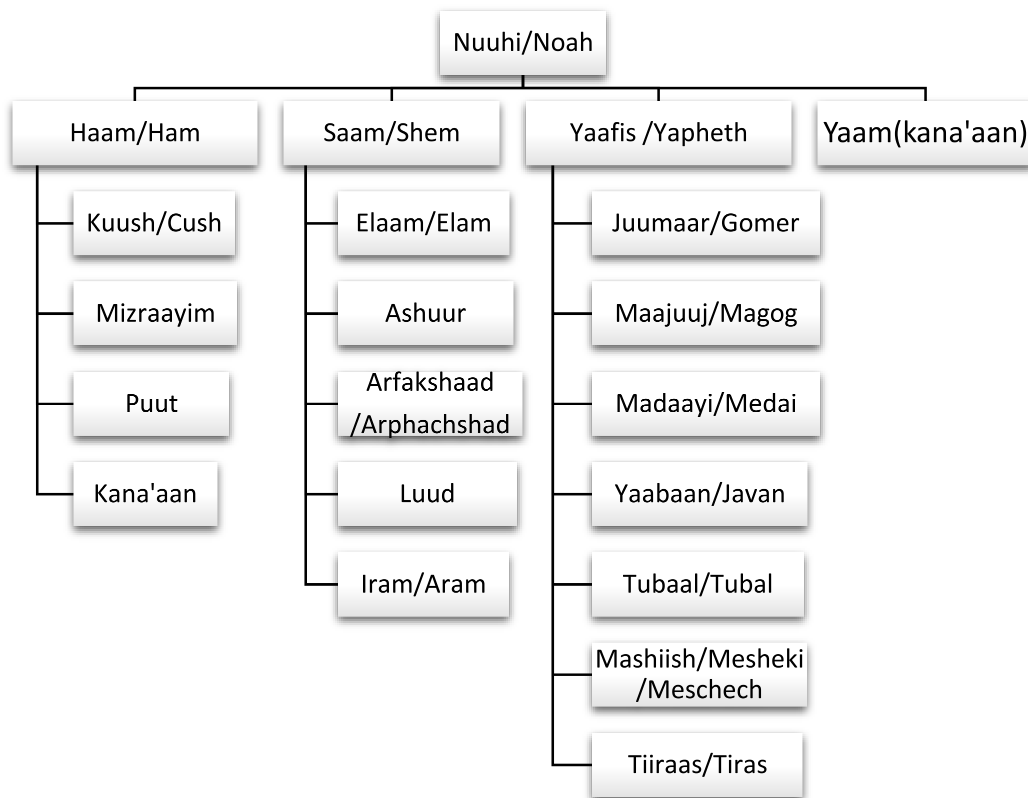
1. Sanyii Nabi Aadam hanga Nuuhiitti

Nabi Aadam Ilmaaniifi intalas hedduu hore. Ilmaan Aadam Haabil, Qaabil, Shiis turan. Ilmaan Aadam keessaa ka sanyiin dheeratte Shiiz. Nabi Nuuhiin hiddi dhaloota isaanii Shiizitti gala. Nuuh ka Laamikiiti; Laamiki ka Matulsalkiiti; Matulsalki ka Idriis; Idriis ka Yaarid, Yaarid ka Mahalaalil; Mahalaalil ka Qinaaniiti; Qinaan ka Arwaas; Arwaas Ka Shiiz ilma Aadamiiti (Yelland Family History and Genealogy, www.yelland.ca). Hortee kanneen Umrii isaan turan waliin gabatee armaan gadii ilaali.



1.1. Hortee Nuuhii

Akkuma taatoo armaan gadii irraa hubatamutti, Nabi Nuuh ilmaan afur qaban: 1, Kana’aan 2, Haam 3, Saam 4. Yaafis. Ilmaan afran irraa kan horan sadiin: Haam, Saamiifi Yafis. Akka seenaan himutti, dhumaatii rafrafa galaanaa booda nabi Nuuh Doonii/Markaba sadi hojjatudhaan, markaba tokko Haamiifi ilmaan isaatii kennee karaa galaana Diimaatiin, Ardii Afrikaa irra akka qubatan taasise. Ilma lammaffaa, Saamiin doonii lammaffaa ilmaan isaa waliin yaabbisee ardii giddu gala baha Eeshiyaafi Awuroppaa akka qubatan taasise. Ilma sadaffaa Yaafisiin immoo ilmaan isaa waliin doonii sadaffaa yaabbatanii karaa galaana Hindiitiin Eeshiyaa gama bahaatiin akka qubatan taasise jedhama (Itiyoophiyaa Ye saatinael Gool: Fissihaa Yaazee, Yelland Family History and Genealogy, www.yelland.ca). Hortee Nuuhiifi ilmaan ilmaan isaanii taatoo armaan gadii irraa xiinxalli



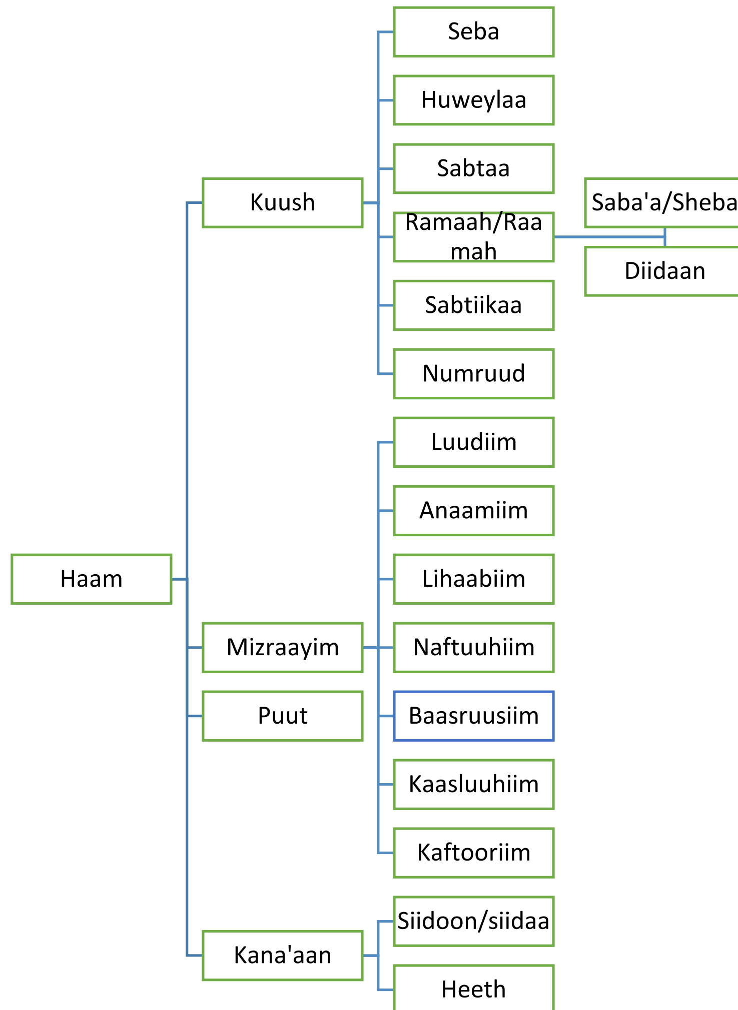
1.1.1. Hortee Haam

Akkuma taatoo armaan olii irraa hubatamu,Ilmaan Haam afran kanneen armaan gadiiti:

1. Kuush (Cush)-Abbaa Ummatoota gurraacha Afrikaa keessumattuu abbaa Oromoo fa'a hore;
2. Misraayim (abbaa warra Misraa (Egypt) hore;
3. Fuut (Put) (Warra Kasluuhiim warra Falasxiinota sanyii Jaaluut hore) fi (Kaftooriim)abbaa warra Liibiyaa horeefi
4. Kana'aan (Canaan), abbaa Jabuusotaa, Giirgaashotaa, Amoorotaa (Hivites, Jebusites, Arvadites, Girgashites, Amorites, Arkites, Sinites, Hittites, Sidonians, Perizzites, Zemarites) hore.

Ilmaan Ilmaan Haamii

Akkuma taatoo armaan gadii irraa hubatamu, Ilman Haam afur. Ilmaan ilmaan isaanii immoo: Kuush (Sebaa, Huweylaa, Sabtaa, Raamaa, Sabtiikaafi Numruud); kunniin warra Oromoofi ummattoota gurraacha Afirikaa hore. Mizraayim (Luudiim, Anaamiim, Lihaabiim, Naftuuhiim, BaasruusiimKaasluuhiim, Kaftooriim) Kunniin immoo warra Ummata Masrii yookaan Qibxiyyoota hore. Fuut immoo warra Falasxiinota duriifi Liibiyaa hore. Kana'aan (Siidoon, Hees); Kunniin warra Sanyii kana'aanotaa hore (Yelland Family History and Genealogy, www.yelland.ca).



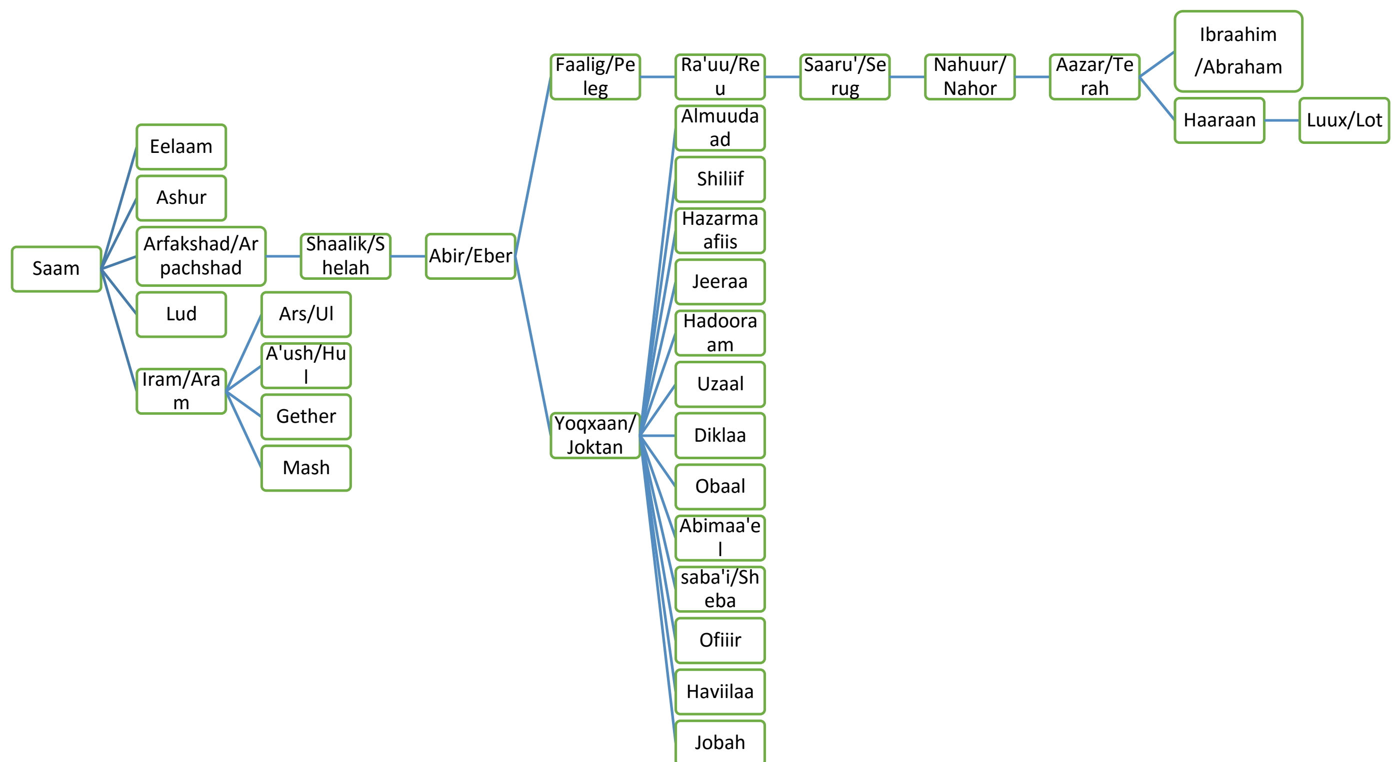
1.1.2. Hortee Saam

Ilmaan saam Jaha. Isaanis: Ilaam, Ashuur, Luud, Iramiifi Arfaksad.

1. Ilaam/Elam (sanyii Araboota durii Kan akka gosa Jur’hum)
2. As-huur/Asshur (sanyii Assyria)
3. Luud/Lud-Lydians (Sanyii Liidiyaanotaa)
4. Iram/Aram (sanyii Aramaic, Armenia, Mesopotamia, Syria)
5. Arfaksaad/Arphaxad (Sanyii Nabi Ibraahim irraa dhalate)

Ilmaan Ilmaan Seem

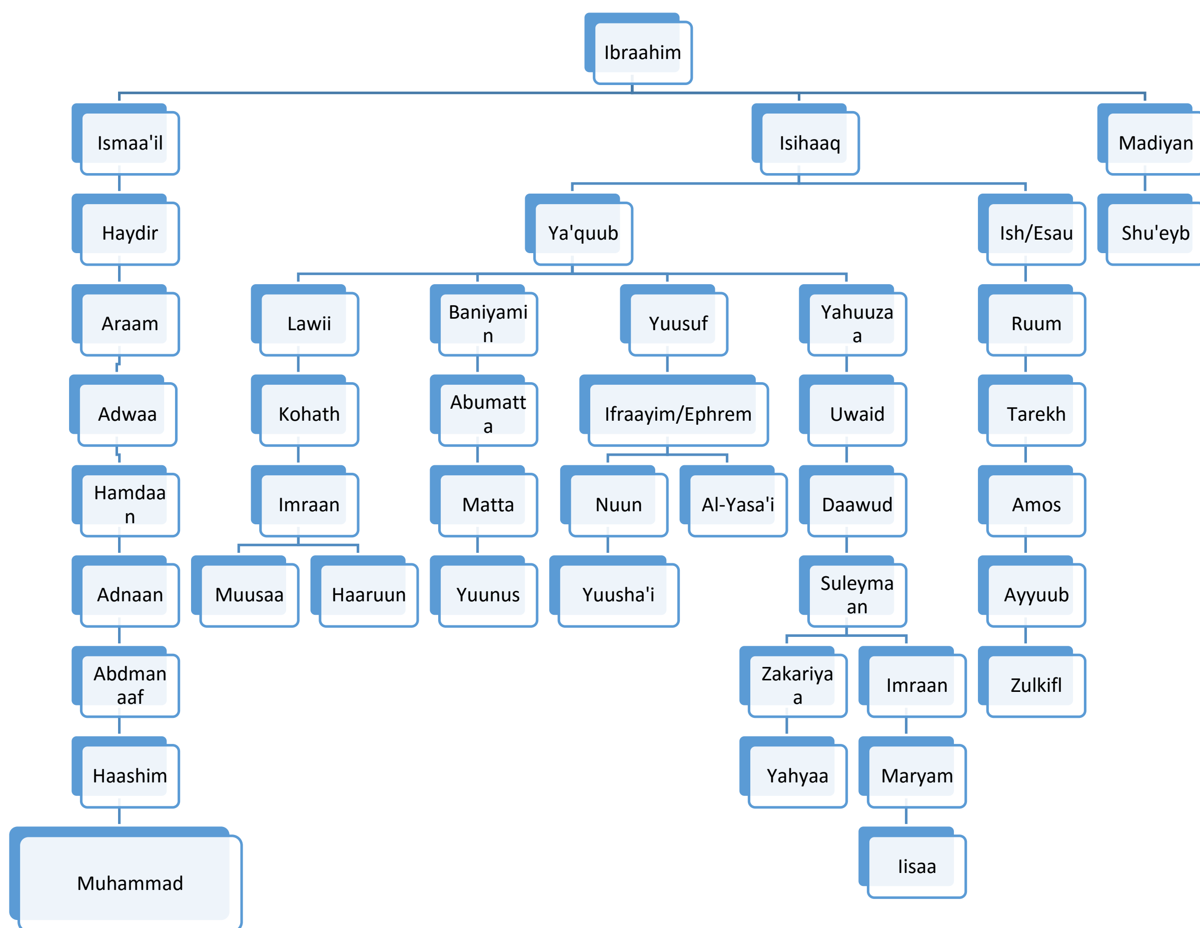
Ilmaan Saamii jahan keessaa warri sanyiin isaanii hore Arfakshaadiifi Irami. Arfakshaad Shaalikiin dhalche. Shaalik Aabiriin dhalche. Aabir immo ilmaan lama Faaligiifi Yoqxaaniin dhalfate. Nabi Ibraahim Faaligitti gala. Ibraahim ka Aazar, Aazar ka Nahuur; Nahuur ka Saaru’; Saaru’ ka Ra’uuti. Ra’uun ka Faalig. Yoqxaan immoo Almuudaad, Shilif, Hazarmaafiis, Jeeraa, Hadooraam, Uzaal, Diklaa, Obaal, Abimaa’eel, Saba’I, Ofiir, Haviilaa, Jobaa dha. Taatoo armaan gadii ilaali. Kunniin warra sanyii Araboota durii hore. [Arabni lama: Araba durii fi Araba Sanyii Ismaa’il irraa gadi kaatu]. Iram immoo warra sanyii sooriyaa (syrea) hore (Yelland Family History and Genealogy, www.yelland.ca). Taatoo armaan gadii ilaali.



Taatoo Hortee Saamii (seem)

Sanyii Ibraahimii

Sanyii Seemii keessaa kan hormaataafi Nabiyyummaan Rabbiin badhaase Ibraahimiifi sanyii isaaniiti. Ibraahim ilmaanlamaan Isihaaqiifi Ismaa'iliitiin hortee baay'ee badhaadhan. Isihaaq Ya'quubiin dhalche. Ya'quub immoo ilmaan kudha lama (Banii Israa'il kan jedhaman hore. Ilmaan kudha lamaan kunniin gosa kudha lama ta'anii Nabiyyoonni baay'een isaan keessaa ergaman. Gama Ismaa'iliitiin immoo hortee Arabootaattu argame. Nabi Muhammad damee ismaa'iliiti (Family Tree of Prophets: majesticislam.files.wordpress.com 2011). Hidda dhaloota nabiyyootaa taatoo armaan gadii ilaali.

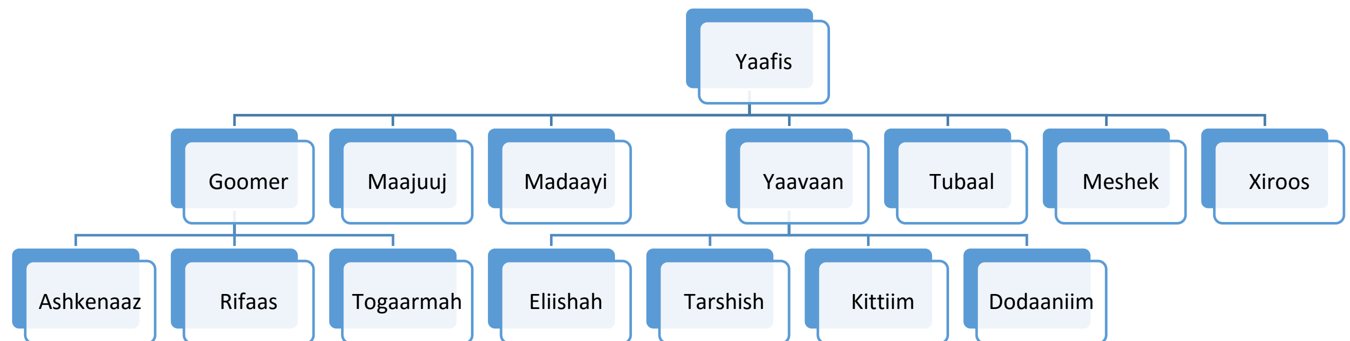


1.1.3. Hortee Yaafis (Japheth):

Ilmaan Yaafis torba: Yaavaan, Maajuuj, Madaayi, Tubaal, Tiiraas, Meshekiifi Goomeer dha (Yelland Family History and Genealogy, www.yelland.ca). Sanyiin isaanii:

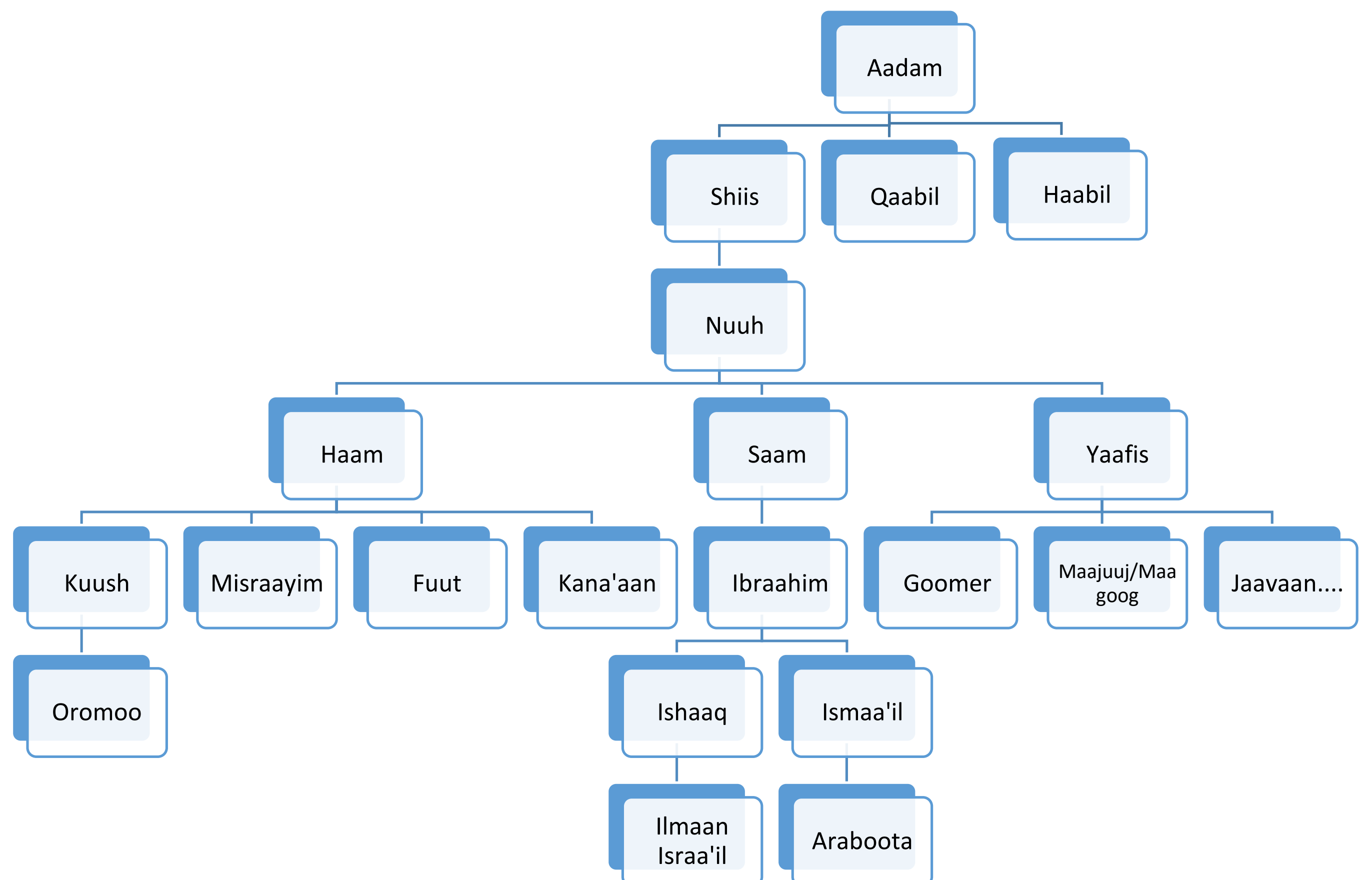
1. **Yaavaan/**Javan (Warra giriik, Roomota, Faransaa, Xaaliyaan, Ispeen, Poortugaal [Greece, Romans, Romance -- French, Italians, Spanish, Portuguese]
2. Maajuuj/Magog (Warra shiisiyaanotaa, Islaavota, Bulgaarota, Bohimiyaanota, Poolota, Islovaakota, Kirooshiyaanota) [Scythians, Slavs, Bulgarians, Bohemians, Poles, Slovaks, Croatians]
3. Madaayi/Madai (Warra Hindootaa, Iraan/Faarisoota, medoota, Afgaanota, Kurdoota [Indians & Iranic: Medes, Persians, Afghans, Kurds]
4. Tubaal/Tubal (Jiraattota kibba Galaana Gurraachaa (Black Sea)
5. Tiras (Tiraashiyaanota, tiwutoonota, Jarmanoota, Iskaandinaaviyaanota, Ingiliizota, Juutota [Thracians, Teutons, Germans, Scandinavian, Anglo-Saxon, Jutes]
6. Meshech (warroota Raashiyaa) [Russia]
7. Gomer (Warroota seeltikii) [Celtic]

Taatoo armaan gadii ilaali.



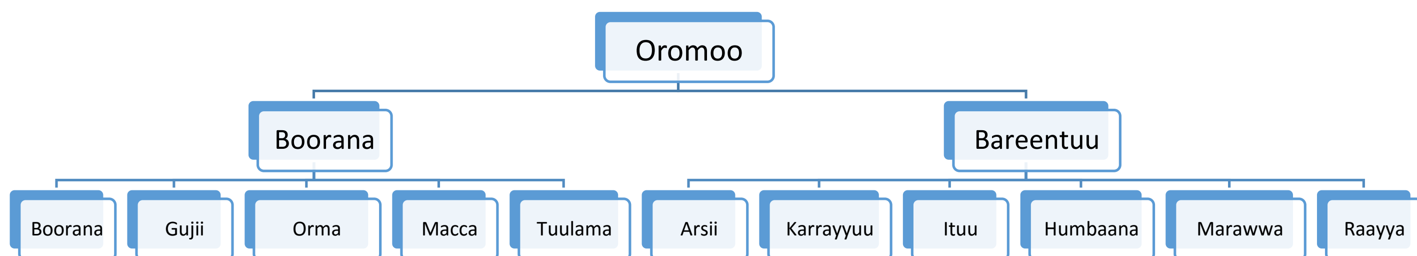
1.2. Hidda Dhaloota Oromoo Aadam irraa

Akkuma taatoo armaan gadii irraa hubatamu, silsilanni Sanyii Oromoo hanga Aadamiitti akkana: Aadam-Shiiz-Nuuh-Haam-Kuush-Oromoo. Qooda sanyii armaan gadii keessaa Oromoon damee Haam irraa Kuushitti gala. Ilmaan Oromoo lama: Booranaafi Bareentu. Arsiin immoo damee Bareentuuti. Taatoo armaan gadii ilaali.



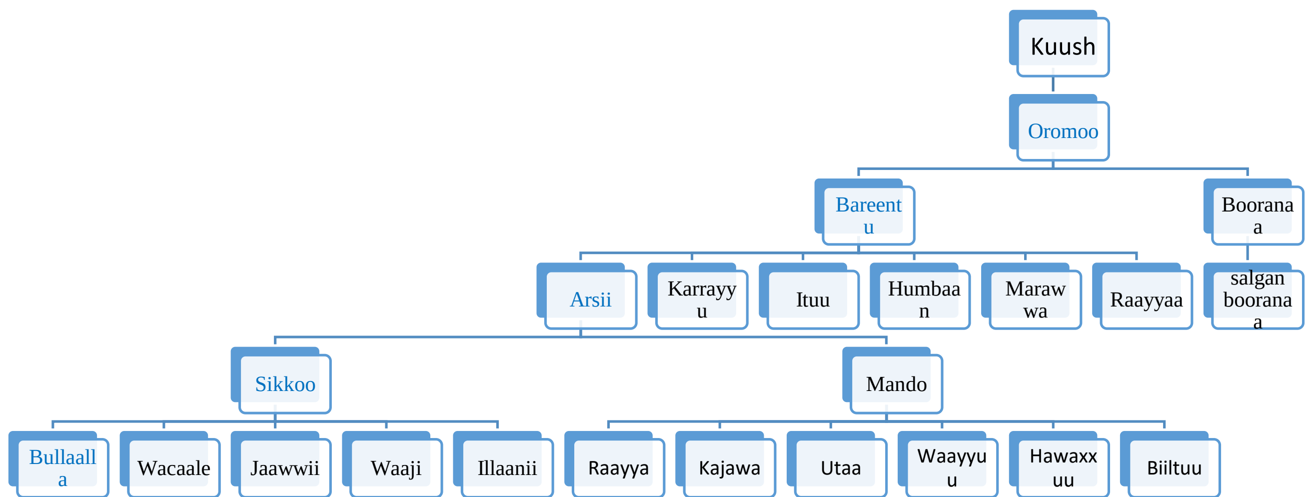
1.2.1. Hortee Oromoo

Akkuma beekamu, Oromoon dame lama (Bareentuufi Boorana)tti qoodama. Ilmaan Bareentuu: Arsii, Karrayyuu, Ituu, Humbaana, Marawwaafi, Raayya. Ilmaan Booranaa Macca (Gaaroo, Sirba, Liiban, Jaawwii, Daala'ee), Tuulama (Ada'aa, Daaccii, Bachoo, Jiillee), Orma (Dayyaa, Komboo), Gujii (Uraagaa, Maattii, Hookkuufi Sheelloo/Haloodha), Boorana (Sabbo, Goona) dha (Seenaa Saba Oromoo Hanga Jaarraa 16fa, Ton Luis kitaaba isaa'Dictionary of Borana Cultur' (2006). Taatoo armaan gadii ilaali.



1.2.3. Hortee Arsii

Ilmaan Arsii Lamaaan Sikkoofi Mando jedhamu. Ilmaan Sikkoo shan. Isaanis: Bullaalla, Wacaale, Jaawwii, Waajii fi Illaanii dha. Bullaalla ilmaan 21 ol akka qabu seenaa keessatti galmaayee jira (Seenaa Saba Oromoo Hanga Jaarraa 16fa). Taatoo armaan gadii ilaali.



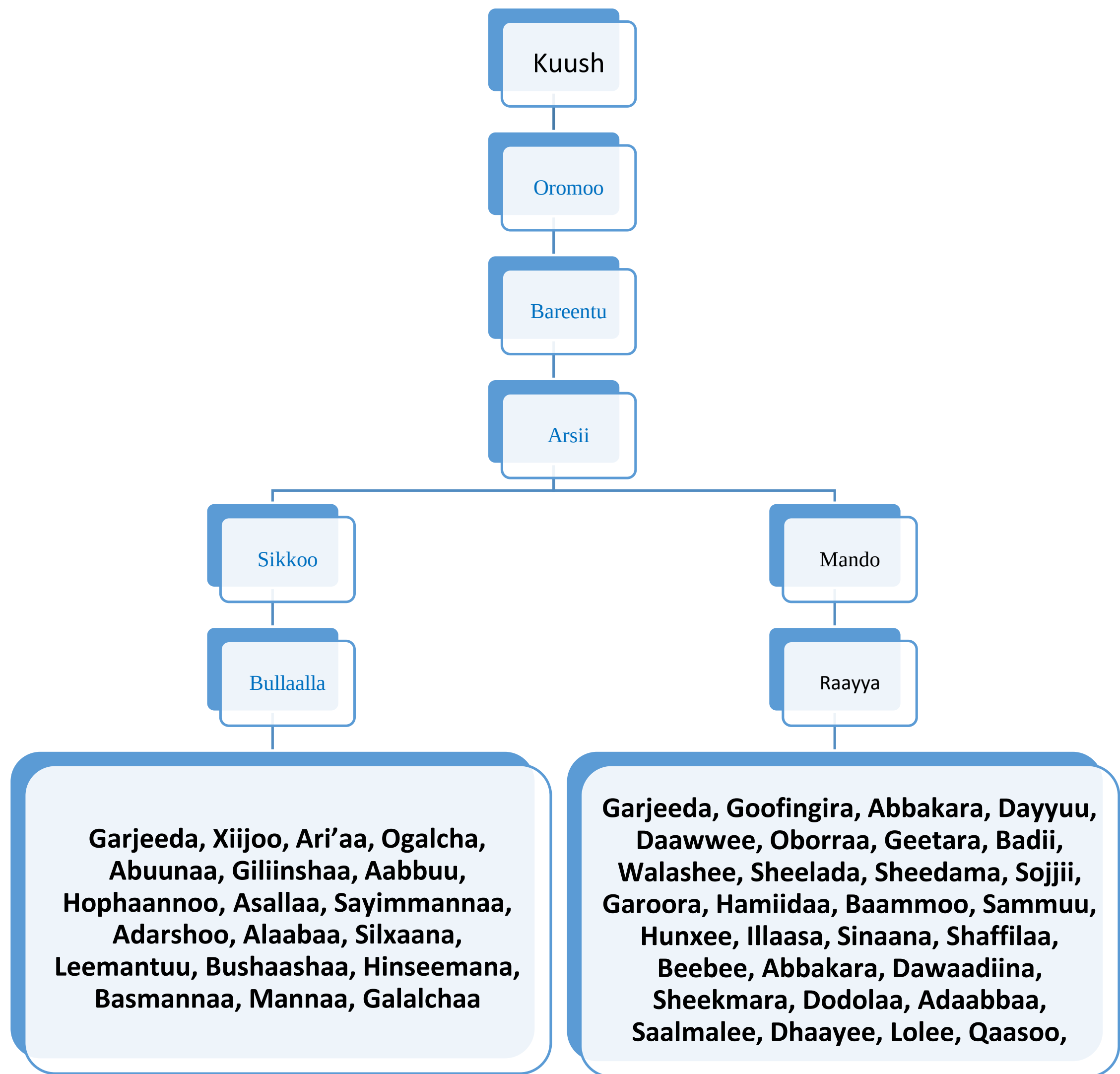
1.4. Hidda Dhaloota Garjeedaa

Gosti Garjeedaa gosoota Arsii keessaa gosa guddoodha. Garjeenni naannoo Oromiyaa fi Oromiyaan alattis naannoo akka kibbaa Keeniyaafi Sumaaleettis akka argamu ni dubbatama (Braukamper, 2014). Damee Oromoo jalatti Booranaafi Bareentuu keessattis hiddi dhaloota Garjeedaa ni laakkawama.

1.4.1. Hidda dhaloota Garjeedaa Arsii-Sikkoofi Mandoo jalatti

Ilmaan Bullaallaa 21 keessaa tokko Garjeeda. Oromiyaa keessatti Garjeeda Gadabii, Garjeeda Diida'aafi Garjeeda Baalee jedhamuun beekama. Garjeenni Oromoo Bareentuu ilmaan Arsii lamaan (sikkoofi Mandoo)n jalattis ni beekama. Fakkeenyaaf, damee Sikkoo keessaa Bullaallaan jalatti ramadama. Haala kanaan yoo fudhanne, Garjeenni ilmaan Sikkoo shanan (Bullaalla, Wacaale, Jaawwii, Waaji, Illaanii) keessaa Bullaallaan jalatti ramadama. Ilmaan bullaallaa gosa gara 21 ol akka qaban seenaan ni addeessa. Isaan (ilmaan bullaallaa keessaa) muraasni: Garjeeda, Xiijoo, Ari'aa, Ogalcha, Abuunaa, Giliinshaa, Aabbuu, Hophaannoo, Asallaa, Sayimmannaa, Adarshoo, Alaabaa, Silxaana, Leemantuu, Bushaashaa, Hinseemana, Basmannaa, Mannaa, Galalchaa dha (Seenaa Saba Oromoo Hanga Jaarraa 16ffa, 2006).

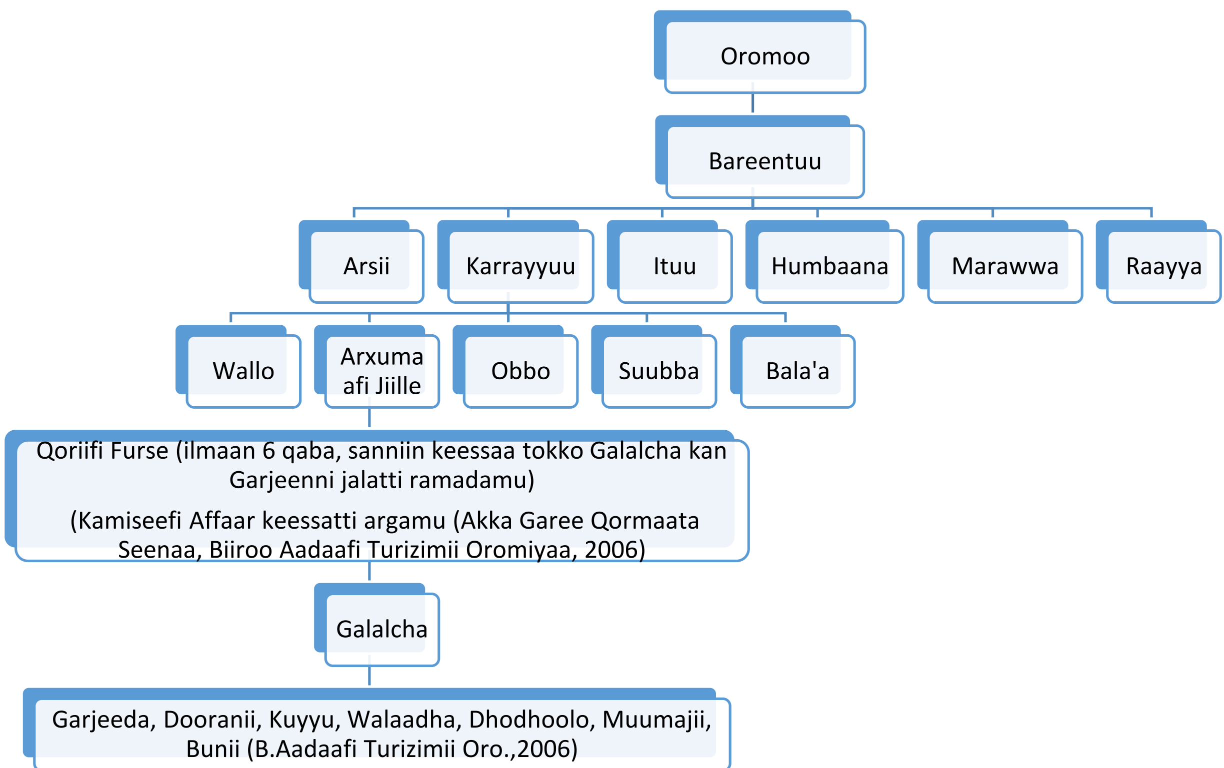
Qorannoon biroo, Garjeeda Mandoon jalatti ramadudhaan ilmaan Mandoo torban (Raayya, Kajawa, Utaa, Waayyuu, Biilttuufi Hawaxxuu) keessaa Raayyaan jalatti ramadeera. Haala Kanaan, Garjeenni ilma Raayyaa yoo ta'e, Obboleeyyan isaa waliin akka armaan gadiitti tarreeffama: Garjeeda, Goofingira, Abbakara, Dayyuu, Daawwee, Oborraa, Geetara, Badii, Walashee, Sheelada, Sheedama, Sojjii, Garoora, Hamiidaa, Baammoo, Sammuu, Hunxee, Illaasa, Sinaana, Shaffilaa, Beebee, Abbakara, Dawaadiina, Sheekmara, Dodolaa, Adaabbaa, Saalmalee, Dhaayee, Lolee, Qaasoo fi kan hafan baay'eedha (Banti Makonnin, 2021). Taatoo armaan gadii ilaali.



Kuush
Oromoo
Bareentu
Arsii
Sikkoo
Mando
Bullaalla
Raayya
Garjeeda, Xiijoo, Ari'aa, Ogalcha, Abuunaa, Giliinshaa, Aabbuu, Hophaannoo, Asallaa, Sayimmannaa, Adarshoo, Alaabaa, Silxaana, Leemantuu, Bushaashaa, Hinseemana, Basmannaa, Mannaa, Galalchaa
Garjeeda, Goofingira, Abbakara, Dayyuu, Daawwee, Oborraa, Geetara, Badii, Walashee, Sheelada, Sheedama, Sojjii, Garoora, Hamiidaa, Baammoo, Sammuu, Hunxee, Illaasa, Sinaana, Shaffilaa, Beebee, Abbakara, Dawaadiina, Sheekmara, Dodolaa, Adaabbaa, Saalmalee, Dhaayee, Lolee, Qaasoo,

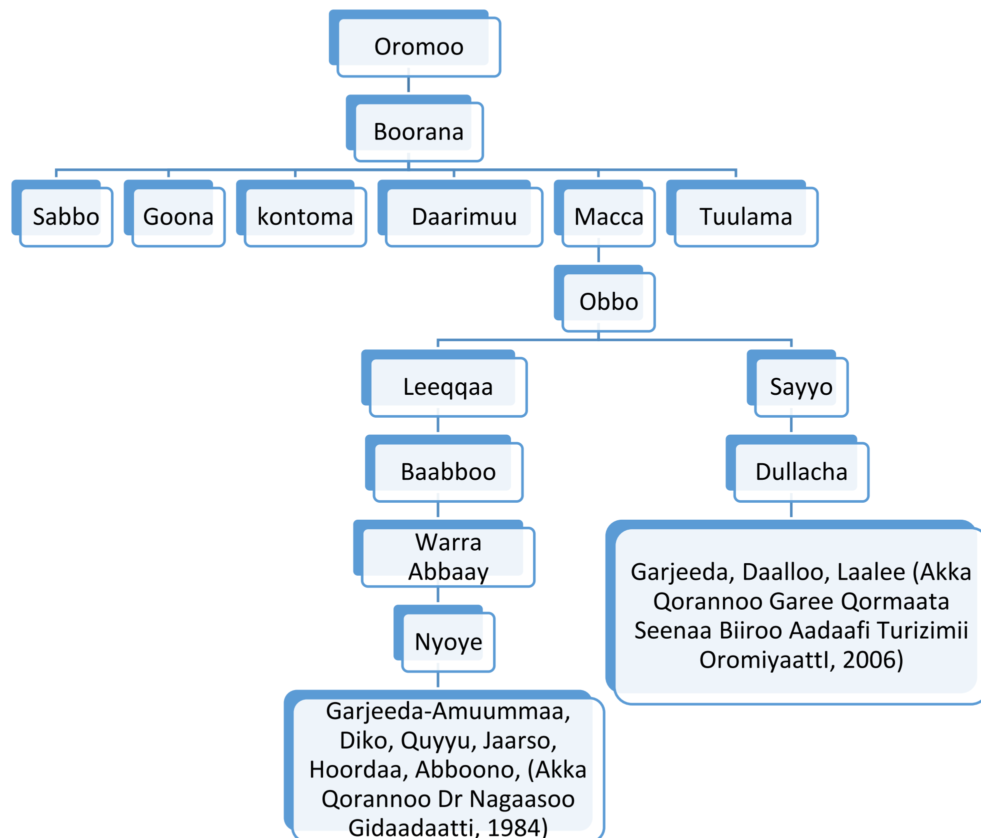
1.4.2. Hidda Dhaloota Garjeedaa Oromoo Walloo jalatti

Akka Kitaabni Aadaafi Turizimii Oromiyaa gareen qormaata seenaa addeessutti, Garjeenni Oromoo Walloo keessattis (Damee Karrayyuu irraa gadi Arxummaafi Jiilleen jalatti argama. Taatoo armaan gadii ilaali.



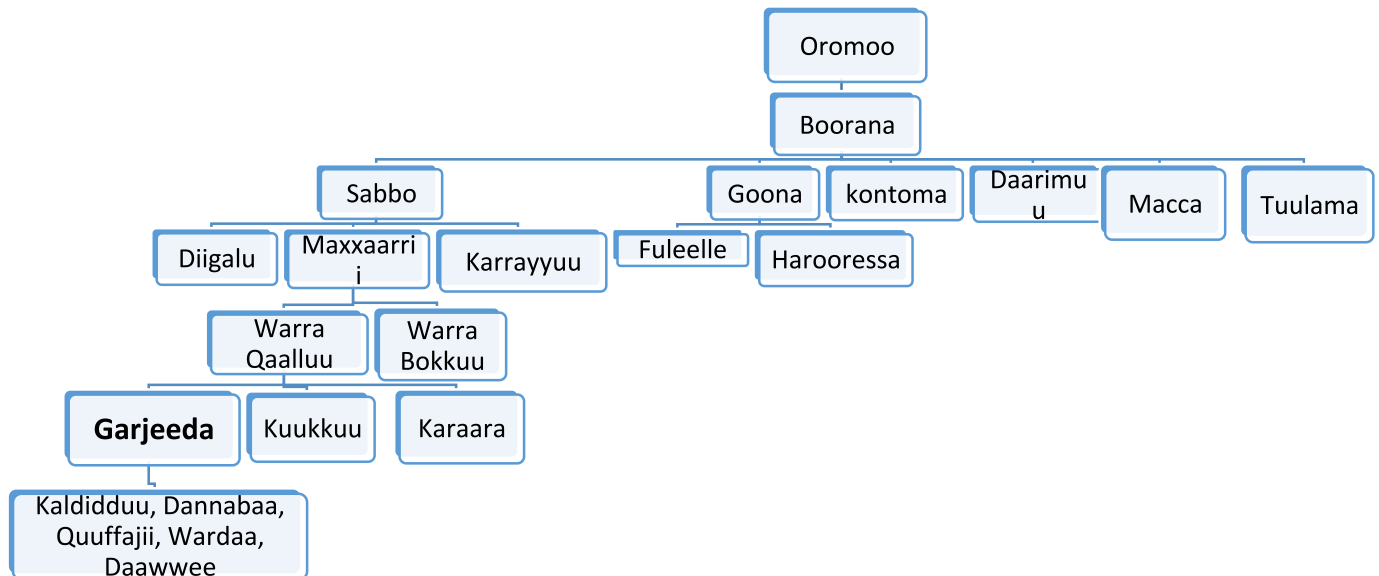
1.4.3. Hidda DhalootaGarjeedaa Maccaafi Tuulamaan Jalatti

Oromoo Maccaa Tuulamaa keessattis damee Sayyoo fi Leeqqaa jalatti gosti Garjeeda jedhamtu Wallaggaan keessa akka jirtu Dr Nagaasoo Gidaadaa Qorannoo isaa kan PhDdhaaf hojjatamee kitaaba mata duree, 'History of the Sayyoo Oromoo of Southern Wallaggaa, Ethiopia from about 1730-1886' jedhamuun bara 1984 maxxanfame keessatti addeesseera. Qorannoo Dr Nagaasoo kanas, Hayyoonni garee seenaa kan Kitaaba, 'Seenaa Saba Oromoo hanga Jaarraa 16ffaa' jedhu keessatti mirkaneessaniiru. Haala kanaan Garjeenni Oromoo Maccaa keessatti gosa lama (Leeqqaafi Sayyoo) jalatti argama.



1.4.4. Hidda Dhaloota Garjeedaa Boorana-Sabboofi Goonaan jalatti

Damee Booranaa jalatti, Garjeenni gosa gugurdaa ta'ee bakka heddu jira. Fakkeenyaaf, Damee Booranaa jala Ilmaan Booranaa Sabboofi Goona jalatti damee Sabboo ta'udhaan hortee maxxaarrii jalatti ramadama (Seenaa Saba Oromoo Hanga Jaarraa 16ffaa). Kanas akka armaan gadiitti ilaali.



1.4.5. Garjeeda ummata guddaa Baha Bilaatteetti argamu

Hayyuun Seenaa Haberland kan jedhamu, (D'abbadi 1890) wabeeffachudhaan kan addeeffame Braukamper, 2014) akka ibsutti, zabana durii Bilaatteen gara bahaatti ummata jiraatan Hadiyoonni Garjeeda Jedhanii akka waamaniifi maqaa Garjeeda jedhamuun gosoonni beekaman Oromoota Bareentuufi Ummata Sumaalee keessas kan jiran ta'uu isaa akka armaan gadiitti addeesseera.

> D'ABBADIE (1890: 186f. passim) writes that the peoples west of the *Bilate* used to call the eastern people *Garjeeda*. (Clans of the same name are also represented among the Baarentuu-Oromo, particularly the Ittuu, and among the Somali) (Braukamper, 2014).

Orom duroo ta'udhaan ummattoota Oromoo kan mootummaa Isilaamaa hundeessanii lafa Arsii kana irra turan ta'uun isaatis seenaan mirkanaa'eera. Garjeenni Keeniyaa keessa Mombaasattis ni argama jedhama

Qorannoon biroo, kan hayyuu seenaa lammii Jarman kan ta'e Braukamper (2014) nama jedhamuun kan qoratame, Garjeeda Ummatoota Mootummaa Isilaamaa ijaaree Arsii keessa qubate keessaa tokko akka ta'e ni addeessa.

Ummattoota Mootummaa Isilaamaa kan mataa isaanii ijaarachuun bulaa turani garee sikkoo mandoo kan Garjeeda waliin ramadaman Braukamper (2014) kitaaba isaa, 'A History of the Hadiyya in Southern Ethiopia' jedha keessatti muraasa isaanii akka armaan gadiiti tarreessa:

> Abaanna, Abbaymannaa, Aboosa, Abosaara, Abroonye, Abuure, Adamoonye, Adaree, Adarshoo, Adaymannaa, Ajjaamo, Akiyya, Alli, Amandaala, Amiinyaa, Anjeeda, Ari'aa, Asallaa, Ashmuura, Ataaba, Awlijaana (Allujaana, Sha'amannaa), Aymara, Baddoosa, Baamuuda, Basmannaa, Berberee, Bidiiqa, Caatimannaa, Coofira, Da'ii, Dayyu, Doodaa, Eeggoo, Faarachuu, Faraji, Farsaana, Funyamuura, Gaalama, Gasala, Goofingiira, Gomoora, Haballoosa, Habarnoosa, Hanjeeda, Harimannaa, Hawwaxxuu, Heella, Heexoosa, Holbatmannaa, Huduga, Hunxee, Ilaanni, Inseemannaa, Jawaara, Jaawwi, Jidda, Jiliinshaa, Kajawa, Kalaalaa, Korminee, Lattamannaa, Leemu, Loodee, Maadada, Madarshoo, Misheeraa, Nagooyye, Odomannaa, Qancaqooca, Qeexa, Qoorabdoo, Raayituu, Raywamannaa, Sabiroo, Saddee, Saymannaa, Shaffila, Shakmara, Shalimannaa, Shashagoo(so), Shawwadee, Sheedama, Shule, Shuunee, Sinaana, Siree, Soolee, Sooro, Suudee, Tamaamaa, Tawaja, Ubmanoosa, Waambanyee, Wachamannaa, Wagdimannaa, Weege, Weerara, Wolashee, Wonshabiira, Woonamannaa, Woshermina, Woxismannaa, Yabsaana, Yakumma, Xawajja, Xiijoo fi kkf.

Gama biraatiin Braukamper, Sabni Oromoo Heennaafi Allaaqo kan jedhaman saba Orom duroo ta'an 'Hadiyyaa'tti dabalamudhaan sanyiin isaanii gosoota Oromoo kan akka Garjeedatti akka dabalamaniifi, bifa kanaan Garjeenni Oromoota Arsii ta ganamaa akka ta'an ibsudhaan garuu

Ummatni hadiyyaa kun Oromoota damee Booranaa keessaayis Oromoota wallaggaattis akka dabalamanii turan akka armaan gadiitti ibsa.

> Two Oromo brothers, Heenna and Allaaqo, are reported to have joined Hadiyya people. Their offspring, to be found among the Lalo, Daayyo, Leeqaa, Dallo, Jidda, and Garjeeda, are reported to have reached the highland slopes of western Wallaga with the Oromo expansion during the 17th and 18th centuries. (Haberland, 2014, F. 142)

Ummanni Hadiyaa kan Mootummaa Isilaamaatiin bulaa ture Hiddi Isaanii Oromoo ta'uu isaatiifi sababa sirna Gadaa hanqisuutiin Oromummaa isaanii dhaban, Qorattoonni Seenaa Oromoo kitaaba Seena Saba Oromoo hanga jaarraa 16ffaatti jedhu kan bara 2006 maxxanfame keessatti haala armaan gadiitiin addeessanii jiran.

"…Godaansa Jila Gadaatiin walqabatee wanti raawwachuu qabu otoo hin raawwatin yoo hafe murtiin Gadaan dabarsu cinna gosaafi balbalaa fidaa yoo dhufu, Oromoonni bifa kanaan eenyummaafi Oromummaa isaanii dhaban hedduudha. Oromoota bifa akkasiitiin Oromummaarraa fagaatan keessaa muraasni isaanii haala armaan gadiitiin ibsamaniiru.

Oromoota:

Marawwaa

Hadiyyaa

Konsoo

Waasoo

Oflaa

Dhummuugaa

Meeruu

Sidaamaa

Darasoo

Ammaaroo

Daamootaa

Saakkuyyee

Reendilaa

Walaqaa

Gurraa' fi kkf

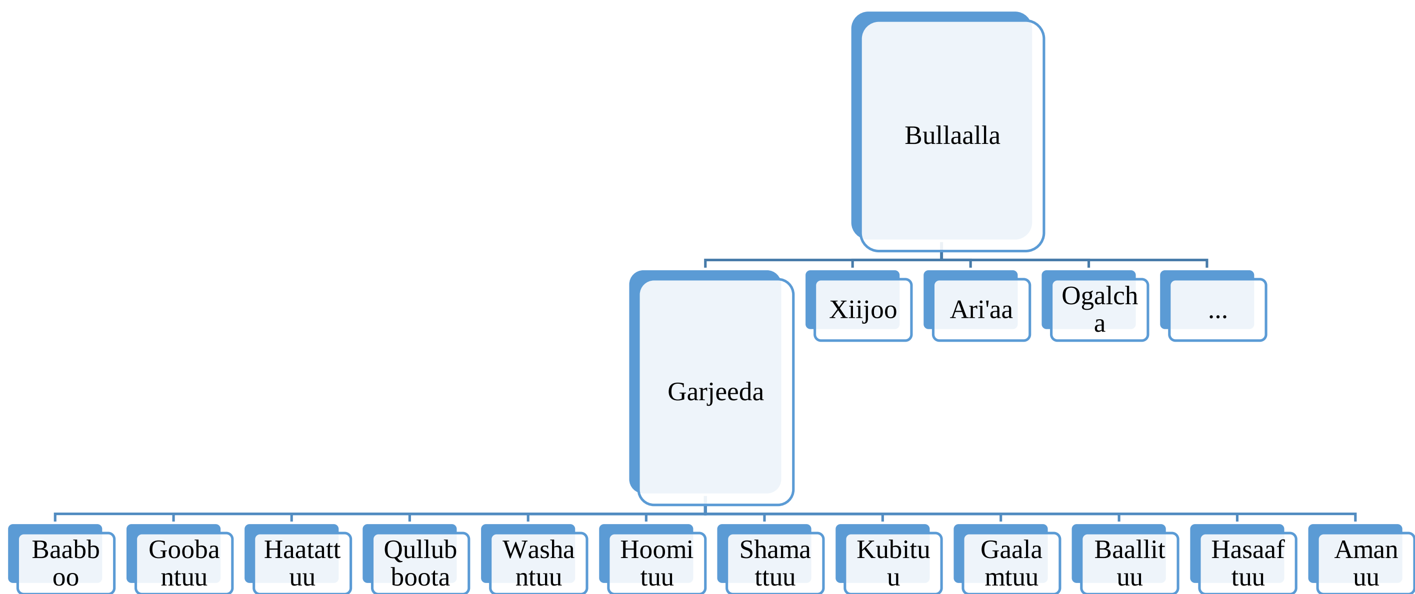
(Seenaa saba Oromoo Hanga Jaarraa 16ffaatti, Gulaallii sadaffaa, Biiroo Aadaafi Turizimii Oromiyaa, 2006).

1.4.6. Garjeeda Gadabiifi Diida'aa

Garjeedni Gadabifi Diida'aa kan Bullaalla jalatti beekaman gara 30 olii kan ta'an Garjeeda Damee Sikkoo keessaa Ilma Bullaallaa jala waan jiraniif, Garjeeda Gadabii kan H/ Muhaammad Sa'id keessaa bahan damee Bullaallaa ta'uu isaatiin seenaa itti fufna.

Garjeeda Gadabifi Diida'aa keessaa muraasni Kanneen armaan gadiiti:

Baabboo, Goobantuu, Washantuu, Qullubboota, Amanuu, Haatattuu, Hoomituu, Shammattuu, Kubituu-oomuu, Gaalamtuu, Baallituufi Hasaaftuudha. Taatoo armaan gadii ilaali.



1.5. Hidda Dhaloota Haaji Sa’id Jiloo (Abbaa H/ Muhammad Sa’id) Baabboo irraa gadi

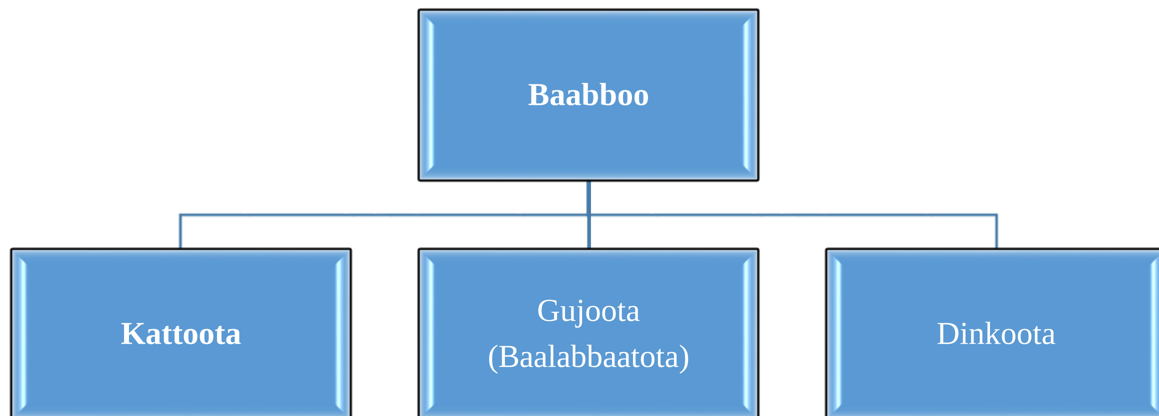
H/ Sa’id Jiloo Arsii gadabii keessatti nama namoomaafi Rabbooma isaaniitiin ulfinna qabu. H/ Sa’id, nama dhalootuma isaaniitiin gaarummaa qabu, nama ambaa diinaa tole. Nama namni jaalatu. Isaaniifi maatii isaanii Rabbiin duniyaafi diiniinis kabajeenii jira. Namoota diiniifi duniyaan akkasumas namoomaafi Rabboomaan tole kanniin Arsiin Warra wayyoome (Noble family) jettiin. Fotoo isaaniifi obboleettii akkasumas eessumaa akka armaan gadiitti ilaali. Seenaan isaanii qofti kitaaba jabaa tokko barreessuu gaafata.

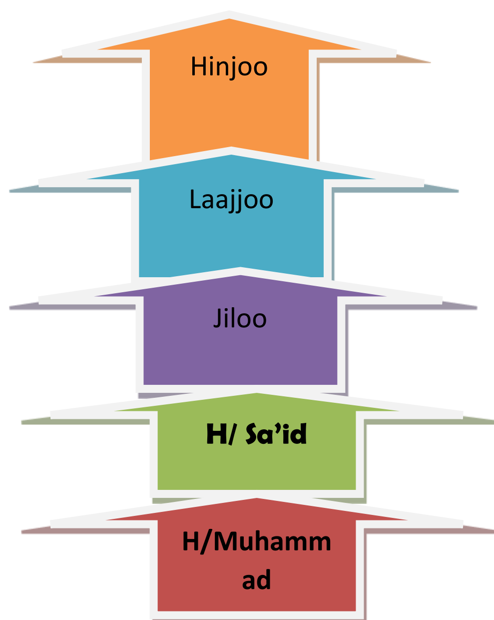


H/ Sa'id Jiloo

1.5.1. H/ Sa’id Jiloo

Gosti isaa, gosa beekamtuu Garjeeda jedhamtu yoo ta’u, Garjeeda keessattis balbalati isaanii Baabboo jedhamudhaan beekamti. Baabboonis mana sadi jalatti qoodamudhaan Kattoota, Gujoota, Dinkoota jedhamudhaan kan adda babbayan yoo ta’u, H/ Sa’id jiloo immoo, hidda dhaloota isaaniitiin Kattoota jala seenu (Afgaaffii bara 2005 H/ Muhammad Sa’id waliin Hasaasatti godhame). Kanas, fakkii armaan gadii irraa hubachuun ni danda’ama:





1.5.2. Maatii H/ Said Jiloo

H/Sa'id Jiloo, dheerinna umrii fi hormaata maatiitiinis kan badhaadhan yoo ta'u, dhalatanii lafa kanarra waggaa 105 jiraatanii turan. Jireenna waggaa hagasii keessatti (du'iinsa dubartii takkaa booda ta biraa fuudhudhaan, akka seera shari'aatti afurii oli al- tokko osoo hin fuune) dubartii shan Fuudhanii turan. Maqaan haadha warraa isaaniitis kanneen armaan gadiiti:

1. Roobduu Seeroo
2. Daatuu Hanaaqoo
3. Zeynii Usmaan
4. Urgoo Kataaraa
5. Raadiyaa Buusisoo

H/ Sa'id Jiloo uumama isaatiin nama dhugaa jaalatu; Nama Rabbooma qabu; nama salaataafi zikrii irraa hara hin baafanne. Osoo Tawhinni biyya Gadabiitti hin jabaatiniyyuu maqaan Rabbii

afaanii isaan hin buune. Tabsee zikrii ta zabana durii Rabbiin ittiin zakkaran fotoo armaan gadii irratti ilaali. Yeroo jalqabaatiif namni biyya gadabiitti sheeka galchee biyya Qur'aanaafi Tawhidaan walbarsiise H/ Sa'id Jilooti.



H/ Sa'id Jiloo: Uumamuma isaaniitiin nama amantii irratti kaka'umsa qabu turan. Zabana duriillee tasbeen Zikrii harkaa hin buutu.

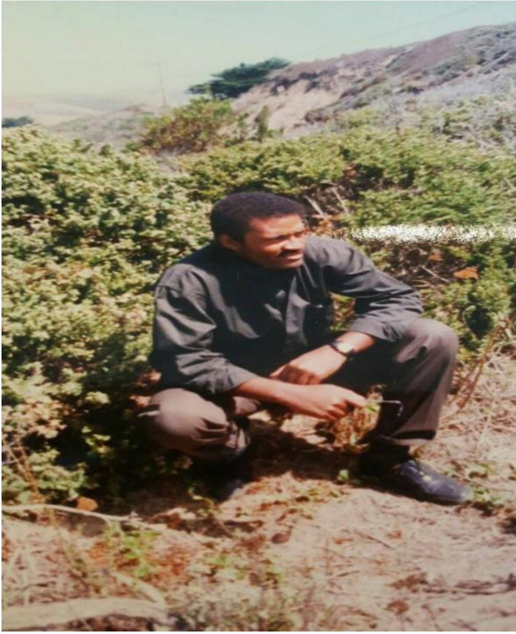
Dubartii shan irraa ijoollee dhiiraa 13 fi dubra 12 waliigalatti ijoollee 25 horanii darbaniiru. Dubartiin isaanii shanan akka fakkii armaan gadiitti mul'ifamaniiru.



Fakkii 1. Haadha warraa shanan H/ Sa'id Jiloo

Ilmaafi intallan isaanii

1. H/ Bayaan H/Said
2. Sheek Kadiir H/Sa'id
3. H/ Muhammad H/Sa'id
4. Faaxumaa H/sa'id
5. Xayyibaa H/sa'id
6. Arab H/Sa'id
7. Kaliifaa H/ Sa'id
8. Muhammad-Amiin H/ Sa'id
9. Shaafii H/ Sa'id
10. Bashiir H/ Sa'id
11. Ruqiyyaa H/ Sa'id
12. Faaxee H/ Sa'id
13. Haliimataa H/ Sa'id
14. Badriyyaa H/ Sa'id
15. Hajjoo H/ Sa'id
16. Eda'o H/ Sa'id
17. Batuulaa H/ Sa'id
18. Safiyyaa H/ Sa'id
19. Amaan H/ Sa'id
20. Jamaal H/ Sa'id
21. Kamaal H/ Sa'id
22. Yaasin H/ Sa'id
23. Shamsiyaa H/ Sa'id
24. Zeynabaa H/ Sa'id
25. Aashuu H/Sa'id





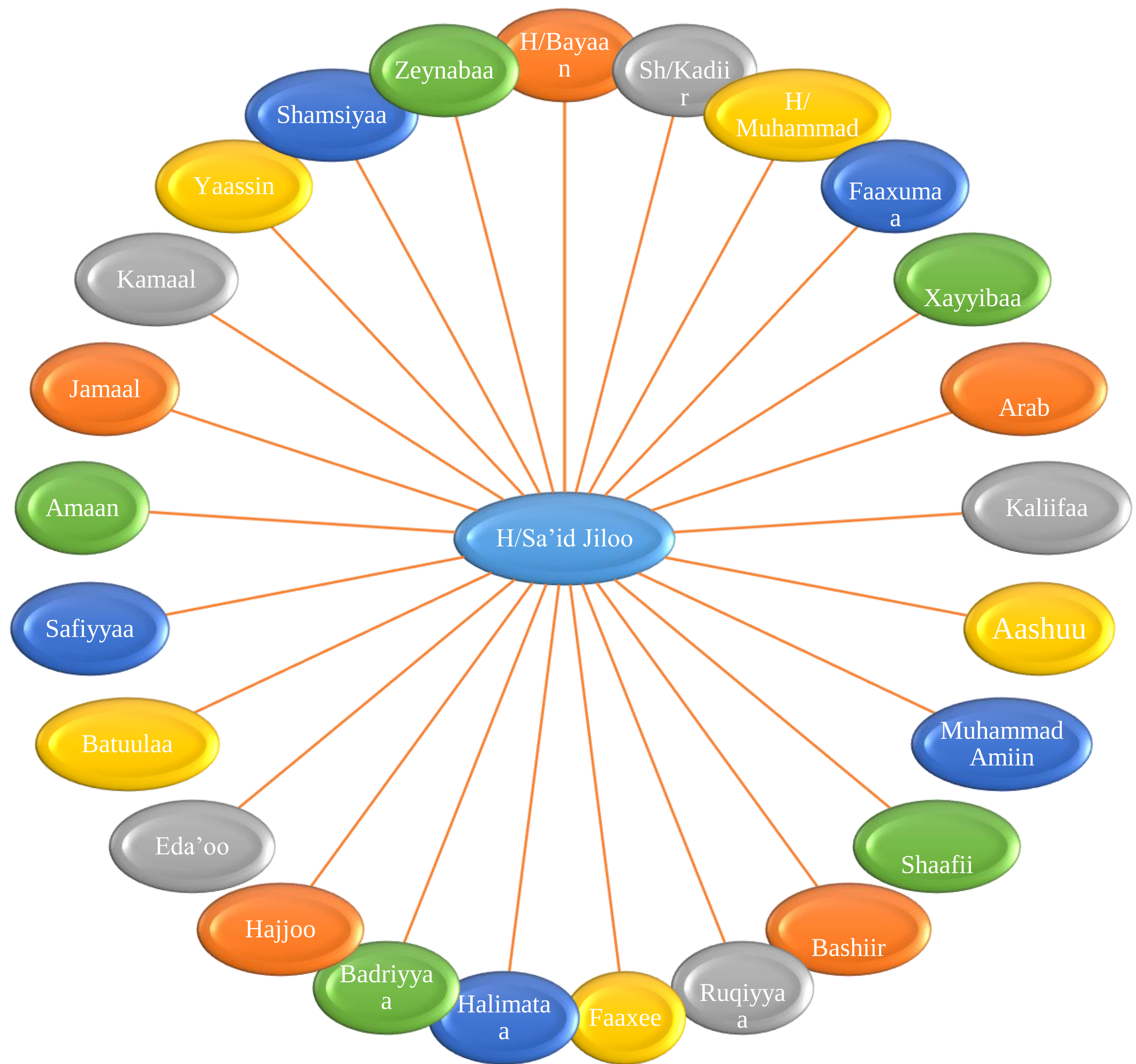




Footoo gubbaa: Mirga irraa gara bitaatti-1. Kaliifaa H/ Sa’id, 2. Arab H/ Sa’id

Footoo jalaa: Ka walakkaa dhaabatee as laalu Arab H/ Sa’id, Ka imaamaa H/ Muhammad

Hortee isaanii fakkii armaan gadii irraa laaluun ni danda'ama.

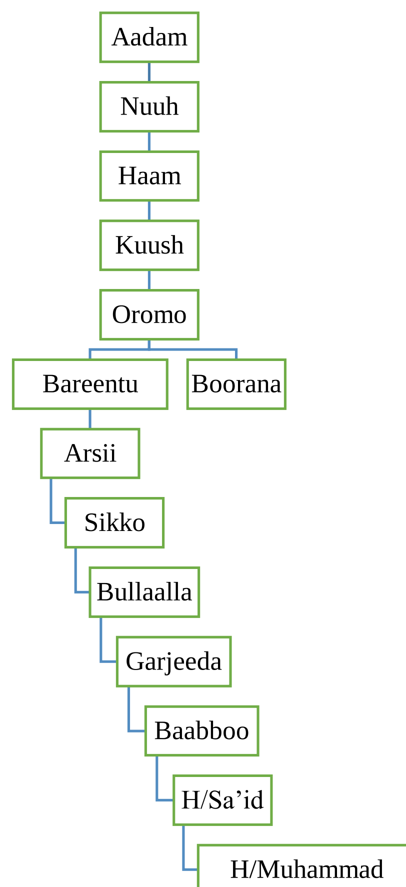


Fakkii 2. Ijoollee H/ Sa'id Jiloo

Walumaa galatti, H/ Muhammad kan H/ Said H/ Sa'id ka jilooti; Jiloon ka Laajjooti; Laajjo ka Hiinjooti; Hiinjo ka Kattaati. Kattaan ka Baabbooti.

Baabboon immoo Garjeeda jala seena. Garjeenni hortee Bullaallaati. Bullaalla damee Sikkooti Sikko Ilmaan Arsee lamaan irraa tokko. Arsiin damee Oromoo lamaan irraa Bareentuun jalatti ramadama.

Oromoo irraa yoo oldeemnu Oromoon damee Kuushiiti. Kuush ilma Haamiiti. Haam immoo ilmaan sadan Nabi Nuuhii irraa tokko. Nuuh Nabi Aadamitti gala. Walumaa galatti taatoo armaan gadii ilaali.



Boqonnaa Lama: Seenaa Jireenya H/ Muhammad H/ Sa'id

2.1. Dhaloota H/ Muhammad Sa'id

H/ Muhammad, abbaa isaanii kan Rabboomaa fi namoomaanis gurra gaarii qabu, H/ Sa'id Jiloo fi haadha isaanii Daatuu Hanaaqoo irraa ji'a Ammajii guyyaa 18, bara 1939 A.L.I. kutaa Arsii aanaa Gadab Asaasaa ganda Qaqawaa jedhamutti dhalate. (Bakki H/ Muhammad itti dhalate kun dargii booda xameeela qaqawaa jedhamtee moggaafamte.

2.2. Hortee H/ Muhammad Sa'id

Jireenya maatiis kan bu'uureffatan haadha warraa ta jalqabaa aadde Gishuu Dhaabaa fuudhudhaan ture. Bakki itti walfuudhan Xameela Qaqawaa yoo ta'u, barri itti walfuudhanis, 1963 A.L.I.tti aadaa Islaamaatiin ture. Aadde Gishuu dhaabaa abbaa isaanii ka Oromoo Shawaa keessatti beekamaa ta'e, Obbo dhaabaa Reebaa fi haadha isaanii Geexee Dhaabaa irraa dhalatan. H/ Muhammad aadde Gishuu dhaabaa irraa ilmaan dhiiraa shanii fi dubra torba waliigalatti ijoollee kudha sadi horaniiru. Aadde Gishuun akaakayyuu (dhaabaa Reebaa)ttu guddisee maqaa akaakayyutiin waamamte.

Jireenya gaa'elaa isaanii keessatti haadha warraa ta lammaffaa, aadde Zahraa Nagawoo bara 1981 A.L.I.tti fuudhan. Biyyi dhaloota Aadde Zahraa Diida'a yoo ta'u, gosti isaanii Haddaa jedhamti. Barnoota Akkaadamiitiin baratanii kutaa saddeet xumuraniiru. Barumsa amantiitiin immoo Qur'aana qara'aniiru. H/ Muhammad, aadde Zahraan irraa ilmaan dhiiraa sadii fi dubra afur waliigalatti, ijoollee torba horaniiru. Walumaa galatti, H/ Muhammad ilma dhiiraa saddeetii fi dubra kudhan waliigalatti ijoollee kudha saddeetiin Rabbi isaan badhaaseera.

Ijoolleen isaanii ta haadha warraa hangafaa Gishuu Dhaabaa irraa horan kanneen armaan gadiiti:

1. Jamaal H/ Muhammad
2. Kadiijaa H/ Muhammad
3. Seyfaddiin H/ Muhammad
4. Fooziyaa H/ Muhammad
5. Awwal H/ Muhammad
6. Muktaar H/ Muhammad
7. Badriyyaa H/ Muhammad
8. Shamsiyaa H/ Muhammad
9. Taajuddiin H/ Muhammad

10. Xaahir H/ Muhammad

11. Makkiyaa H/ Muhammad

12. Misraa H/ Muhammad

13. Aasiyaa H/ Muhammad

Ijoolleen Haadha warraa lammaffaa, Zaaraa Nagayoo irraa horanis kanneen armaan gadiiti.

1. Saafii H/ Muhammad
2. Najmuu H/ Muhammad
3. Samiiraa H/ Muhammad
4. Maryamaa H/ Muhammad
5. Fatraa H/ Muhammad
6. Mubaarak H/ Muhammad
7. Kaalid H/ Muhammad

Hortee isaanii kan haadha warraa lamaan irraa argatan fakkii armaan gadii irraa laaluun ni danda'ama.



Fakkii 3. Haadha warraa lamaanii fi ijoollee H/ Muhammad Sa'id

2.3. Seenaa Barnoota H/ Muhammad Sa'id

2.3.1. Barnoota Qur'aanaa fi Kitaabaa

Umrii daa'imummaa isaanii kan dabarsan haadhaa fi abbaa isaanii biratti yoo ta'u, ijoollummaa isaaniitti barumsa Qur'aanaa eegaludhaan beekumsa Islaamummaatiin kunuunfamanii guddataniiru.

Barumsa Qur'aanaa kan eegalan umrii waggaa shanaffaa isaaniitti bara 1945 A.L.I.tti yoo ta'u, turtii waggaa lamaa keessatti (1945-1946-umrii waggaa 7ffaatti) barumsa Qur'aanaa xumuratanii turan. Bakki itti qara'aa turanis bakka Xameela Qaqawaa jedhamtu ture. Barsiisaan isaanii kan Qur'aana isaan qaraasise, sheeka beekamaa biyya Daawwee, H/ Aadam Muhammad (Sheek Aadam Daawwee kan jedhaman) ture.

H/ Muhammad,dhalatanii waggaa saddeet irraa eegalanii hanga waggaa kudha jaha (8-16) tti umrii isaanii barnoota kitaabaarratti dabarsaa turaniiru.

Bara 1947 irraa eegalanii kitaabilee fiqhii kanneen armaan gaditti tarraa'an barataa turan:

1. Muktasara
2. Safiinaa
3. Abii Shujaa'a
4. Umdatussaalik
5. Qaasimii
6. Zubad
7. Minhaaji fi
8. Xullaab.

Qur'aanaa fi kitaabban kanneen bakka garaa garaa- naannoo akka Gadab (Xameelaa), Sirkaa (Gobeessa), Diida'aa (Roobee) fi kan kana fakkaatutti baratanii turan.

Kitaabban armaan olitti eeraman kanneen irra deebi'udhaan, bara 1952, kutaa Baalee bakka Agaarfaa jedhamutti H/ Abdurrahmaan Alii sheeka jedhamu irraa baratanii turan.

Bara 1954 A.L.I. irraa eegalanii, yeroo muraasaaf barnoota kitaabaa addaan kutudhaan tajaajila abbaa fi haadhaatti deebi'anii turan. Yeroo kanattis, hojii daldalaatii fi qonna lafaarratti bobba'udhaan maatii tajaajilaa turaniiru.

Kana booda, umrii waggaa digdamii tokkoffaa (21) isaaniitti kitaabaatti deebi'udhaan barnoota isaanii Sirkatti itti fufanii turan.



H/Muhammad Kitaabban amantii islaamaa dargaggummaa isaaniitti baratan

Yeroo kanatti, (bara 1960-1962tti) Shirka keessa aanaa Gobeessaatti, Barsiisaa kitaabaa H/ Abdulqaadir Haddaa nama jedhamu irraa Tafsiira barataniiru. Sheeka kana biratti barnoota kitaabaatiif waggaa sadi dabarsudhaan tajaajila haadhaa abbaatii fi maatii isaanii horachudhaaf gara ganda dhaloota isaaniitti deebi'an. Eega biyyatti galan boodas beekumsa amantii Islaamaa kan argatan jiruu fi jireenya isaanii keessatti hojiitti jijjiirudhaan mataa isaanii, maatii isaaniitii fi hawaasa gargaaraa turaniiru.

Bara 1967 A.L.I tti abbaa isaanii jaalatamaa H/ Sa'id Jiloo waliin dirqama hajji ba'udhaaf Makkaa deemanii turan.



San boodas, H/ Muhammad deemsa hajjii rabbi isaanii laaffisee Hajjiifi umraan oola gala isaanii taatee turte. Sababa kanarraa kan ka'e aakirri isaaniillee Makkaa akka ta'u Rabbi isaanii qaddare.

Kana boodas, bara H/ Yuusuf Aadam Hasaasatti galan irraa eegalanii Tafsiira Qur'aanaa caqafachurratti argaman.

Walumaa galatti, Sheekonni H/ Muhammad Qur'aanaa fi kitaaba irraa barataa turan kanneen armaan gadiiti:

H/ Aadam Daawwee

H/ Abdallaa Usmaan (H/ Abdallaa Adamii)

H/ Abdulqaadir Haddaa

H/ Yuusuf Aadam.

2.3.2. Barnoota Akkaadamii

H/ Muhammad barumsa akkaadamii kan eegalan, barumsa bu'uuraa/ ga'eessotaa (Adult Education) tiin yoo ta'u, san booda bara mootummaa Dargii keessa bara 1975 kutaa 4ffaa idileedhaan eegalanii turan. Itti fufudhaanis bara 1976 fi 1977 kutaa 5 fi 6 eega baratan booda barumsicha addaan kutuuf dirqamanii turan. Sababni barumsa idilee addaan kutaniifis waa lama akka ta'e H/ Muhammad ni dubbatu. Sababni tokkoffaan, barumsicha kan barataa turan guyyaa hojjataa halkan kafaltiin kan baratan waan tureef, namni halkan kafalaa baratu kutaa 6 oli waan dhabameef barumsa isaanii itti fufuu hin dandeenne. Lammaffaa, itti gaafatamummaan maatii isaan irra waan tureef, daldalaa fi qonnarratti hirmaatanii maatii horachuudhaaf barnoota guyyaa barachuu hin dandeenne.



H/ Muhammad dargaggummaa isaaniitti barumsaafi kunuunsa maatii irratti shaagalaa turan

Boqonnaa Sadi: Jireenya isaanii keessatti Hojii Gaggaarii Fakkeenya ilma namaatiif ta’u kan isaan Raawwatan

Hojiin gaariin namni Rabbitti amane hojjatu sadarkaadhaan wal caala. Hojii toltuun isaa hundarrayyuu guddaa ta’een Qur’aanni, ‘birri’ jedhee moggaase. Namni hojii toltuun isaa guddoo hojjates, ‘abbaa toltuu guddoo’ jedhamee beekama. Rabbiin aayata armaan gadii keessatti Hojii toltuun isaa guddoo ta’e lakkofsaan 13 kan ta’an eereera. Dhumarratti namni hojii gaarii kanniin hojjachuu danda’e, nama amanuu isaa Rabbitti dhugaa hime; ka dhala namaattis dhugaan agarsiise jedhee ragaa baheera. Namni kana hojjate dhugamaan nama na sodaatu jedhee Rabbi aayatuma kana keessatti goolabe. Ayaanni kunis isa armaan gadiiti.

لَّيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا ۖ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ ۗ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ]٢:١٧٧[

Isin fuula keessan gara bariisaa gara galchuun yookaan gara dhihaa garagalchuun keeyrii miti (hojii gaarii hin jedhamu). Haata’u malee, abbaan keeyriidhaa, nama Rabbiifi guyyaa aakiraatiifi malaa’ikaafi kitaabban (Rabbiin biraa ergamanii)fi nabiyyootas dhugo’oomseedha. (Ammas namni hojii gaarii hojjate) nama duniyaa osoo jaalatu aanaa ufiitiifi, ijoollee abbaan irraa du’eefi hiyyeeyyiif, nama karaa deemuuf, warra kadhatuufi gabra ataquuf nama kenne. (Ammas namni hojii gaarii hojjate), nama salaata shanan sagade, ka zakaa kennate, ka baallama yoo baallamu (Rabbiifis baallamu namaafis baallamu, baalllama) san ka guutu, ka hiyyummaa, dhabaafi rakkoo dhukkubaa keessatti obsu, ka yeroo lolaa lola keessatti obsu. Warri sifa amma dubbatamte kanaan ibsame kunniin, (amantii ufii keessatti, Rabbii ufiitiifi mu’mintootattillee) worra dhugaa dubbate; Ormi bifa kanaan wassafame kuni, warra Rabbiin sodaatu.

H/ Muhammad, hojii gaggaarii aayata Qur’aana armaan olii keessatti tarraaye cufa Rabbi isaan waffaqee guuttatanii darbaniiru. Hojii kanniin raawwii jiruu isaanii sakatta’udhaan ragaa

qabatamaa akka armaan gadiitti dhiheessuun ni danda’ama. Aayatuma armaan olii ulaagaa mirkaneeffata hojii isaanii godhachudhaan mee seenaa isaanii haa sakattaanuu.

Ulaagaan gaarummaa namaa kan Rabbi aayata armaan olii keessatti tarreesse:

1. Rabbiifi guyyaa aakiraatiifi malaa’ikaafi kitaabban (Rabbiin biraa ergamanii)fi nabiyyootas dhugo’oomsuu.

2. Duniyaa osoo jaalatan aanaa ufiitiif kennuu,

3. Duniyaa osoo jaalatan ijoollee abbaan irraa du’eef kennuu

4. Duniyaa osoo jaalatan hiyyeeyyiif kennuu,

5. Duniyaa osoo jaalatan nama karaa deemuuf kennuu,

6. Duniyaa osoo jaalatan warra kadhatuuf kennuu

7. Duniyaa osoo jaalatan gabra ataquuf kennuu,

8. Salaata shanan sagaduu,

9. Zakaa kennatuu,

10. Baallama yoo baallamu (Rabbiifis baallamu namaafis baallamu, baalllama) guutu,

11. Hiyyummaa fi dhaba keessatti obsuu

12. Yeroo lolaa lola keessatti obsu.

13. Rakkoo dhukkubaa keessatti obsu,

Kanas, tokko tokkoo isaanii ragaa qabatama waliin haala armaan gadiitti laaluun ni danda’am.

3.1. Rabbiifi Guyyaa Aakiraatiifi Malaa’ikaafi Kitaabban (Rabbiin Biraa Ergamanii)Fi Nabiyyoota Dhugo’oomsuu

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَٰجِدَ ٱللَّهِ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَأَقَامَ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَى
ٱلزَّكَوٰةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا ٱللَّهَ ۖ فَعَسَىٰٓ أُو۟لَٰٓئِكَ أَن يَكُونُوا۟ مِنَ ٱلْمُهْتَدِينَ ﴿١٨﴾

Namni masjida Rabbii qanna’u, ka isa taligu (bulchu) ka isa ijaaruuf ibaadaallee keessatti godhu, nama Rabbitti amane, ka guyyaa aakiraa dhugoomse, ka salaata sagade, ka zakaa kennate, ka Rabbiin malee waan biraa hin sodaanne. Ormi sifa tana qabu, ‘an yakuunuu minal muhtadiin’ worra qajeelerraa tahuun isaa haqiiq (shakkii hin qabu).

(Qur’aana suuraa akka H/ Yuusuf Aadam Tafsiira isaanii keessatti hiikanitti)

Ulaagaan abbaa toltuu guddoo nama taasisu keessaa tokko, Rabbiifi Guyyaa Aakiraatiifi Malaa’ikaafi Kitaabban (Rabbiin Biraa Ergamanii)Fi Nabiyyootas Dhugo’oomsuudha. Akkuma aayata armaan olii keessatti ibsame, nama ulaagaa kana guuttatetu Masgiida Rabbii ijaaruu danda’a. Kana malee nama biraa irratti masgiida ijaaruun hin ulfaata. Rabbi namaaf hin aanjessu. Masgiida ijaaruun hiikkaan isaa akka aayata armaan olii keessatti H/ yuusuf ibsanitti, masgiida jaarmiyaa isaa gadi dhaabuu, waan tajaajila masgiidaatiin malu guutuu, hanqinaafi dhiphina isaa eeganii guutuu, jaarmiyaa isaa kunuunsuu, sirna isa keessatti raawwatamu too’achuu, fi bulchuu akkasumas, keessatti ibaadaa godhuu hammata. Ulaagaa jalqabaa kana guutachuu isaanii hojii gurgoddoo Rabbi faarse ka isaan dalagatan akka armaan gadiitti dhiyeessudhaan mirkaneessina.

3.1.1. Masgiida Jaarmiyaa isaa gadi dhaabuu

H/ Muhammad adda dureen ofii isaaniitii hirmaatanii hawaasa biyya alaafi keessaallee hirmaachisanii masgiida ijaaruu fi ijaarsisuu jaalatan. Aanaa Hasaasaatti masgiiddan 200 oli gandoota irra deemanii hawaasa hirmaachisuun masgiiddan ijaarsisaa turuu isaanii hawaasni aanichaa ka muslima ta’e kamuu ni beeka. Magaalaa Hasaasaatti masgiiddan 30 oli kan ijaaran hirmaannaafi hirmaachisa isaaniitiin ala kan ijaaraman hin jiran.

Kokkossa biyya hojii da’awaa daa’ii Hasaasaa waliin keessatti wadhaanaa turaniif masgiida heddu hirmaatanii hirmaachisuun ijaarsisanii turan.

Naannoo Sidaamaa, Naannoo Jinkaa, aanaa shaallaa, aanaa, Sirkaa, Kokkossaa, Godina Baalee, Godina Wallagga, fi kkf keessatti H/ Muhammad hawaasa waliin ta'udhaan ijaarsaa masgiidotaafi barnoota diinaa babal'isaa turaniiru.

Hojii gaarii Ulaagaa 'Keyrii guddoo ka rabbi faarse keessaa jalqabni masgiida ijaaruufi kunuunsuudha. Haala isaan masgiiddan ijaaranii ittiin kunuunsaa turan ragaa armaan gadii irraa haa ilaallu.

3.1.2. Masgiida kunuunsuu

Kunuunsaafi Taligaa masgiidaa kan hH/ Muhammad raawwatan keessaa ijoon, Wiirtuu Masgiidota aanaa Hasaasaa kunuunsa Masgiidul Kiraamiiti. H/ Muhammad masgiida ijaaruu qofa osoo hin taane, akkuma Rabbiin ajajetti kunuunsuunis beekamu. Fakkeenyaaf, Masgiida abbaan isaanii osoo keessatti salaatan keessaa darban, Masgiidal Kiraam' isaantu adda dureen kunuunsa. Masgiida kana keessatti dhimmi ijaarsaa, qulqullinaa, eegumsaa, barnootaa, sirna raawwii ibaadaa kan ilaallatu H/ Muhammad H/ Sa'id ture. Bakka wudu'aa, Mana fincaanii, mazallaa halqaa kitaabaa, mana kitaabaa (library), iddoo boqonnaa aalimmanii, biiroo dhimma masgiidaa, shaawarii itti dhiqatan ijaaruufi qul'qullina isaa eegsisuun akkasumas kunuunsuufi too'achuun itti gaafatamummaa isaaniiti. Masgiida kan marsaa isaa suuqota ijaarudhaan madda galii masgiidaatiif haala mijeessaniiru. Wiirtuun kunuunsa dhimma masgiidota magaalaa Hasaasaafi Aanaa Hasaasaa Masgiida isaan too'atan, 'Masgiidul-Kiraami.



Masgiidul Kiraam, Ka Haajiyyoon irraa kunuunsa masgiidotaa godhan (bara 2005 A.L.I.)

3.1.3. Masgiida Kunuunsuu: Beekumsa Islaamummaa babal'isudhaaf aalimman qubsiisuufi buufata barnoota kitaabaa bu'uuressuu

Islaamummaan kan raawwatamtu beekumsaani. H/ Muhammad, beekumsa islaamummaa babal'isudhaaf imaammanii fi ummata biyyattii waliin ta'udhaan sheeka sheekkotaa beekamaa beekomsa amantii islaamaatiin maqaa gaarii qabu H/ Yuusuf Aadam biyyatti fudhachudhaan beekumsi islaamaa akka tamsa'u hojii guddaa hojjataniiru. Bakka buufata kitaabni itti baratamus hawaasa waliin mijeessudhaan barumsichaaf haala mijeessaniiru. Hojii kanarratti hawaasni Muslima Hasaasaa H/ Muhammadiin waliin galata qaban.

Wiirtuun keyrii kan H/ Muhammad Hawaasa aanaa Hasaasaa irraa keyrii raabsaa turan Masgiidul Kiraam, Masgiida guddaa H/ Yuusuf qubsiifamaniidha. H/ Muhammad, osoo magaalatti hin galin Masjiidul-kiraamiin olla ta'anii jiraachuuf karoora qabaniin, bakka amma mana dhuunfaa isaaniitiin irra jiran, nama bakka san ture-abbaa manichaatiin, yoo mana kee kana gurguruu barbaadde na jala hin dabarsin jedhanii namichi gaafa lafa gurguratu irraa bitachudhaan masjiidatti galanii, Masgiida kana osoo kunuunsan sadarkaa amma irra jiru kanaan gahanii, masjiidaan osoo adda hin faaraqamin aakiraan isaan fudhatte. Masgiida kana Abbana isaanii H/ Sa'id Jilootis keessatti osoo ibaadaa godhan gara aakiraa darban.

Masjiida kana (Masjiidul Kiraamiin) yeroo jalqabaa Sheek Qaasim Abdul Rashiid imaama ta'anii kan tajaajilaa turan yoo ta'u, H/ Ibraahimillee Imaamummaa isaanii masgiiduma kanatti kan eegalan ta'uun beekamaadha. H/ Muhammad, miseensa Masgiidul kiraamiifi immaamman Magaalaa Hasaasaa fi Ulamaa'ota akka sheek Jamaal Da'waa, Sheek Suleymaan Qunbiifi H/ Ibraahim Shaafoo waliin Masgiida kana irraa Tawhiida biyya Arsiifi biyyoota garaagaraatiif tamsaafamaa tureera.



Masgiidul Kiraam isa jalqabaa

Bakkamasgiida kanaa yeroo jalqabaatiif warri qabee masjiida kana itti ijaare, namoota muslimaa kan yeroo san Hasaasa keessa jiran nama 4-6ti. Isaanis: H/ Tukee Aynoo (masgiida dhabnee akka nuu kennamu nuu ajaji jedhee bulchiinsa godinarraa dhufe kan gaafate), H/ Kaawoo Waaqoo, H/ Kaddii Leencaa, H/ Abdii xosaa , Muhammad Usmaan, Sheek sa'idaa Oogatoo, fi (nama maqaan isaa dagatame ka faayinaansii keessaa du'e, kan lafa masgiidaa argamsiisuu keessatti gahee guddaa qabu). Yeroo san naannawa Masgiidul Kiraam namni jiru muraasa yoo ta'u, Gaafa H/Nasroon Galatoo fa'a (ka odeeffannoo kana nuuf kennan) naannoo masgiidul kiraamitti galan, gara gadaanuun isaaniif H/ Waabeen qofa akka turan ni himama. Masgiidicha kan ijaare nama Kiflee baatii jedhamu ture. Ijaarsa isaatis, saantima Sumuna sumunaan (25 cents) walitti guuranii anaaxii (ogeessa) Kiflee Baatii fi Aliyyii Bunoo tiif kafaludhaan Masgiidicha ijaarsisanii turan.

San booda eega H/ Muhammad galanii, lafa masgiidatti dhiyaattu, akkuma dhiyeenna isiitiin kaasaa kafalaa bal'ifatan. Haala kanaan masjiinni bal'inna amma irra jiru irra gahe.



Fakkii 17. Buufata (makaana) kitaabni itti baratamu, (H/ Yuusuf Aadamiin) ka duriifi ammaa

3.1.4. Masgiida Kunuunsuu: Kunuunsa Masgiiddaniitiif Waldaa Masgiidotaa, 'Waldaa Umar Ibnul-Kaxxaab' Dhaabuu

Masgiidota Aanaa Gadab Hasaasaa cufa kunuunsuu fi irkattummaa jalaa baasudhaaf hojii H/ Muhammad hojjatan keessaa ijoon, bara Mootummaa '*Ihaadig*', eeyyama mootummaa biyyattii irraa fudhatanii waldaa masgiidotaa dhaabuudha.

Yeroo jalqabaatiif baay'inni masgiidota waldaan gurmaayanii masgiidota jaha (6) ture. Masgiidota kanneenis, waldaa,' Umar Ibnul Kaxxaab'jedhamu jalatti gurmeessudhaan, buusii miseensota masgiidatiin makiinaa qonnaa tokko bitanii hojii waldichaa eegalanii turan. San booda, miseensa masgiiddan afurii (4) dabalachudhaan waliigalatti masgiida kudhan (10) hirmaachisanii makiinaa qonnaa tokko dabalachuun makiinaa qonnaa lamaan hojii itti fufan. Miseensonni waldichaas dabalaa dhufee masgiiddan soddoma (30) eega gahe booda makiinota bitaman kanneen irratti seera qabeessumadhaan socho'udhaaf eeyyama hojii baafatan. Kanatti aansudhaan, makiinaa qonnaa kan 'mass' jedhamu lama isaanii qaraxarraa bilisaan alarraa galchudhaan baay'ina makiinaa qonnaa gara jahaa (6)tti olguddifatan. Akkuma qabeenni waldichaa dabalamuun baay'inni miseensota masgiidaatis dabalamudhaan waldichi miseensa masgiiddanii gara 56tti olguddifate. Makiinaa qonnaa 'Mass' lama dabaludhaanis waliigalli makiinaa qonnaa saddeet ta'e. H/ Muhammadis, itti gaafatamaa waldichaa ta'udhaan tajaajila hawaasa Muslimaa itti fufan.

Masgiinni tokko yeroo jalqabaatiif miseensa waldichaa ta'ee yoo galmaa'u, qarshii 45,000 kan kafalee seenu yoo ta'u, qarshii kanas waggaa sadi keessatti walduraa duubaan xumuree miseensummaa argata. Waliigalatti miseensonni masgiidota waldaa kana jalatti gurmaa'anii 150 yoo ta'u, galiin hanga ammaa miseensota kanneen irraa argame qarshii 2,385,000 (miiliyoona

lamaa fi kuma dhibba sadii fi saddeettamii shan). Tirfii argame waliin kaappitaalli waldichaa, 4,500,000 (Miiliyoona afurii fi kuma dhibba shan).

Fakkii 6. Konkolaattota Qonnaa kan Waldichi bitate keessa muraasa

3.1.5. Kunuunsa Masgida: Masgiida kunuunsuuf ijaarsa Warshaa Daakuu

H/ Muhammad Masgiidddan akka of danda'anii galii dhaabbataa qabaatan, eeyyama seeraa baasanii waldaa Umar Ibnul Kaxxaab jedhuun warshaa daakuu dhaabsisani jiran. Eeyyamnis kan isaan akka hoji raawwachiiftuu ta'anii baasan akka armaan gadiiti.

Eeyyama warshaa daakuu

H/ Muhammad, waldaa armaan olitti ibsame dhaabanii hawaasa eega jajjabeessan booda, haala teessumaa fi oomisha aanaan gadabii qabu qorachudhaan, madda galii ummatichaa waan ta'uu danda'u, warshaa Daakuu dhaabuurratti karoorfatan. Bu'uuruma karoora isaanii kanaan, eeyyama

mootummaa irraa baafachudhaan lafa bal'inni isaa 20,000 km^2 ta'u seera qabeessaan argatan. Lafa kanarrattis, mana warshaa daakuu bal'inni isaa 15x50 ta'e irratti bu'uuressan.



Warshaa Daakuu kan ijaaramaaru, duubaa fi keessaan



Warshaa daakuu kan hojii irra jiru

3.1.6. Kunuunsa Masgiidaa: Masgiida Kunuunsuuf ijaarsa workshooppii sibiilaa

Hojii gaggaarii kunuunsa masgiidaatiif hojjachiisan keessaa tokko, hojii mana teeknikaa ka sibiilaa ture. Kanas hirmaattota biyyaa waliin ta'udhaan waan faayidaa ummataa buusu akka armaan gaditti mul'atutti hojjachiisaniiru.



Ijaarsa barumsa teeknikaatiif hojiirra jiru fi eega hojii eegale booda

3. 1.7. Masgiida Kunuunsuu: Masgiida kunuunsuuf ijaarsa Shaaworiifi sooqota masgiidaa kan madda galii masgiidotaa

H/ Muhammad hirmaatanii hawaasa hirmaachisudhaan masgiiddan madda galii akka uumatan waan godhaa toran keessaa tokko marsaa masgiiddaniitti suuqota ijaarudhaa. Haala kanaan masgiiddan mara suuqonni marsaa masgiiddaniitti akka ijaaramtu godhaniiru. Hasaasaan malettis, Arsii bahaa Aanaa Sirkaa suuqota Zuuriyaa masgiidaatti ijaarsisanii masgiida gargaaraniiru. Kana

malees, qulqullina warra sagaduutiifi shaaworiifi bakka wudu'aa qopheessisuullee irratti hojjataniiru.



Bakka shaaworiifi bakka wudu'aa

3.1.8. Masgiida Kunuunsuu: Masgiida kunuunsuuf jaarmiyaa Mana Barnoota Idilee fi amantii babal'isuu

H/ Mhuammad fageessanii yaaduun isaanii fageessanii akka waa karoorsan isaan taasiseera. Hojii xiinxallaan hojjatan keessaa tokko manneen barnootaa oolmaa daa'immanii irraa kaasanii hanga kutaa 12tti akka babal'atu haala mijeessuudha. Haalli kuni mijatuun isaa barattoota muslimaafi hawaasicha baay'ee fayyadeera. Akkuma armaan gaditti mul'atu oolmaa daa'immanii 'Burqa gadab kan jedhamuufi mana barumsa mujamma'ata'liim jedhamu gargaarsa hawaasa biyya alaatiifi keessaatiin namoota keyrii hojjatan kan akka isaanii waliin qindaayanii bu'uuressaniiru.



Oolmaa daa’immanii Masjidul Kiraamitti

H/ Muhammad, rakkina barnoota amantii fi barumsa ammayyaatiin ummanni qabu furudhaaf, mootummaa biyyattii irraa eeyyama gaafatanii lafa argatan irratti mana barnootaa ‘Mujamma’atta’liim jedhamu hawaasaa fi tola ooltota hirmaachisanii bu’uuressaniiru. Bal’inni manni barnootaa kun irratti dhaabates, 52,200km^{2} irratti dha. Barumsichi gama akkaadamii fi Arabiffaatiinis sadarkaa tokkoffaa marsaa tokko irraa hanga lamaatti kan kennamu (1-8) yoo ta’u, barattoonni achirraa bayan ciminaan ummaticha kan boonsan ta’anii argamaniiru. Manni barumsichaa of danda’ee akka hojjatus, lafa hektaara 15 bittaa fi arjooma ummatichaatiin argamsiisaniiru.





Mana Barnoota 'Mujamma'atta'liim' ka duraatiifi ka ammaa

Mana barumsaa kana kunuunsudhaan namoonni gahee guddaa qaban hedduudha. Isaan keessaa sheek Bakri Goobanaafi H/ Huseen Baqataa namoota adda dureen kaafaman. H/ Huseen waggaa baay'ee hoogganaa mana barumsichaa ta'anii hoogganan ii turan.

Kana hunda keessatti, too'achuufi qindeessuun, hirmaachisuufi hirmaachuun dureen H/ Muhammadiifi H/ Ibraahim Shaafooti.

Mana barnoota kanniin ijaarsa isaanii irratti gahee guddaa kan qaban aalima Sheek Ismaa'il jedhamuudha. Akka namoonni bu'u'raalee manneen barnoota Mujammaa beekan himanitti dhimma kanniin irratti gargaarsi sheekni kun biyyaa godhan waan seenaan katabamee taa'uu qabu akka ta'e dubbataniiru.

Mana barumsichaa kana keessattis, manni barnoota sadarkaa lammaffaas (kutaa 9-12) gamoodhaan kan ijaarame yoo ta'u, tajaajila bara 2014 A.L.I. eegalee jira. Kanuma waliinis, Masgiinni Jaami'al Falaah jedhamus achi keessatti argama. Barnoota teeknikaa eegaluufis ijaarsi itti fufee jira.







Jaarmiyaa mana barumsichaa kutaa 9-12 (ka yeroo ijaaramaaruufi ka ammaa

3.1.9. Masgiida Kunuunsuu: Masgiida kunuunsuuf ijaarsa mana Janaazaa

H/ Muhammad, muxannoo biyya alaa irraa argataniin muslimoota biyya isaanii fayyadudhaan mana janaaza keessatti dhiqan haala ammayyaatiin ijaarsisanii ummata fayyadaniiru. Kanas kan hojjachiisan Masgiida Jaami'ul Falaah keessattiidha.



Masgiida Jaami'ul Falaah, ka duraatiifi ka ammaa

Maallaqni Manni janaazaa ittiin hojjatames, qarshii 110,000 ture. Ijaarsi isaas, haala sadarkaa eeggateen ta'ee kutaa janaaza dhiiraa fi dubartiitis adda adda gochudhaan hojjatameera. Kafana janaazaa, meeshaa ittiin dhiqanii fi qoricha dhiqiinsa janaazaatiif barbnaachisu tola ooltota irraa walabaan galchaniiru.



Mana janaaza(nama du'e) keessatti dhiqanii kafanan



Mana janaazaa (kutaa dhiiraa), Mana janaazaa- kutaa dubartii, Mana janaazaa keessatti haala ittiin dhiqan yeroo agarsiisu

3.1.10. Masgiida Kunuunsuu: Masgiida Kunuunsuuf ijaarsa mana kitaabaa

H/ Muhammad, jamaa kitaabaatiifi hawaasaaf, bakka kitaabni itti dubbifamus qopheessanii beekumsa horachuu irrattis nama gargaaraniiru.



Mana kitaabaa (library) Masgiidul Kiraam keessatti

3.2. Duniyaa osoo jaalatan aanaa ufiitiif kennuu

۞وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّآ إِيَّاهُ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًا ۚ إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ
ٱلْكِبَرَ أَحَدُهُمَآ أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُل لَّهُمَآ أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا
قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾

Rabbiin kee odeesse/Rabbiin kee beeysise/Rabbiin kee dhaame: isa malee hin gabbarinaa, haadhaafi abbattis tola oolaa; abbaafi haadha keeti irraa tokkoon isaanii takkaa lamaanuu yoo sibiratti dulluma gayan, jara lamaaniin: ‘fokkinni siif haa tahu/sirraa hifadhe/ishish’ hin jedhiniin. isaan lamaan hin oofin, isaan lamaaniin jecha gaarii jedhin.





H/ Said Jiloo Maatii Isaanii waliin (Manguddoonni sadan Bitaa irraa gara mirgaatti 1. H/ Sa’id Jiloo, 2. H/ Bayaan H/ Sa’id, 3. H/ Abdurrahmaan Tukee. Dubartiin H/ Sa’idiin duubarra jirtu Jaartii isaanii ta diqqoo Aayya Urgoo Kataaraati. Fotoo itti aanu, ***Mirga irraa Gara bitaatti: 1. H/ Muhammad H/ Sa’id, 2. H/ Bayaan H/ Sa’id, 3. H/ Sa’id Jiloo***

H/ Muhammad maatii isaaniitii kunuunsuuf wareegama akka kafalan ni dubbatama. Barnoota isaaniis kan dhiisan maatii (haadhaa abbaafi obboleeyyan tajaajiluuf akka ta'e af gaaffii yeroo isaan jiran bara 2005 dr kadiir godheefiin hubatameera.

Akka nasaba isaanii kan ta'an H/ Nasroo Galatoo himanitti, H/ Muhammad H/ Sa'id fira isaaniitiif tolaadha. Fakkeenyaaf, Haadha isaanii, ta boodaa Urgoo ta jedhamtu mindaa ji'aan baasaniifii akka qarqaaraniifi horataa turan, yoo namni maatii irraa dhukkubsatu ka nama kamiifuu rakkinna hin dandeenneefi ka yaalu, ka kunuunsu akka H/ muhammadiin ta'e, Hanga yeroo isaan amrii ta'aniitti maatiin isaanii wafcoo H/ Muhammad bilisaan akka tajaajilamu, Durba obboleeyyanii ta heerumte bakka jiranitti akka yaadatu, akka waa erguuf, akka kunuunsu, Warra haadha h/ Muhammadiin deettee karaa Kofalee irratti makiinaa irraa bu'ee osoo biratti boqatee naga hin gaafanne akka bira hin tarre H/ Nasroo galatoo, kan Obboleettiin abbaa H/ Muhammadii (Fiixoo Jiloo) deettu, kan nasaba isaanii ta'an, ragaa bahaniiru.

H/ Muhammad, eega barnoota kitaabaatii galan booda haadhaa fi abbaa isaaniitii fi maatii isaanii kan ittiin gargaaraa turan hojii qonnaa fi daldalaatiin ture. Hanga yeroo Dargiin (1967) dhufeetti bifuma kanaan jiraataa eega turan booda, Dargiin lafaa fi makiinaa ittiin qotataanii maatii ittiin horataa turanis irraa warasee ture. Eega qabeenyi irraa fudhatame booda waggaa sadi baadiyyaa turudhaan san booda gara magaalaa Asaasaatti galanii hojii daldalaarratti bobba'an. Daldalas kan eegalan, hiriyaa isaanii Sheek Kamaal Sa'id nama jedhamu waliin makiinaa daldalaa bitataniiti. Haaluma kanaan, daldalaa fi tajaajila maatiirra waggaa kudha afur (14) eega turan booda hojii Da'waa (hojii gara Islaamummaatti nama waamuu) dhalatanii waggaa 44ffaa isaaniitti eegalan. Haaluma kanaarratti abbaan isaanii addunyaa kanarraa boqatan.



Maaddayaa H/ Muhammadiifi manneen jireenya isaanii

3.3. Duniyaa Osoo Jaalatan Ijoollee Abbaan Irraa Du’eef Kennuu

Tajaajila Ijoollee Abbaa hin qanneetiif Ijaarsa Mana Yatiimaa

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ ۖ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ ۖ وَإِن تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ ۚ
وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ] ٢:٢٢٠[

Yataamaarraa si gaafatan. Isaaniif tolchuun (qabeenna isaanii, qotuu, facaasuu, tiiysuufi, obaasuudhaan guddisuu, duniyaa isaanii kennanii daldalaan akka bu’aan bu’uuf taasisuu)tu keyrii caalaadha jedhiin,. Qallaba isaaniitiifi ka ijoollee teessaniitis yoo wolitti maytan, isaan obboleeyyan keessanii, (rakkoo hin qabuu makaa). Rabbi isa balleessuuf maku, ka tolchuuf makurraa adda baasee beeka. Rabbi osoo fedhee (walitti hin makinaa jedhee) isin cinqa. Rabbi injifataa, ogeessa.

Hojii gurguddaa H/ Muhammad faayidaa ummataatiif namoota akka isaanii waliin hojjatan keessaa ka nama gammachiisu, gargaarsa ijoollee abbaa hin qabneef godhan yoo ta’u, dhimma kanaaf bara 1999 eegalee, tajaajila addaa kennaa turaniiru. Buufata ijoollee abbaa hin qabneetti, waggaa waggaan ijoolleen soddoma kan fudhataman yoo ta’u, bara 2005 ijoolleen 40 simatamanii tajaajila argataa turan. Tajaajilli ijoolleen kunniin argatanis, tajaajila nyaataa dhugaatii, bakka bultii, uffataa fi yaalaa akkasumas tajaajila barnoota idilee fi madrasaati. Kana waliinis, barnoonni kitaabaa fi tajaajilli kanaan walqabatan kan biros ni kennamaaf. Haala kanaan, baachiin bara tokko simatamu waggaa sadi eega achi keessatti tajaajilame booda of danda’ee baya.



Doormii ijoolleen abbaan irraa du'e keessa bulan

Tajaajila Ijoollee Abbaa hin qabneef gargaarsa dubartii yatiima guddiftuu

Yatiima ilaalchisee Hojii Keyrii ka H/ Muhammad raawwataa turan keessaa kan biroo, dubartii abbaan warraa irraa du'e, ta yatiima guddiftu kunuunsuudha. Ragaan kanaa, Aanaa Hasaasaatti, dubartoota Yatiima guddisan ta abbaa warraa hin qabneef, lakkofsaan 20 (digdama) kan ta'aniif hoolota 20 qarshii 4000 fi 5000 bitanii akka horsiifatan gochudhaan dubartii hoolaa kana horsiifattee sadarkaa daldala keessa seenuu geettetu jira.

Gama birootiin, H/Muhammad gargaarsa yatiimaatiif jecha haawwota yatiima horatan magaalaafi baadiyatti kunuunsaa turaniiru. Kunis magaalaa Hasaasaatiifi baadiyaa gandoota shan kanneen armaan gadii turan:

1. Hanxo (dubartoota 100)
2. Qaawwaa (dubartoota 100)
3. Allubbaa (dubartoota 100)
4. Buchoo (dubartoota 100)
5. Waqeenxaraa (dubartoota 100)
6. Xameela Burqituu (dubartoota 400)
7. Nageelle (dubartoota 400) yoo ta'u,

Waliigala magaalaa dubartoota 1000, baadiyaa dubartoota 1000. Baadiyaafi magaalaan walitti dubartoota yatiima guddisan 2000 olitu gargaaramaa ture.



Dubartoota gargaaraman

3.4. Duniyaa Osoo Jaalatan Rakkattootaafi Hiyyeeyyiif Kennuu

H/ Muhammad H/ Sa'id abbaa hiyyeessaa akka turan namni hedduun bakka heddutti irraa dubbata. Irra baay'ee qarqaarsa hiyyeessaa godhan dhoksaan hojjatan kan jedhu namni hedduun ragaa bayeera.

Kanneen keessaa muraasa akka fakkeenyaatti haala armaan gadiitti dhiyaata.

3.4.1. Gargaarsa ummata Booranaa Ganda Gololchaatiif godhame

Oromiyaa Kibbaa, Godina Booranaa, Ganda Gololchaatti bonni (hoongeen) waggaa shaniif ummata Booranaa dararee ture. Ummata kana nama bira dabree loon isaan qabanillee waan nyaatu dhabuudhaan irraa dhumaa ture. Rakkoo irraa kan ka'e kaartonii fi waraqaa akka nyaachisaa turan ragaan ni addeessa. Fakkii armaan gadii ilaali.



Gargaarsa ummata Booranaa: Fakkiin bitaa irratti argamu H/ Muhammad H/ Sa'id; kan mirgarratti argamu Sheek Bakrii Goobanaa

H/ Muhammad, ummata isaanii kan Aanaa Hasaasaa hirmaachisudhaan ofii isaaniitii immoo eenyuyyuu olitti hirmaatanii qarshii 200,000 sassaabudhaan midhaan nyaataa kuntaala 500 fi Zeyita nyaataa qabatanii ummata rakkate dhaqqabanii turan.

Bifa kanaafi kan kana fakkaatu hedduu raawwachuun Ummata Oromoo amantiifi aadaan osoo adda hin qoonne rakkoo irraa hafuura isaan baafachiisaa turaniiru.

3.4.2. Gargaarsa Godina Arsii Lixaa Aanaa Shaallaatiif godhame

Arsii Lixaa, Aanaa Shaallaattis ummanni Arsii akkuma ummata Booranaa rakkina Bonaatiin miidhamee ture. Yeroo sanis, H/ Muhammad Hawaasa Hasaasaa hirmaachisanii Uffata fe'aa makiinaa tokkootiifi daakuu kuntaala 200 ummata Shaallaa gargaaranii turan.

3.4.3. Gargaarsa Xameela Burqituu

Haaluma walfakkaatuun Ganda xameelaatiifis haala fakkii armaan gadii irratti mul'atuun gargaarsa nyaataa rakkattootaaf raabsaa turaniiru.



Gargaarsa xameela Burqituu (Masjiidul Habiib)

3.4.4. Gargaarsa Ummata Arsii Bahaa aanaa Alii Hammeenyaatiif godhame

Godina Arsii Bahaa Aanaa Alii Hammeenyaa ganda Jiddaa Karraa ka laga Elellee jedhamu ce'anii dhaqantu argama. Bakki kuni qilee gaangeefi fardaanis c'euun hin danda'amne, kan makiinaan hin seenne, kan neetworkiin mobaayilaa keessatti hin hojjanne, biyya jiraattonni hawaasa biroo irraa citanii akka nama qabrii jiruutti adda bahan ganda jireenyi ulfaataa ta'eedha.




Ganda Ali Hameenyaa, H/ Muhammad gaangeefi miilaan yeroo deeman

Ganda kana wafcoon midhaan itti daakan waan hin jirreef dhiiratu harkaan dhagaa irratti midhaan daaka. Hawaasni achi jiraatu hawaasa nyaataan of danda'e waan hin taaneef nyaanni isaanii shuumoo baaqelaa fa'a akka ta'e himama.

Ganda rakkoo akkanaatiin marfame keessa wanti ajaa'ibaa barnoota kitaaba Rabbii irraa wanti ajaa'ibaa keessatti deemsifama. Ganda kanatti halqaa kitaabaa 100 olitu achitti argama. Ganda kanatti halqaa diinii 150tu argama. Wiirtuun guddoon bakka "Masjiidul Qadiim" jedhamtuudha. Achitti markazaafi mana barumsaa hanga kutaa 8ttu argama. Halqaa kanniinitti kitaabni fannii cufatu qara'ama.

Ganda kana H/ Muhammad yeroo lama dhaqan. Yeroo tokko soddaa isaanii Jamaal Sheekoo nama jedhamu sababa nama maqaan isaa Suleymaan jedhamuun deeman.

Yeroo ganda san bakka lukaan deemsiftu lafoo deemaa jiranitti gufuun isaan dhayee qeensi quba lukaa ka quba guddaa akkuma jiruun irraa buqqa'e. Gaafa san, "Qeensi kuni jannata keessatti naa marga" jedhanii dubbatan H/ Muhammad sa'id.

Yeroo lammaffaa, abbootii qabeenyaa kan maqaan isaanii armaan gaditti tarreeffame waliin deeman.

1. H/ Muhammad H/ Sa'id
2. Qamar Huseen
3. Abdul Aziiz
4. Musxafaa (Aabeenyaa)
5. Amaanaa Juullaa
6. Nama Arabaa tokko



Hirmaattota keyrii kan Alii hammeenyaa Musxafaa, H/ Muhammad waliin deemanii arjooman: H/ Muhammad H/ sa'id, Qamar Huseen, Arabticha

Namoota fakkii armaan olii irratti mul'atan aanaa san geessaniiti, H/ Muhammad akkana jedhaniin, "Wanti ganda kana isin fideef, rakkinna ummata kanaa ka ani argee garaa kiyya na gube argitanii garaan keessanillee haa gubatuuf isin fide" jedhan.

Akkuma armaan olitti himame, ganda sanitti wafcoon daakkaa waan hin jirreef, darasaan (barattoonni Qur'aanaafi kitaabaa) boqqollaa harkaan dhagaa irratti daakkatanii fayyadamudhaan barumsa isaanii oofatan.



Alii hammeenyaatti ijoollee midhaan daaktu

Rakkinna kana furudhaaf, hojiin tola ooltota kaawwan waliin H/ Muhammad achitti raawwatan kanneen armaan gadiit:

1. Baabura (wafcoo daakkaa) lama kan gatiin tokkoo isaa qarshii 500,000 ta'e, lamaan isaanii (qarshii Miiliyoona tokkoon) achitti ijaaraniif.
2. \Ayisuuzuu (isusu) geejjibaafi madda galii hawaasa sanii akka taatu gatii qarshii miiliyoona tokkoofi kuma dhibba shaniin bichisiisaniif
3. Waggatti yeroo lama gargaarsi nyaataa Isuzu bitamte saniin Adaamaa irraa fe'amee akka ummata saniif geeffamu goosisaa turaniiru.
4. Sababa sochii isaaniitiin mootummaafi hawaasni walta'ee karaan akka ummata saniif bocamuuf sababa ta'aniiru.



Alii Hammeenyaatti wafcoo dhaabsifamuuf deemu qucee namaatti yeroo fe'amee deemu

3.4.5. Gargaarsa Ummattoota Kibbaa naannoo Jinkaatiif godhame

H/ Muhammad hojiin gaariin isaan faayidaa dhala namaatiif godhan saba Oromoofi Muslima qofarratti hin gabaabanne. Akka Warri isaanitti dhiyaatan himanitti, Naannoo ummattoota Kibbaa Jinka biyya jedhamtu, hawaasa uffata qaamatti uffachuu hin eegalin bira deemudhaan, rakkoo isaanii qoratanii baabura (wafcoo) daakkaa akka dhaabaniif ni dubbatama.



Hawaasa Jinkaa

3.4.6. Gargaarsa Ummattoota Kibbaa, Naannoo Sidaamaatiif godhame

Ummattoota Kibbaa, Naannoo Sidaamaa, Aanaa Bantaa, Ganda Shantawweenna jedhamtu Magaalaa Daawweetti ummattichi Ijaarsa Masgiidaatiif gargaarsa gaafannaan, H/ Muhammad, "Wanti booda isin salphatti argachuu hin dandeenne lafaa, lafa bal'ifadhaa jedhanii lafa bal'isaniifiii san booda masgiida qorqoorroo 100 qarshii 300,000 ijaarsisaniif.

Naannoma sanitti (ganda Hawasho jedhamutti) lafa karee 600 buna waliin qarshii 143,000 bitanii masgiidaaf waqfii godhaniiru.




Gargaarsa kitaabaafi nyaataa kan godhame

Masgiida san waliin halqaan H/ Muhammad gargaaruufi gargaarsisuu irra turaniifi qarqaaruufis fulduratti waadaa seenan halqaa afur (4) ture.

Guyyaa H/ Muhammad ganda san dhaqan, namoonni harka H/ Muhammadii qabatanii Isilaamummaa fudhatan, nama afurtamii torba (47) ture. Warroota guyyaa san amanan keessaa ijoollee torba Hasaasatti fudhatanii daara baasuufi nafaqudhaan Magaalaa Hasaasaatti qaraatii irratti argamu. Too’annoo ijoollee tanniiniitiif namni ramadame, Sheek Muhammadnuur nama jedhamuudha.

Ganduma kanatti, namoota sababa isaan Isilaamummaa seenuutiin dubartiin gattee biraa sokkite namoota lama magaalaa Hasaasaatti affeeranii mana ufii bulchudhaan H/ Muhammad birdi libsii (baanaa) lama uffisanii qarshii jara lamaanuu kophaa kophatti qarshii 20,000 (walitti 40,000)

kennaniifii geegessanii turan. Jaroota sanniiniif waggaa waggaan qarshii 10,000 adda addaan ergaafii turan.

3.4.7. Rakkataa qorachudhaan Gargaarsa Namoota dhuunfaatiif godhame

Fakkeenyaaf, dargaggoonni Amaan Juullaafi Kaamil Raayyaa jedhaman kan dhimma hiyyeessaafi rakkataa irratti H/ Muhammadiin gargaaranii hojjataa turan yeroo garaagaraafi bakka garaagaraatti isaan qunnamee afgaaffii isaanii taasiseen akka himanitti, nama rakkate qorachiisanii irra gayudhaan yeroo cufa qarshii 10,000 rakkattoota kanniinii kuma shan shaniin qoodi jedhanii akka kennaa turan himaniiru.

Dargaggoon kaadima isaanii ture akka natti odeessetti, wanti H/ Muhammad namaa godhan baa'een icitiidha. Kana irraa akkana jedhee hime, "Gaaf tokko osoo isaan suuqii masgiidal Kiraamiin gamatti argamtu takka jala taa'an, jaartiin wahii qoraan baattee ta deemtu arganii, jaartii tana faana bu'ii rakkoo isii gaafadhuu natti deebi'I naan jedhan. Jaartiin tun yeroo baa'ee haashee/qoraan lagaa qoccee baataa darbiti. Rakkoo isii qoradhee adda baasee eega isaanitti hime booda, jaartii saniif guyyaa jalqabaa qarshii 5000 kenniif naan jedhanii na erganii kenneefii ture. Marraa (adada) jaartiin sun karaa san darbituun qarshii 3000 yookaan 2000 kennaafii turan". Jedhee himeera.

Akka dargaggoon biroo himettis, Adada Uhudiyyaa (Iida Arafaa)tiin H/ Muhammad sheekkota Magaalaa Hasaasaa kan uhudiyyaa qalachuu hin dandeenneef (yoo xiqqaate nama 10 oliif) hoolata bitanii akka qalatan manatti ergaafii turaniiru.

Gama birootiinis, Aanaa Alii Hammeenyaa, Ganda Jiddaa Karraa adada uhudiyyaa (Iidul Arafaatiin) sangaa sadi bitanii ergaafii turan jedham.

Gama biraatiin, Bakka Nageellee Garjeedaa jedhamtutti dubartoota rakkatan gara nama 400 olii walitti qabuun yeroo yeroon akka gargaaraa turan jarrummaan armaan olitti maqaa dhayaman eeraniiru.

Akka magaalaa Hasaasaattis, dubartoota harka qalleeyyii gurmeessuun hirmaachisaafi hooggansa H/ Muhammadiitiin dubartoonni biyya alaa kanmagaalaa hasaasaa akka gurmaayan taasisudhaan gargaaraa turaniiru. Maqaan waldaa gargaarsa kanaatis "Gargaarsa Dubartoota Gadab Hasaasaa" jedhama



Asxaa waldaa dubartootaa

Gama birootiinis, harka qalleeyyii magaalaafi baadiyaa Hasaasaa nama 1000 olikan ta'aniif seensa Ji'a Ramadaanaatti daakuu KG 25, zeyita litira 2 fi shukkaara raabsaa turaniiru. Hojii kanarratti qindeessaafi barreessaan Amaanaa juullaa dargaggoo jedhamu ture.



Gargaarsa dubartootaa godhame

Gosa hojii keyrii kan H/ Muhammad Raawwataa turan kan biroo, nama qabeenni isaa gahaa hin taane, waamudhaan maallaqa qarshii 100,000 irraa hanga 10,000tti nama waa daldalatu ka dadhabina itti arganii qoodudhaan dalagadhuunii naa deebisi jedhanii nama heddu akka erkisaa turanis seeneffameer.

3.5. Duniyaa Osoo Jaalatan Nama Karaa Deemuuf Kennuu

Ulaagaan jahaffaa kan Rabbi nama tokko ‘abbaa keyrii guddoo’ taasiseen, Nama imala irra jiru (nama karaa deemee) rakkate gargaaruudha. H/ Muhammad H/ Sa’id Ulaagaa kana guutuunis abbaa keyrii guddaa ta’aniiru.

Fakkeenyaaf, akka Dargaggoonni lamaan Amaanaa Juullaafi Kaamil Raayyaa natti himanitti, H/ Muhammad H/ Sa’id yeroo Hasaasatti argaman suuqota Masgiidul Kiraamiin ija gamatti argamtu jala teessoo kaayatanii taa’uu jaalatan. Suuqonni sunniin ta Obbo Rashaad Abdallaati. Yeroo baa’ee achi jala ka taa’an ani barreessaan (Dr Kadiir Ibraahim) ofii kiyyaayyuu argaa tureera. Icitii suuqii san jala taa’uu baay’isaniif warri keessa beeku yoo himu, H/ Muhammad achi jala taa’anii nama fuula haarawaa kan biyya birootii dhufe, kan rakkoon fuulaafi uffata irraa mul’atu achi jala taa’anii xiinxallan. San booda nama barbaadan kanniin yoo argan, ijoollee isaan kaadiman namoota sanniin faana bu’anii eenyummaa isaanii, bakka isaan irraa dhufaniifi rakkinna isaanii eega qorachiisan booda waan rakkoo isaan qaban sanii isaan baasu maallaqa qopheeffatanii harkatti qabatanii waan taa’aniif qoodaniifi yoo nama heddu ta’anis qooda rakkoo isaanii fakkaatuun akka waliin gayanii akka gaggeessaa jiruu ofii baay’ee turan ni himama.

Masgiida kiraam afottis bakka bultii nama tokkoo nama waan algaa buluun dhabeef kennamu kutaa tokko kan qophaayee maqaan, ‘Nama siree bultii dhabeef bakka nama tokkoo ni kennina’ barreeffama jedhu ani (Dr Kadiir) argee jira.

Gama birootiin Darasoota (barattoota) Qur’aanaafi Hadiisaa kan biyya isaaniitii bayanii Magaalaa fi baadiyaa Hasaasaatitti baratan namni gargaaruufi gargaarsa isaanii irratti hawaasa hirmaachisuun beekamu H/ Muhammadiin ta’uu hawaasni guututi beeka.

3.6. Duniyaa Osoo Jaalatan Warra Kadhatuuf Kennuu

Ulaagaan biroo ka ‘abbaa keyrii guddoo nama taasisu, qabeenya osoo garaa nama nyaatu nama kadhatuu kennuudha. H/ Muhammad keyrii guddoo tana keessattis hirmaannaa guddaa akka qaban himameera. Masgiidul Kiraamiin namni rakkate baay’etu dhufa. Akka Amaanaa Juullaa himetti, H/ Muhammad, yeroo namni Masgiida guddatti kadhatee waa sassaabaniif jalqaba hin dubbatan. Eega waan guuran guuranii xumuran booda ‘hagam guurtaniif?’ jedhanii gaafatanii, hanga guurame eega dhagayan booda tanallee itti dabalaafii jedhanii maallaqa kumaatama lakkaayanii kennan.

Gama birootiinis rakkattoota karaa irra ykn masgiida afoo taa’anii kadhatan, qarshii dhibba shan shaniin akka qoodamtuuf kadimmanitti kennanii akka qoochisaafii turan Amaanaan fa’a odeessaniiru.

3.7. Duniyaa Osoo Jaalatan Gabra Ataquuf Kennuu

Zabana kana gabri akka duriitti gurguramu waan hin jirreef, hojiin akka gabra hataquufi achii olitti isaaniif seenaa keessatti kaasuu dandeennu, ilma namaa gabrummaa sheeyxanaa jalaa hataqudhaan gara gabrummaa rabbiitti nama bilisoomsuudha. Hojiin kun waa hunda akka caalu Rabbiin aayata armaan gadii keessatti dubbateera.

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ صَٰلِحًا
وَقَالَ إِنَّنِى مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾

Nama gara toowhiida Rabbiitiifi xaa'aa Isaatitti nama yaame, ka gaarii dalagee ani worra amrii Rabbiitiif masakame nama jedhe irra namni jechi isaa miidhagu ni jiraa?

Hojiin guddaan isaan jireenya isaanii keessatti hojjatan nama karaa Rabbiitti waamuu ture. Hojii Da'awaatiin ummata gara Islaamummaatti waamuurratti wantoota Raawwatan keessaa akka fakkeenyaatti, H/ Muhammad, ummata islaamaa ka amantii isaanii irratti muge dammaqsuu fi ka amantii dhabe waamudhaaf umrii waqggaa 44ffaa isaaniitti sochii cimaa garee Da'waa waliin eegalan. Kanas baadiyyaa fi magaalaa bu'uura godhachudhaan, miilaan fardaan, konkolaataa fi tajaajila geejjibaa garaagaraa fayyadamudhaan wadhaansa cimaa godhaa turaniiru. Haaluma kanaan, obboleeyyan Isilaamaa kan akka Sheek Jamaal Eda'oo hojii kanaaf hidhatanii ka'an waliin ummata amantii irratti cimsuu fi naannoo amantii isilaamaatiin ala jiraataa turan hedduu isilaamummatti duuchisudhaan bu'aa hangana hin jedhamne ummataaf buusaniiru. Dhimma kanaafis buufata da'waa (markaza) ijaarudhaan, namoota hojii kanaaf of kennan affeeranii, lubbuu fi qabeenna isaanii akkasumas yeroo isaanii kennudhaan baratataas, barsiisaas turaniiru.

Haala kanaan namoonni harka isaanitti Isilaama ta'e baay'ee yoo ta'an, fakkeenya ijoo ummattoota kibbaa naannoo Sidaamaa baay'ina nama harka isaaniitti amanee armaa olitti dubbifneerra.

3.8. Salaata Shanan Sagaduu

Ulaagaan saddeetaffaa kan 'abbaa keyrii guddoo' nama taasisu salaata sshuruuxa isiitiin sagaduudha. Ulaagaa kanaan gama ragaa namaatiin kan milkaayan ta'uu isaanii namni H/ Muhammadiin waliin Masgiidal Kiraamitti sagadu ragaa guddaadha. H/ Muhammad H/ Sa'id, akkuma abbaa isaanii bakka itti sagadan imaamatti aanee bakki jiru ka isaaniiti. Yeroo karaa deeman malee salaata shanan bakka sanii isaan hin dhaban.

Akka Dargaggoon Amaanaa Juullaa jedhamu himetti, H/ Muhammad Qur'aana irraa qara'amn lama qaban: tokko Masgiidul Kiraamitti irra qara'an. Tokko immoo Manatti irraa qara'an Quraana manatti qara'aniifi ka Masgiidatti qara'an lamaanuu ji'atti altokko ni buusan (ni xumuran).

3.9. Zakaa Kennatuu

'Abbaa Keyrii guddoo' ta'udhaaf ulaagaan salgaffaa zakaa kennachuudha. H/Muhammad gama ragaa namaatiin kanaanis milkaayaniiru. Ragaa kan kan bayan H/ Nasroo galatoo akka himanitti, yeroo baadiyatti lafa makiinaan qotan, eega kitaabaarraa deebi'an booda lafa wantaa heddu qotudhaan midhaan baajoo kudhan (10) argatanii baajoo tokko guutuu (10ffaaa) zakaaf akka jiruun gadi naqanii rakkataan warri zakaa fudhachuu qaban qoodataniiru. San booda lafti irraa fudhatamnaan magaalatti galanii makiinaan daldala eegalan.

Kanaan alattis qabeenya isaanii irraa zakaa kan ofitti hin hambifne ta'uun ragaan bahameera.

3.10. Baallama Yoo Baallamu (Baallama Rabbiifi Namaa) Guutuu

Ulaagaan kurnaffaa ka 'abbaa keyrii guddaa nama taasiftu, baallama (Rabbiifi namaa) guuttachuudha. Gama baallama Rabbii ilaallatuun H/ Muhammad, baallama gaafa Rabbiin dudda nabi Aadamii irratti ilmaan Aadam yaasee baallama qabsiise hojii keyrii ka isaan dalagatan ka armaan olitti tarreeffame irraa hubachuun ni danda'ama. Gama namaatiinis baallama namaa godhan kan hin hanqifneefi akka dubbatanitti kan argaman ta'uu hawaasni ragaa baheefii jira.

3.11. Hiyyummaa Fi Dhaba Keessatti Obsuu

Ilmi namaa kamuu osoo rakkoo hin argin namni jalqabaa hanga xumuraatti qananiin jiruu dabarsu hin jiru. Qabaataan Rabbuma qofa. Footoo ijoollummaa isaanii yoo ilaallu, maatiin isaaniillee akkuma maatii Arsii akn biroo qotee bulaa fi maatii rakkoo injifatee bira darbe ta'uun ni hubatama. Yeroo rakkoo obsudhaan qabsoo godhaniin H/ Muhammad barnoota isaanii rakkina maatiitiif obsanii dhiisudhaan, barnoota diiniifi akkaadamiitis gadi lakkisudhaan obsanii of wareeganii hojitti galanii maatii isaanii rakkoo jalaa baasanii zakaa hanga baajoo tokko guutuu rakkataaf gadi dhiisuu gahuu isaanii seenaa kutaa darbee irraa hubanneerra.

Hiyyummaafi dhaba keessatti obsa H/ Muhammad qaban kan ragaa bayan Manguddoo ijoollummatti H/ Muhammadiin waliin guddatan, H/Suleymaan nama jedhamuudha. Akka manguddoon kun himanitti, H/ Muhammad kitaaba Rabbii barachuuf jecha qananii mana isaanii dhiisanii eega bayan booda, barnoota kitaabaa keessatti hedduu akka dararamaniifi haala hamaa dhabaafi hiyyummaa keessatti akka obsanii kitaaba Rabbii irratti ciniinnatan seenaa isaanii baldhinaan ibsaniiru.

3.12. Yeroo Jeequmsaafi Lolaa balaa keessatti Obsuu

Hojii 'abbaa keyrii guddoo' nama taasisu keessaa ulfaataan tokko yeroo jeequmsaafi waraanaa tasgabbaayuufi obsa qabaachuudha. Kanas H/ Muhammad jireenya isaanii keessatti yeroo hedduu mirkaneessaniiru.

Obsa kanas Rabbiin ulaagaa nama dhugaan amaneefi nama sobu ittiin adda baasu akka ta'e aayata armaan gadii keessatti ibsameera.

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ {142}

Rabbiin warra isin irraa jihaada godhuufi warra sabrii godhu osoo hin muldhisin (hin beekin, kanaanis osoo isin hin qormaatin) Jannata seenuu yaaddanii? (Hin yaadinaanaa) (Ali-Imran, 3:142)

Akka H/ Nasroo Galatoo himanitti, H/ Muhammad mootummoota hedduu keessatti yeroo jeequmsaafi waraanaa arganii miidhamanii obsaan bira dabraniiru. Fakkeenyaaf, yeroo dhimmi siyaasaa gama sabummaafi amantaatiin dhufu cufa namni adda dureen shakkamuufi hidhamu H/ Muhammadiin ture. H/ Muhammad yeroo hidhaaf barbaadaman cufa, osoo poolisni hin qabin ofii isaaniitii minxaafii fudhatanii akka mana hidhaatti galan H/ Nasroon ni himu. Yeroo Mootummaa Tigree marraa heddu akka hidhamaniifi, H/ Waabee Godaanaa fa'a waliinis akka hidhaman ni himama.

Yeroo jeequmsa hamaa kan hawaasa Hasaasaa mudate keessaa ijoon yeroo Ahbaashii ture. Haalli sun akka armaan gadiitti addeeffama.

3.12.1. Jeequmsaafi lola bara Hayila Sillaasee keessatti obsa isaan godhan

Bara H/ Sillaasee keessa Abbaa isaaniitiifi maatii isaanii irra gama siyaasaatiin rakkoon akka gayaa ture, hiriyaa fi jaalalloo H/ Muhammad kan turan H/ Birkaa Tufaa himaniiru. Akka H/ Birka himanitti, H/ Birka sababa dhiibbaa sirna mootummaa H/ sillaaseetiin barumsa isaanii gadi lakkisanii bayudhaan H/ Muhammad H/ sa'id, H/ Birkaa Tufaa fi H/ Abdoo Jamaa waliin makiinaa walitti bitatanii hojjataa turudhaan makiinicha mootummaan irraa warasee ture. San dura garuu, Abbaa H/ Muhammadii (H/ sa'id jiloo) mootummaan Hayila sillaasee yakka siyaasaatiin himatee mana hidhaa seensisee ture. Yeroo san kan waliin himatame, H/ Bayaaniifi H/ Muhammadiin ture. H/ sa'idiifi H/ Bayaan yoo hidhaman, H/ Muhammadiin H/ Birkaa Tufaa mana ofiitti dhoksanii qaraatiif gara Sirkaa akka badu taasisanii turan.

Yeroo san H/ Sa'id Jiloo yakka himataniif kan itti rageesse dubartii Kiristaanaa turte. Yakki isiin dharaan itti rageessites, 'H/ Sa'id, H/ sillaasee Rabbi haa jissu jedhee buna dhibaafata' kan jedhu ture. Ragaa yakkaa kanaaf h/ Sa'id akkana jedhanii deebii kennan: 'Ani nama buna dhibaafatuu miti; H/ sillaaseen haa jigus hin jenne; Garuu yoo jigiin Rabbii itti dhufte ani waan godhu hin qabu' jedhan.

Haala kanaan, H/ Muhammad, jeequmsa siyaasaa kan isaaniifi maatii isaanii bara H/ sillaasee mudate obsaan bira dabranii turan.

3.12.2. Jeequmsaafi lola Bara Mootummaan Dargii irratti obsa isaan godhan

Mootummaa Dargii keessattis Rakkoon jeequmsaan walqabatu isaan irratti jijijjiiramee ture. Yeroo kanas H/ Muhammad soda malee haqa jirtu mootummatti dubbatanii afoo dhaabbachuun dararamaa turaniiru. Ummataafis dhaabataniiru. Kana keessatti wanti akka fakkeennaatti ka'u, bara Dargii mootummichi sooshaalizimii waan tureef dhimmi amantii rakkoo keessa seenee ture. Bakka walgahiifi hojiitti amantii gaggeeffachuun hin danfda'amu ture. Guyyaa tokko walgahii Dargii keessatti hin salaattan jedhamee ajajni kennamee osoo jiru, H/ Muhammad na ajjeesaa malee salaata kiyya hin dhiisu jedhanii walgahicha dhiitanii bayan. Kutannaa isaanii arganii kaadiroonni Dargiitis hawaasa kaawwanis walgahicha bittineessanii akka gadi lakkisan jaalalloon isaanii, H/ Birkaa Tufaa himaniiru. Haala kaanaan mootummaa dargii keessa lolaafi jeequmsa ture obsaafi gootummaan dabarsanii turan.

3.12.3. Jeequmsaafi lola Bara Mootummaa Tigree irratti obsa isaan godhan

Bara mootummaan Tigree seenu Hawaasni Hasaasaa jeequmsaafi waraana keessa seenee ture. Namni hedduunis ajjeefamee hedduunis (kan akka H/ Birkaa fa'a) biyyarraa buqqa'anii turan. Yeroo san, Hawaasni Hasaasaa H/ Muhammadiin 'Marragaagaati' (koree tasgabbeessituu keessa galanii balaa ummata irraa akka faccisan filatanii turan. Yeroo kanaan duraafi boodaattis H/ Muhammad dhaaba siyaasaa mootummaa kamiinuu keessatti hirmaatanii hin beekan. Yeroo kana keessattis mootummaan wayyaanee yakka isaan hin raawwanneen Waakkannatti hiitee turte. Haala kanaan bara mootummaa Tigreetis jeequmsa keessatti hawaasarraa osoo faccisan dheessanii osoo biyyaa hin baqatin rakkoo ture obsaan dabarsanii turan. Bara Mootummaa Tigree Jeequmsi hamaan qormaata H/ Muhaammadiitiifi Hawaasa Muslima Hasaasaa akkasumas Muslima Itoophiyaa ta'ee ture dhimma Ahbaashiiti. Kana keessattis waan isaan mudateefi akkatti obsaafi murannaan darban akka armaan gadiitti dhiyaateera.

3.12.3. Jeequmsaafi lola Bara Ahbaashii keessatti obsa isaan godhan

Eega Mootummaan Dargii kufee mootummaan ADWUI dhufe booda ummanni muslima Itoophiyaa miidha mootummoonni 'salamoonotaa' irraan gahaa turan goolabamudhaan balballi jireenya abdii gaarii isaanii banamuu abdatanii mootummaa haarawa deeggaranii hiriira guddaa tokkoon simatanii turan. Abdii isaanii kanas kan jabeessu heerri mirga bilisummaa amantii mirkaneessu bara 1987 A.L.I. akka armaan gadiitti tumamuu isaati.

Keewwata 27

Bilisummaa amantii ,Amantaa fi Ilaalchaa

1. Namni kamiyyuu bilisummaa yaaduu, sammuu fi amantaa ni qaba. Mirgi kun, namni kamiyyuu amantaa yookiin amantii filate qabachuu yookiin fudhachuu, amantaa fi amantii isaa qofaa isaatti yookiin namoota biro wajjiin ta'ee ifatti yookiin dhuunfadhaan waaqeffachuu, hordofuu, hojii irra oolchuu, barsiisuu yookiin ibsuu, of keessaa qaba.

2. Keewwata90, keewwata xiqqaa 2 irratti kan ibsame akkuma eegametti ta'ee, hordoftoonni amantaa isaanii babal'isuu fi gurmeessuu kan isaan dandeessisan dhaabbilee barnootaa fi bulchiinsa amantaa hundeeffachuu ni danda'u.

3. Amantii barbaade qabachudhaaf bilisummaa namni kamiyyuu qabu, humnaan yookiin haala biraatiin dirqamsiisudhaan daangessuun yookiin dhoorkuun hin danda'amu.
4. Warrii fi guddistoonni seerummaa qaban akka amantii isaanitti, barnoota amantaa isaanii fi naamusa gochaa gaarii kennuudhaan ijoollee isaanii guddifachuuf mirga qabu.

Muslimoonni Itoophiyaa akkuma lammiilee amantaa kaawwaniitti hanga ta'een heera kanatti fayyadamudhaan amantii isaanii oofachutti osoo jiran waggoota muraasa booda wanti abdii isaanii dukkaneessu itti dhufe. Kunis biyya keessaa osoo hin taane dhiibbaa namootaa fi biyyoota alaatiin ture.

Namichi Hagaay Eeriich jedhamu kan amantiin isaa Yahuudaa ture, abdii Muslimoota Itoophiyaa keessattuu hawaasa hasaasaa dukkaneesse.

Namichi kun, gumii qorannoo Itoophiyaa kan idil addunyaa irratti waggaa wagaadhaan dhimma muslimoota Itoophiyaa qofa irratti qorannoo dhiheessa. Dhaamsi qorannoowwan isaa, Muslimoonni Itoophiyaa madda sodaa fi jeequmsa biyyattii ta'uu isaanii kan ibsuudha. Sababa kanaaf, muslimoota Itoophiyaa irratti tarkaanfiin akka fudhatamuu fi akka jibbamuu qaban summii isaa facaasaa ture.

Haala kanaan, dhiibbaa mootummoota Israa'elii fi Ameerikaatiin mootummaan Tigree Muslimoota Lammii biyyattii irratti akka duulu gochuu danda'eera.

Kitaabilee namicha armaan olitti eerameen barreeffaman irraa muraasni kanneen armaan gadiiti.

1. Ethiopia and the Middle East (1994)

2. Egypt and Ethiopia – Linkage and Disconnection (1998)

3. Ahmad Gragn and the Najashi – Ethiopia and Islam (1999)

4. The Cross and the River: Ethiopia, Egypt and the Nile (2000)

5. The Saudis and Ethiopia – Which Islam? (2003)

6. Ethiopia – Christianity, Islam, Judaism (2003)

7. Camels for Mussolini – The Saudis and Ethiopia (2005)

8. Al-Ahbash and Wahhabiyya: Interpretations of Islam (2006)

9. Saudi Arabia and Ethiopia: Islam, Christianity and Politics Entwined (2007)

10. The Grandchildren of Abraha (2009)

11. Saudi Arabia and Ethiopia – Muslims and Christians Across a Sea

12. Identity and Church: Ethiopian – Egyptian Dialogue, 1924 – 1959

Haala kitaabni Hagaay Eeriich keessattuu kan armaa olitti lakkoofsa 8 irratti tuqame eereen, Muslimoonni Itoophiyaa akka barbadaayan ajaja darbeen, Mootummaan Tigree, ummata Muslimaa akka lammii biyyattii osoo hin taane akka lammii lammaffaatti laaludhaan halkanuma

tokkoon lafarraa fixudhaaf, Ahbaash garee jedhamu muslima biyyaa ittiin miidhutti fayyadamuuf biyyatti galche. Kitaaba '*Sagantaa haala Isilaama irratti duulamuun*' qabate Gareen yahuudaa tokko majiliisaf kennudhaan hojii eegale. Mootummaanis, 'wahaabiyyoota', Shoorarkeessitoota, 'farra nagaa', jechee maqaa itti moggaasudhaan, hammeenyaan itti gara gale.

Ahbaash jechuun garee naamusaa fi haalaa fi amala amntaaleen addunyaa ajajan hin hordofne yoo ta'u, kan bu'uureffaman deeggarsa Yahuudotaatiin nama Abdallaah al Habash kan saba Adareetiin ture. Garee kana kan deeggaru adda dureedhaan mootummaa israa'el.

Yaanni isaan deemaniin bu'uura amantii Isilaamaa irraa faallaa kan ta'e yoo ta'u, sahaabotaa fi hayyoota Isilaamaa bebeekkamoo abaaruu fi arrabsudhaan beekamu. Qabxiileen isaan irratti nama gorsan Muraasni kanneen armaan gadiiti.

1. *Rabbi Arshiin irratti ol ta'ee hin jiru, haala fi amala qur'aana keessatti Rabbi ofiin ibses hin qabu ka kanatti amanes kaafira. (Sharhulqawiim fuula 105 fi Al maqaalatus-sunniyyah fuula 182)*

2. *Qur'aanni kitaabileen Qur'aana dura buufamanis jecha Rabbii osoo hin taane haasaa jibriiliiti. (haala kanaan Rabbiin mootii haasawuu hin dandeenne taasisanii dhiheessu [Shrhul Qawiim fuula 125-130, Bugyatux-xaalib fuula 18-19, Atta'aawunu alan-nahyi anil munkar fuula 67)*

3. *Namniwaan isaanii fi sheekni siaanii jedhe fudhatee hin hordofne hundi kaafira (Sariihul Bayaan, fuula 123 fi atta'aawunu ilan-nahyi anil muunkar fuula 32)*

4. *Muslimoonni hundi duraan amantii sirrii irra waan hin jirreef bifa haarawaan shahaadaa qabachuu qaban. (leenjii isaan kennaa turan hedduu irratti mirkanaa'eera)*

5. *Guyyaa Hajjii, namoonni Imaamman Masgiida Makkaa fi Madiinaatti hidhatanii salaatan salaanni isaanii waan bade jiruuf irra deebi'anii salaatuu qaban. Atta'aawunu alan-nahyi anil munkar fuula 70-71)*

6. *Irra baay'een muslimootaa sagalee sirrii Qur'aanni ittiin qara'amu (Tajwiida) waan hin beekneef, salaanni isaanii badeera. (sariihul bayaan fuula 253-254).*

7. *Rabbi Aalama keessas Aalamaan alas hin jiru. (Sariihul bayaan fuula 405-508, Al-maqaalatus-sunniyah jecha 7ffaa fuula 140-157).*

8. *Beektonni Isilaamaa kan duriifi ammaatis kaafira. (Atta'aawunu, fuula 32-42, 56-60, Shrhul qawiim, fuula 51, 52, Attahziirush-shar'ii 1ffaa fuula 52,70,93116,128.)*

9. *As'haabota Nabiyyuu Muhammad garmalee arrabsan (Al maqaalatus-sunniyyah, fuula 323-327, Atta'aawunu fuula 123-126, Sariihul bayaan fuula 212)*

10. *Naamusa Isilaamaa gaggaarii Balleessudhaaf tooftaa fayyadaman. Fakkeenyaaf, Dhugaatii nama macheessu akka waan qaruuraa farsoo gurgurataa jiraniitti yaadudhaan*

(wanta nama macheessu tokko tooftaan) gurgurachuun ni danda'ama. (Bugyatux-xaalib fuula 329). Salaata Jum'aa dhiisuu namni barbaade qullubbii nyaachudhaan (nabiyyiin qullubbii nyaatanii masgiida dhufuu waan dhoorganiif) san sababeeffattee salaaticha irraa hafuun ni danda'ama. (Bugyatux-xaalib fuula 437)

11. *Muslimni tokko yeroo biyya Kiristaanaa deemu Masqala godhachuu (fannifachuu) ni danda'a. (Sharhul qawiim fuula 40).*
12. *Gabbartii itti yaaduu baachudhaan qabrii fi suuraaf Yoo sagadan rakkoo hin qabu.(Shrhul qawiim fuula 40).*
13. *Biyya Ameerikaa fi Kanaadaatti Qiiblaa Kaaba Bahaa irraa gara Kibba bahaatti jijjiiran. (Sarihul Bayaan fuula 249-250)*
14. *Ilaalcha isaanii babal'ifachudhaaf kijibatti fayyadamuun ni danda'ama. (Fadaa'ihul Wahaabiyyaa fuula 24 lakkoofsa 25)*
15. *Matta'aa (gubboo) kennuun ni danda'ama (Bugyatux-xaalib fuula 402, Sariihul bayaan 2ffaa fuula 280)*
16. *Maallaqa yeroo ammaa ummanni ittiin tajaajilamaa jiru irraa zakaa baasuun dirqamaa miti. (Sariihul bayaan fuula 259-260).*
17. *Nama Muslima hin taane irraa maallaqa dhalaan fudhachuun ni danda'ama (Sariihul bayaan fuula 263-265?)*
18. *Nama muslima hin taane irraa qumaaridhaan maallaqa nyaachuu fi wanta ofiin du'es itti gurgurachuun ni danda'ama. (Sariihul bayaan 2ffaa fuula 152)*
19. *Nama muslima hin taane ajjeesuu fi badanii balleessuun ni danda'ama. (Fadaa'ihul Wahaabiyyah fuula 174)*
20. *Dubartii kofoo (surree) fi uffata qaama keessaa mul'isu uffachuu ni danda'an. (Sariihul bayaan fuula 328)*
21. *Yeroo zikrii fi wayta birootis dubartii fi dhiirri walitti makamuu (waliin taa'uu) ni danda'ama. Sariihul bayaan fuula 329-336)*

Qabxiilee armaan olii irraa akka hubachuun danda'amutti, gareen kun garee isilaamummaan faallaa ta'e ta'uun isaa ifa. Yahuudonnis garee kana Isilaama ittiin loludhaaf filachuu isaaniitiif sababa cimaa qabu.

Kana sababeeffachudhaan, Hawaasa Hasaasaa adda duredhaan jeequmsaafi lolli irratti baname.

Duula Isilaama irratti godhamuuf akka meeshaatti kan tajaajila irra oole Miseensota koree Majlisa Itoophiyaati. Gareen Kunniin Yeroo gabaabduu keessatti Muslima bakka bu'anii fi Isilaamummaa

ganudhaan dararaa guddaa ummata irraan gahanii ofii isaaniitiifis seenaa gurraacha galmeessanii darbanii jiru.

Yakka heera Itoophiyaa diigu kan raawwatame kana iyyachudhaaf Ummanni muslimaa mallattoo ummataa kan baay'inni isaanii 500,000 ol ta'uun komiteen nama 17 kan saba garaagaraa of keessatti hammate filaman. (Iwunatu Yih new, Fuula 9-11).

Miseensonni iyyannoo mootummaaf akka dhiheessan Muslimoonn filatamnii mirga Muslima Itoophiyaatiif miidhamudhaan seenaan isaanii qalama gaarii fi qajeelaan galmaayaafii jirus kanneen armaan gadiiti.

1. *Abubakar Muhammad-Dura bu'aa komitee fi qunnamtii ummataa*
2. *Haaj Huseen Laalamdaa-Itti aanaa*
3. *Ahmad Musxafaa-Barreessaa*
4. *Ahmaddiin Jabal- Qunnamtii hawaasaa*
5. *Sheek Xaahir Abdulqaadir*
6. *Haaj Ayyenaw Muhammad*
7. *Sheek Muhammad Kadiir*
8. *Sheek Abdallaa Ahmad*
9. *Haaji Kamaal Nuurii*
10. *Sheek Yuusuf Muzammil*
11. *Sheek Sulxaan Amaan*
12. *Pirofeesara Gargaaraa Aadam Kaamil*
13. *Sheek Makkataa Muhee*
14. *Umar Abdii Umar*
15. *Jamaal Yaasiin*
16. *Kaamil Shamsuu*
17. *Yaasin Nuuruu*



Bakka Bu'oota Muslimaa Kan ummatichaaf jecha arrabsaman xiqqeeffaman, reebaman, hidhamanii fi dararaa adda addaa dhadhamaa turan

Gaaffilee Muslimoota Itoophiyaa

Miseensonni Komitee ummataan filamee kunis Iyyannoo ummataa Qaama mootummaa Itoophiyaa kan dhimmi ilaallatu hundatti galchudhaan deebii isaatiif halkanii guyyaa wal'aanaa turaniiru. Iyyannoon ummatichaa Gaaffii sadi ijoo kan hammate yoo ta'u, gaaffileen mirgaa kan ummanni Muslimaa mootummaa gaafates kanneen armaan gadiiti.

1. *Qondaaltonni Gumii dhimma Isilaama Itoophiyaa kan amma hojii irra jiran kan Muslimoota biyyattiitiin bakka bu'an waan hin taaneef, isaan bakka gadhiisanii Miseensota ummanni Muslimaa filuun bakka haa buufaman.*
2. *Awaliyaan Dhaabbata barnoota Muslimaa isa bilisa ta'ee akka hojii isaa itti fufu Majliisni harka isaa irraa nuu haa kaasu.*
3. *Majliisatti fayyadamudhaan Musliima itoophiyaa amantii Ahbaashii dirqamaan fudhachiisuun nurraa haa dhaabatu.*

Yeroo kana jeequmsaafi waraana Hawaasa Hasaasaa irratti raawwatameen namoonni heddu ajjeefamanii, hedduun hidhamanii turan. Sannin keessaa H/ Muhammad sa'id tokko turan.

Miidhaa Hasaasaan irratti raawwateef magaalaa Finfinneetti hiriirri nagaa bahamee ture. Fakkii armaan gadii ilaali.



Hiriira deeggarsa ummata Hasaasaatiif Finfinnetti bahame

Hammeenya ummata Muslimaa irra gahaa ture keessaa inni hamaa fi gaddisiisaan isa Poolisoonni magaalaa Asaasaa ummata nagaa rasaasaan barbadeessiteedha. Kunis kan ta’e Muummichi Ministeera biyyattii Baalee fi Arsiin biyyaaf sodaachisaa ta’uu isaanii eega dubbateen guyyaa muraasa booda yoo ta’u, ummaticha fixudhaaf guyyaa jimaataa irratti karoorsanii Sheek Su’uud namni jedhamu masgiidaa yeroo bayu ummata yaa’e afotti karaa irratti qabanii tumudhaan miidhaa irraan gahan. Sababa kanaanis, gocha Sheeka kana irratti raawwatameen ummanni magaalaa Hasaasaa dallanuun maaf Sheeka tumtan jecdhanii jeequmsa keessa galanii turan. San booda hawaasicha jeequmsa keessa seensisanii xiyyiitiin murruggeessanii turan.

Eega namoota nagayaa ajjeesan boodas kan karaa irratti argame hunda isaanii guuranii mana hidhaatti galchudhaan mirga mana hidhaa keessatti maatiidhaan walqunnamuu fi akka heera biyyattiitti hidhamaan tokko sa’atii 48 keessatti mana murtiitti dhiyaachuun dhimmi isaa laallamuu qaba kan jedhus diigudhaan gaaffii tokko malee yeroo dheeraaf hidhamanii turan. Gama birootiinis

hidhamtoota kanneen tumuudhaan, namoota isaan gaafachuu dhaqan hamilee tuqanii, dubartii yeroo dhihoo deette daa'ima isiitiin akka wal hin qunnamne godhanii harma guusuudhaan, Dubartii ijoollee Abbaa hin qabne horattu hidhanii mirga daa'immanii sarbuudhaan yakka gara malee isaan irratti raawwataa turaniiru.

Hundumayyuu caalaa wanti nama ajaa'ibu, kaabineen aanaa Hasaasaa namoota hidhaman osoo ijaan hin argin nama hin beekne irratti rageessuu isaaniiti. Namoota dhimma kana keessa beekanii fi kanneen yakka dharaan ragaa bahuu irratti hirmaatan irraa aakka hubatametti namoonni kaabinee jedhaman nama yeroof bakka san hin jirre kan booda dhufee karaa irraa guuran cufa jeequmsarratti argineerra jechuun raga bahaniiru. Kun ilmaa ilmoo isaaniitiif haa darbu ka jedhamu qofa osoo hin taane, balaan yakka isaan hojjatanii isaanuma haa mudatu jechuun dirqama ta'a.

Gama birootiinis, carraa galtee ummata mudateetti fayyadamudhaan namoota qabeenya qaban irraa warii namoonni saamaa turanis jiru.

Walumaa galatti balaa guyyaa 19/8/2004 biyya irra gaheen namoonni nagahaa ajjeefamaniiru, hanqinni qaamaa isaan irra gaheera, hidhamanii tumamaniiru. Walumaa galatti namoota du'an malee kan hidhaman nama 90 ture.

Namoonni hidhaman (90 keessaa dubartii 25 dabalatee) yakka shoorarkeessummaa tiin Abbaan Alangaa Naannoo dhaddacha kibbaatiin mata dureen yakkaa '*Allaahu Akbar*' jechuun jeeqxan jedhaniiti. Kanas tarree yakkaa kan yeroo san ittiin himatan akka armaan gadiitti ilaali.

Yakki

S/Y FDRI bara 1996 bahe kew. 32 (1,A), 35 fi labsii farra shoorarkeessummaa lakk. 652/2001 kew. 3 (1,4 fi 6) darbuun yakka raawwatame.

Tarree Yakkichaa

Himatamtoonni gubbatti (kanneen armaan gaditti dhihaatan baana) maqaa fi teessoon isaanii tuqame gareen ta'uun amantaa bu'uura godhatanii mootummaa irratti dhiibbaa geessuuf yaadanii akka ka'umsaaf isaanii tolu nama She/ Su'uud Ahmad jedhamu yeroof too'annaa poolisii jala ture humnaan gadi lakkisiisuuf gaafa 19/08/04 guyyaa keessa tilmaamaan saa'aa 1:30-10:30tti godina Arsii Lixaa Aanaa Gadab Hasaasaa, magaalaa Hasaasaa ganda 01 bakka addaa waajjira poolisii Aanaa Gadab Hasaasaa fuulduratti dhaadannoo "Allaahu Akbar" jedhu dhageessisaa dhagaa darbachuu fi diiginsa raawwataniin qaama namoota 3…… irra miidhaan olaanaan ga'eera.

Namoota yakka shoorarkeessummaatiin himataman kan armaan gadii keessaa 25 duraa dubartoota. Dubartoota kanneen keessaa ta yeroo dhihoo deette, ta yeroo dhihoo heerumtee fi tan ijoollee abbaan manaa irraa du'e guddiftutu ture. Haalli guyyaa mana hidhaatti galchan niqaabaa fi hijaaba irraa mulqanii jilbaan lafarra oofudhaan itti isaan salphisan immoo diraamaa eessattuu ta'ee hin beekne. Kana maraa ummanni Rabbi ati argi jechuu malee waan biro gochuu hin dandeenne

Dhimma kanaafis Guutuu biyyaatti dhimmi jabaa ta’uu irraa walgahiin muummucha ministeeraatiin walitti qabame biiroo muummicha ministeeraa Mallas Zeenaawiitti adeemsifamee ture. Achirratti dhimmi Hasaasaa akka armaan gaditti argitan kanaan akka jabatti kaafameera

Akkuma armaan gaditti hubatamu, Magaalaan Hasaasaa tooftaa cimaa mootummaan qindeesseen nama heddu ajjeesanii heddu akka hidhan dhimmi Hasaasaa akka armaan gadiitti qaboo yaa’ii fuula 3 irratti gabaafamee ture.

➢ በምስራቅ አርሲ አሳሳ ከተማ ላይ ለረዥም ጊዜ በመንግስት ይፈለጉ የነበሩ ጽንፈኞችን ለማስወገድ ይቻል ዘንድ በአንድ የከተማው መስጊድ ውስጥ በተሰራ የተቀናጀ ኦፕሬሽን ለረጅም ጊዜ ለመንግስት ስጋት ሆነው የቆዩ ጥቂት ሰዎች እንዲወገዱ ተደርጓል፡፡ በርከት ያሉ ግብረ አበሮቻቸውም መታሰራቸው ተገልጿል፡፡

C:\ PM Office\My documents\ Moslim 004 Page 3 of 10

Yeroo jeequmsaafi waraanaa kan akkanaa keessatti h/ Muhammad H/ Sa’id hidhamani namoota jaha (6) waliin bakka hin taanetti hidhamanii turan.

Rakkoo mana hidhaatti bara 2007 akka lakkoofsa Itoophiyaatti isaan mudate kan Obboleessi keenna ka isaan waliin hidhame, Abdallaa Kinniisoo (Abdallaa Raayyaa) odeesse akka armaan gadii kana.

Bara jeequmsa dhimma Ahbaashii, H/ Muhammad hidhamanii turan. Mana ‘*Doboqaa*’ jedhamutu ture. Mana kana gaafa seenan, poolisni, ‘*Haajiyyoo areeda haadadhaa’* jennaan, dallananii ka’udhaan, ‘*Areeda akkam haadadha, Isilaama ta’uu kiyya hin argituu*’ jedhanii lola kaafnaan, poolisni rifatee isaniifi warra isaan waliin hidhames areeda haaduu akka dhiise, Abdallaa kinniisoo ragaa kenneera.

Manni yeroo jalqabaatiif itti hidhaman kun, akka Abdallaa Kinniisoo ibsetti, mana qoshaashaa (fishaa), bakka namni hidhame balbala jalatti fincaanu/ajaawaa, mana namni nama ajjeesu, ‘*maajiraat machii’* fi hattuun itti hidhamtu, mana hashiishiifi caatiin dhoksaan itti galu ture. Mana kana keessatti yeroo jalqabaa namoonni H/ Muhammad waliin hidhaman:

1. H/ Muhammad H/ sa’id
2. H/ Adam Hamdaa
3. Sh/Bakri Goobanaa
4. Sh/Muhammad H/kadiir
5. SH/Abdussamad H/ Ibraahim
6. Sh/Suudii Ahmad
7. Sh/Umar H/Adam turan.

Mana kana keessatti, hantuunni ginnoo (xaaraa manaa)tiifi lafarra deemaa bula. Kana bira darbee wanti kutaa san keessatti H/ Muhammadiin halkan sadi hirriba dhoorge, hantuunni namoota kashlabbee achitti hidhaman, ka lutti dhoqqeefi qamaacaan uffifamte, isaa rafu qamaacaa luka

isaanii irraa nyaatee yoo foon qaama lukaa quruuxuu eegalu akka hirribaa dammaqanii ofirraa ari'an ija isaaniitiin argaa turan.

Kan yoo xiinxallinu, sabrii isaan rakkoo keessatti dabarsan kallattii jireenya isaaniitiin xiinxalluu ni dandeenna. Sunis, namni hiyyeessi tokko bakka haalli jireenyaa itti isaa hin mijoofne tokko yoo seene, rakkina duraanuu waan shaakala qabuuf, rakkoon isa mudatu qormaata guddaa itti hin ta'u. Sababni isaa jiruu gidiraa duraanuu muxannoo qaba waan ta'eef. Haata'u malee nama akka H/ Muhammad Sa'id, ka Rabbi jiruu mijeesseefii jiruu gaarii manaa qabu, ka siren isaanii qulqullinaan qabame, ka nyaanni isaanii qulqulluu ture, ka manni fincaanii isaaniituu mana rakkataa caalaa tole tokko fuudhanii yoo bakka akka armaan olitti himame seensisan, qormaata isaan mudatu tilmaamuun nama hin rakkisu. Duuba, H/Muhammad rakkoo akkasii keessatti obsanii qormaata sababa diinaatiin isaan mudate sanis ji'a tokkoofi guyyaa lama dhadhamanii obsaan bira darbaniiru.

3.13. Rakkoo Dhukkubaa Keessatti Obsuu

Jiruu dhalanamaa keessatti fayyaafi dhibeen, hiyyummaafi durummaan waan waljijjiirudhaan waan namarratti mul'atu. Rabbiin yeroo tokko fayyaan nama jiraachisa, yeroo kaan ni dhibamsiisa. Yeroo tokko qananiin nama tursiisa. Yeroo kaan ni hiyyoomsa. Kunniin hundinuu waan Rabbiin amanuu keenna ittiin nu qormaatu. Haalli kun waan ilma namaa kamuu irraa hin hafne. Haaji Muhammadillee jiruu duniyaa tanatti waan kanniin keessa darbuun isaanii shakkii hin qabu.

Ulaagaa 'keyrii guddoo' kan yeroo dhukkubbii keessatti obsuu ilaallatu H/ Muhammad katmii isaanii irrattuu namni bira jiru ragaa baheefii jira. Gaafa du'an, dhukkubsata isaanii keessatti akka hin cinqaminiifi akka tasgabbii qaban namoonni bira jiran ragaa bayaniifii jiran. Hanga isaan hin cinqamin namoota isaan moggaa jirantu cinqame jedhan. Isaan immoo, ' homaa miti wama xiqqoo wahii, homaa hin ta'uu' osoo jedhan darban jedha.

Boqonnaa Afur: Ifaajeefi Bu’i-bayii Duniyaa irraa Boqachuu

H/ Muhammad Qabsoo jireenyaa bara 1939 A.L.I. irraa eegalanii, san booda ijoollummaa isaanii irraa qabsoo diiniifi duniyaa itti fufudhaan, jireenya biyya lafaa bara 2016tti milkiidhaan goolabanii jiran. Jireenya isaanii seenaa armaan olitti himame irraa yoo xiinxallinu, H/ Muhammad nama Rabbiin umrii isaanii barakaa godheef. Maatii isaanii, Fira isaanii, gosa isaanii, Hawaasa bal’aa oromoo fi namaa tola oolanii darbaniiru. Kan hunda caalaa, biyya boruu ta itti galaniif siinqii gaarii yoo Rabbi isaan irraa jaalate akka gaaritti dabarfataniiru. Rabbi hojii isaanii ta keyrii irraa jaalachuu mallattoon namni ittiin ragaa walii bayu isaan irraa mul’ateera.

H/ Muhammad, Osoo hin aakiramin ji’a muraasa dura Ameerikaa deemanii fira mara ziyaaranii akkuma achii deebi’aniin Maatiiisaanii owfii walii godhanii Makkaa deeman. Akkuma Makkaa deemaniin Sooma Ramadaanaa gara dhumaatti I’tikaafa irra osoo jiran, akka lakkoofsa Itoophiyaatti, guyyaa kibxata, ji’a Onkololeessa (Maggaabitii) 3 bara 2016tti; akka lakkoofsa Hijraatti ji’a ramadaanaa guyyaa 27, bara 1445; akka lakkoofsa Awuroppaatti Maarchii 2024tti, Makkatti amrii ta’udhaan Qabriin isaanii qubsuma shuhadaa’otaa keessatti carraa argachuun Makkamatti gaggeeffaman.

Akka Ulamaa’iin du’a isaanii irratti yaada kennanitti, yeroo duniyarraa gara aakiraa godaanan Mallattoon milkaayuu namaa:

1. *Ji’a Ramadaanaa keessa du’uu*
2. *Umraaf bayanii du’uu*
3. *Namni baay’een gaarummaa namaa dubbachuu*
4. *Yeroo du’an quba akeektuu baasanii shahaadaan du’uu fi kkf akka ta’e himaniiru.*

H/ Muhammad mallattoo kana mara waffaqamanii gara aakiraa godaananii jiran.

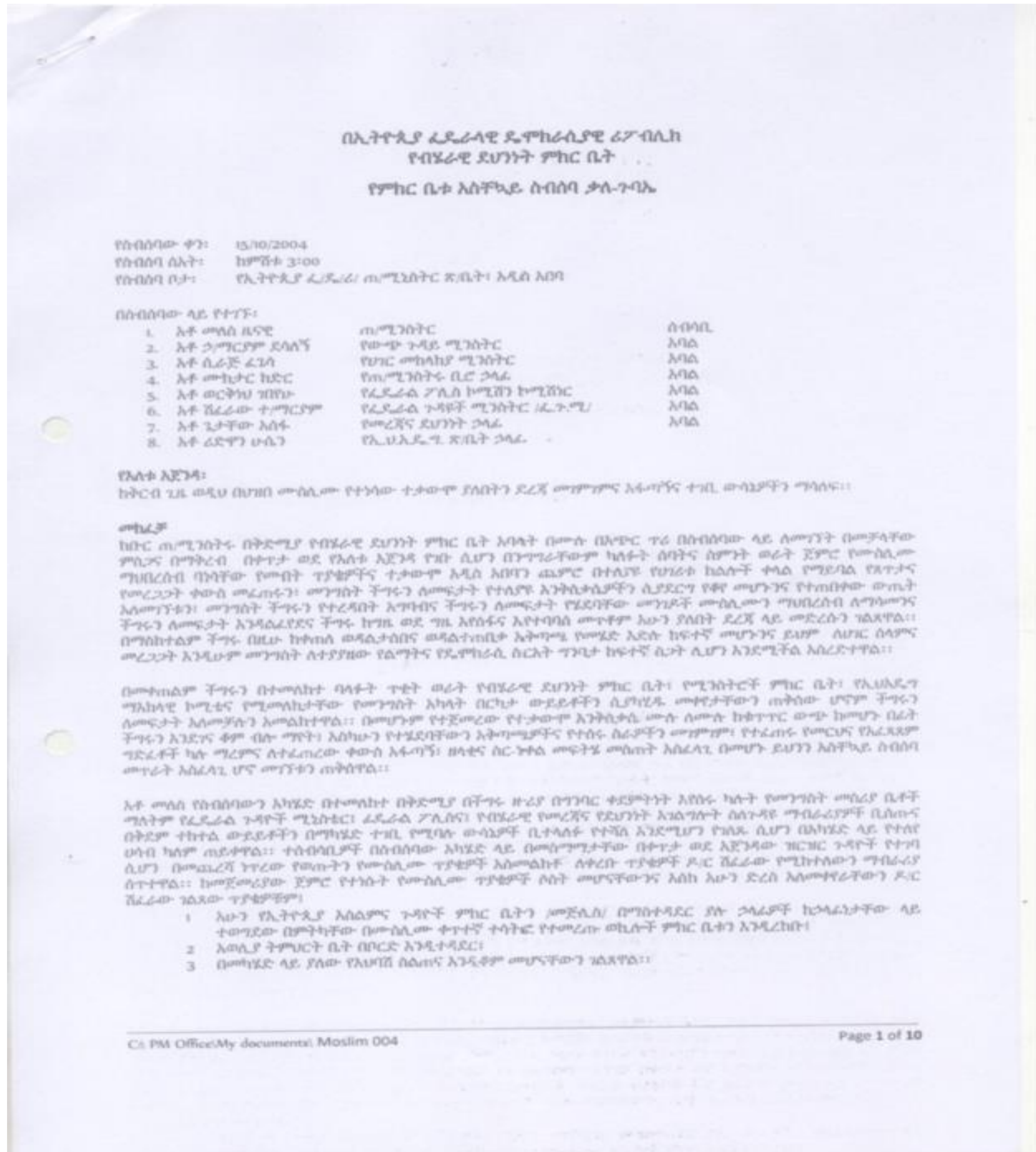


Janaaza isaanii yeroo makkatti gaggeeffamu

Dabalee 1: Namoota seenaa isaanii naaf odeessan

Lakk	Maqaa	Haala seenaa kana sassaabuu keessatti fayyadaniin
1	H/ Muhammad H/ sa'id	Seenaa bara 205 A.L.I. dura jiru akkuma jiruun kan naaf himan (Rabbi isaanii haa araaramu)
2	H/ Nasroo Galatoo	Manguddoo kabajaa, abbaa Hasan Nasroo, kan odeeffannoon garri caalu irraa sassaabame; mana isaaniitti na affeeranii kabajaan waa'ee Haajiyyoo kan natti odeessan. Fakkiiwanis eenyummaa namoota fotoo irratti mul'atanii kan adda naa baasan.
3	Amaanaa Juullaa	Nama hunda caalaa odeeffannoo waa'ee H/ Muhammad kan ofii isaatii beeku yeroo naa kennee natti odeessee, kan hafe yeroo isaa qisaasee nama beeku irraa sassaabuun kan naaf laate
4.	Abdallaa Kinniisoo	Dararaa mana hidhaa kan naaf odeesse
5.	Kaamil Raayyaa	Waa'ee H/ Muhammadiifi keyrii isaanii irratti odeeffannoo bilchina qabu kan naaf kenne
6.	Hasan Nasroo	Seenaan kun akka barreeffamu sababakan ta'e; odeeffannoo abbaa isaa irraa akka sassaabu maatitti bilbilee kan haala naa mijeesse; fotoo barbaachisu Ameerikaa irraa kan naaf erge; Hanga hojjadhu guutuu kan na jajjabeesse; Barreeffama seenaa H/ Muhammad irratti futuna nama dinqisiisu kan irraa arge.
7.	Aadam Gurraachaa	Ameerikaa irraa yeroo heddu bilbilanii na jajjabeessuufi odeeffannoo naa kennuudhaan
8.	Amiin Aadam	Jalqabatti seenaa kana akkuma eegalteen ati xumuruu qabda jedhee na kakaasuufi odeeffannoo naa kennuudhaan
9.	Jamaal Sheekoo	Yaadaan na jajjabeessuufi fakkii barbaachisu naaf kennuudhaan
10.	Sheek Muhammadnuur (karaa Amaan Juullaatiin)	Waa'ee ummata sidaamaatiif godhan irratti, karaa Amaan juullaatiin odeeffannoo bilchaataa naaf dabarsuudhaan
11.	Sheek Ahmad H/ Muhammad Jaarsoo	Yaada gaarii seenaa isaaniirratti na gorsuudhaan
12.	Barsiisaa Amaan Huseen	Jalqabaa hanga xumura seenaa kanaatti na jajjabeessuufi gulaaludhaan
13	Barsiisaa Abdurroo Ali	Seenaa isaanii akka barreessu yaada kennuun
14.	Ahmad Ibraahim Buttaa	Fakkeenya firaa tola ooluu isaanii odeeffannoo naa eerudhaan
15.	Sulxaan Waadoo	seenaa isaaniitiif kallattii sirrii naa eerudhaan
16	H/Faqii Aagoo	H/ Nasroo naa eerudhaan

Dabalee 2: Qaboo Yaa'ii kan Mallas Zeenaawii Dhimma Hawaasa Muslimaa irratti Ministiroota 8 waliin walgahii gaggeesse



በኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዴሞክራሲያዊ ሪፓብሊክ
የብሄራዊ ደህንነት ምክር ቤት

የምክር ቤቱ አስቸኳይ ስብሰባ ቃለ-ጉባኤ

የስብሰባው ቀን፡ 15/10/2004
የስብሰባ ሰአት፡ ከምሽቱ 3:00
የስብሰባ ቦታ፡ የኢትዮጵያ ፌ/ዴ/ሪ/ ጠ/ሚኒስትር ጽ/ቤት፣ አዲስ አበባ

በስብሰባው ላይ የተገኙ፡

1.	አቶ መለስ ዜናዊ	ጠ/ሚኒስትር	ሰብሳቢ
2.	አቶ ኃ/ማርያም ደሳለኝ	የውጭ ጉዳይ ሚኒስትር	አባል
3.	አቶ ሲራጅ ፈጌሳ	የሀገር መከላከያ ሚኒስትር	አባል
4.	አቶ ሙክታር ከድር	የጠ/ሚኒስትሩ ቢሮ ኃላፊ	አባል
5.	አቶ ወርቅነህ ገበየሁ	የፌደራል ፖሊስ ኮሚሽን ኮሚሽነር	አባል
6.	አቶ ሽፈራው ተ/ማርያም	የፌደራል ጉዳዮች ሚኒስትር /ፌ.ጉ.ሚ/	አባል
7.	አቶ ጌታቸው አሰፋ	የመረጃና ደህንነት ኃላፊ	አባል
8.	አቶ ረድዋን ሁሴን	የኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. ጽ/ቤት ኃላፊ	

የእለቱ አጀንዳ፡
ከቅርብ ጊዜ ወዲህ በህዝበ ሙስሊሙ የተነሳው ተቃውሞ ያለበትን ደረጃ መገምገምና አፋጣኝና ተገቢ ውሳኔዎችን ማሳለፍ፡፡

መክፈቻ
[illegible]

[illegible]

[illegible]

1 አሁን የኢትዮጵያ እስልምና ጉዳዮች ምክር ቤትን /መጅሊስ/ በማስተዳደር ያሉ ኃላፊዎች ከኃላፊነታቸው ላይ ተወግደው በምትካቸው በሙስሊሙ ቀጥተኛ ተሳትፎ የተመረጡ ወኪሎች ምክር ቤቱን እንዲረከቡ፣
2 አወሊያ ትምህርት ቤት በቦርድ እንዲተዳደር፣
3 በመካሄድ ላይ ያለው የአህባሽ ስልጠና እንዲቆም መሆናቸውን ገልጸዋል፡፡

C:\ PM Office\My documents\ Moslim 004 Page 1 of 10

በመቃጠል ችግሩን ለመረዳትና ለመፍታት የተሰሩ ስራዎች እንዲገለጹ ከቦርድ ጠ/ሚኒስትሩ ለጠየቁት ጥያቄ ዶ/ር ሽፈራው የሚከተለውን መልሰዋል፡፡ በሙስሊሙ ማህበረሰብ ስም ጥቂት አክራሪ ግለሰቦችና ቡድኖች ያነሷቸውን ጥያቄዎች ለመመለስ በሚኒስቴር መስሪያ ቤታቸው ከተሰሩት ዋና ዋና ስራዎች መካከል ችግሩን ከመሰረቱ ለመረዳት ብሎም ለጉዳዩ ትክክለኛ መፍትሄ ለመስጠት ይቻል ዘንድ በቅድሚያ ያካሄዱት በተለያዩ ጉዳዮች ዙሪያ ፈጣን የዳሰሳ ጥናቶችን ማድረግ እንደነበርና በዚህም ረገድ ቀላል የማይባሉ ስራዎች መስራታቸውን ገልጸዋል፡፡ ዶ/ር ሽፈራው ጥናቶቹን ለማካሄድ ሶስት የተለያዩ የጥናት ግብረኃይሎች የተቋቋሙ መሆኑንና እያንዳንዱ ግብረኃይል ውስን በሆኑ ጉዳዮች ላይ ትኩረት በማድረግ እንዲሰራ መደረጉንን ሁሉም ግብረኃይሎች ስራቸውን ሲያጠናቅቁ ሶስቱንም ጥናቶች ወደ አንድ በማምጣት ችግሩን በተቀናጀ መልኩ ለማየት በሚያስችል መልኩ ሪፖርት መዘጋጀቱንና ሪፖርቱም ለዚሁ ምክር ቤት መቅረቡንና ለሌሎች የሚመለከታቸው አካላትም መሰራጨቱን አስታውሰዋል፡፡ ጥናቶቹ ሲካሄዱ የተለያዩ የመረጃ ምንጮችን የተጠቀሙ መሆናቸውንና ከነዚህም ውስጥ ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት መሆናቸውን ገልጸዋል፤

1. በስራ ላይ ካሉ የመጅሊስ አመራር አባላት ጋር የተደረጉ ቃለ-መጠይቅና ውይይቶች፤
2. ሚኒስትር መስሪያ ቤቱ ከሲባኖስ ይመጡ ዘንድ ድጋፍ የሰጣቸው የአህባሽ ሊቃውንት፤
3. በተለያዩ የምእራባውያን የፖለቲካና የደህንነት ባለሙያዎች ኢትዮጲያንና የአፍሪካ ቀንድን አስመልክቶ የተጻፉ ጽሁፎች፤
4. ከተለያዩ የህብረተሰብ ክፍል ጋር የተደረጉ ህዝባዊ ስብሰባዎች፤
5. እስራኤላዊው ሀጋይ ኤርሊች ስለኢትዮጲያ ሙስሊሞች የጻፏቸው መጽሀፍትና አሜሪዊር ጽሁፎች፤
6. ከአለማቀፍ የመገናኛ ብዙሀን ስለእስላምና ሙስሊሞች የተወሰዱ መረጃዎች፤
7. ከሌሎች እምነት ተከታዮች አመራር አባላት ጋር የተደረጉ ውይይቶች፤
8. በሚኒስቴር መስሪያ ቤቱ ውስጥ የሚገኙ ከፍተኛ አመራሮችና ባለሙያዎች ስለእስላምና ሙስሊሞች ያላቸውን እውቀት መረጃ መሆናቸውን በቅደም ተከተል አመልክተዋል፡፡

በችግሩ ዙሪያ ከህዝበ ሙስሊሙ ጋር በቀጥታ ለመወያየት የተደረገ ሙከራ መኖሩን አስመልክቶ ለተነሳው ጥያቄ ችግሩ ከተከሰተበት ማግስት ጀምሮ በተለያዩ ደረጃዎች ልዩልዩ ስብሰባዎችና ውይይቶች መካሄዳቸውንና አብዛኛዎቹ ስብሰባዎችም በፌ.ጉ.ሚ፤ በመጅሊሱና በአዲስ አበባ መስተዳድር አማካኝነት የተዘጋጁ መሆናቸው ተገልጿል፡፡ በተፈጠሩት የውይይት መድረኮች ላይ እንዲገኙ ያተደረጉት በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ በመጅሊሱ ዙሪያ የተሰባሰቡ የመጅሊሱ አባላት ወይም ደጋፊዎች እንዲሁም የድርጅት አባላት መሆናቸውን አመልክተዋል፡፡ በተወሰኑ ስብሰባዎች ላይም ተሳታፊዎችን በሚገባ ለመለየት ይቻል ዘንድ የመግቢያ ካርድ የተዘጋጀ ቢሆንም ጥቂት አክራሪ ግለሰቦችና ግብረ አበሮቻቸው ለመሳተፍና የስብሰባውን አቅጣጫ እነሱ በሚፈልጉት አቅጣጫ ለመውሰድ ያልተሳካ ጥረት ማድረጋቸውን ዶ/ር ሽፈራው አብራርተዋል፡፡ በመጨረሻም ከህዝበ ሙስሊሙ ጋር በቀጥታ ለመወያየት የተዘጋጀ መድረክ አለመኖሩንም ገልጸዋል፡፡

አቶ መለስ ተቃውሞውን ለመፍታት የተወሰዱ ስልቶች እንዲገለጹ በጠየቁት መሰረት ዶ/ር ሽፈራው የሚከተለውን ማብራሪያ ሰጥተዋል፡፡

በዋናነት የተከተሉት ስልት ሁከቱን በመፍጠር ላይ ያሉትን አክራሪ ግለሰቦችና ቡድኖች ከህዝበ ሙስሊሙ እንዲነጠሉ ማድረግ ብሎም ተቃውሞውን በማካሄድ ላይ ባሉ ሰዎች መካከል ልዩነት በመፍጠር ተቃውሞውን ከውስጥ እንዲዳከም ማድረግ መሆኑን ገልጸዋል፡፡ ከዚህ እንጻር የተቃውሞው እንቅስቃሴው ጥቂት ጸረ-ሰላምና ጸረ-ልማት ኃይሎች ድብቅ የፖለቲካ አጀንዳቸውን ለማስፈጸም የፈጠሩትና ሙስሊሙን ህብረተሰብ የማይወክል መሆኑን ለማሳየት ሙከራ መደረጉን ገልጸዋል፡፡ ከጉዳዩ ጋር በተያያዘ ከመንግስት የመገናኛ ብዙሀን ጋር በመተባበር ከፍተኛ የህዝብ ግንኙነት ስራ መሰራቱንና በሙስሊሙ ማህበረሰብና ራሱን "የመፍትሄ አፈላላጊ ኮሚቴ" ብሎ በሚጠራው ቡድን መካከል ልዩነትና ጥርጣሬን ለመፍጠር ልዩ ልዩ ስራዎች መስራታቸውን አመልክተዋል፡፡ በተመሳሳይ ሁኔታ በኮሚቴው አባላት ላይ የስነ-ልቦና ጫና በመፍጠር ከኮሚቴ አባልነታቸው በፍቃደኝነት እንዲወጡ ለማድረግ ጥረት መደረጉንና በየሳምንቱ የአርብ ሰግደትን ተከትሎ የሚካሄደውን ተቃውሞ ለማቀዝቀዝ በተደጋጋሚ ልዩ ልዩ መግለጫዎችን በሚኒስትር መስሪያ ቤታቸውና በመጅሊሱ አማካኝነት እንዲሰጡ መደረጉን ዶ/ር ሽፈራው ገልጸዋል፡፡

ዶ/ር ሽፈራው ተቃውሞው የውጭ ኃይሎች እጅ እንዳለበት ለማሳየትም አንዳንድ ስራዎች መስራታቸው ገልጸው በዚህም ከመጅሊሱ ጋር በመተባበር ከውጭ ሀገር የመጡ ሶስት የውጭ ዜጎች በአንዋር መስጊድ ውስጥ ሙስሊሙን ለአመጽ የሚያነሳሱ ጹሁፎችን ሲበትኑ እንደተያዙና ከሀገር እንዲባረሩ መደረጉን የሚያሳይ ዜና መሰራቱን፤ ስራውም ያለምንም ችግር በተሳካ ሁኔታ መፈጸሙን ገልጸዋል፡፡ በመጨረሻም መንግስት የአክራሪነት አደጋን ለመመከት በማድረግ ላይ ላለው ወሳኝ ትግል የሌሎች እምነት ተከታዮችን በተለይም የህዝበ ክርስቲያኑን ድጋፍ ለማግኘት ይረዳ ዘንድ በቀጥታም ይሁን በተዘዋዋሪ መንገድ የህዝበ ክርስቲያኑን ድጋፍ ለማግኘት የሚያስችሉ ስራዎች መስራታቸውን አመልክተዋል፡፡ ከላይ የተገለጹትን ስልቶች በመጠቀምና የእንቅስቃሴውን መሪዎች ከህዝቡ ለመነጠል ብሎም የሌላውን ህብረተሰብ ድጋፍ ለማግኘትና ከመንግስት ጎን ለማሰለፍ ያስችላል ተብሎ የታመነበት አንድ ዶክመንታሪ ፊልም በፖሊስ፤ በደህንነትና በኢቴቪ ትብብር ስራው መጀመሩን ዶ/ር ሽፈራው ገልጸዋል፡፡

ህዝበ ሙስሊሙ መረጣቸው ስለተባለው "የመፍትሄ አፈላላጊ ኮሚቴ" አባላት የፌ.ጉ.ሚ. እንዴት እንደገመገማቸውና ከህዝቡ ጋር ያላቸው ግንኙነት ምን እንደሚመስል ለቀረበው ኃሳብ የሚከተለው ምላሽ ተሰጥቷል፡፡

ከተባለው ኮሚቴ ጋር ቢያንስ ሁለት ጊዜ ተገናኝተው መወያየታቸውንና አባላቱ የተለያየ እድሜ፤ ሙያና የትምህርት ደረጃ ያላቸው መሆኑን ብሎም በተለያዩ የስራ መስኮች የተሰማሩ መሆናቸውን ማለትም ነጋዴ፤ ተማሪ፤ የህይማኖት ሰባኪ፤ የድርጅት ኃላፊዎች፤ የመስጊድ ኢማሞች፤ ጋዜጠኞች ወዘተ… መሆናቸውን ገልጸዋል፡፡ ከኮሚቴው ጋር በተደረገው ግንኙነት የኮሚቴው አባላት በግልም ሆነ

በሱዳን በከፍተኛ ሞራልና ስሜት እየሰሩ መሆናቸውን፣ አባላቱ በመግባባትና በከፍተኛ የሱዳን ስሜት ስራቸውን በመስራት ላይ እንዳሉ ለመረዳት መቻላቸውን ዶ/ር ሽፈራው ገልጸዋል፡፡በዚህም ምክንያት በኮሚቴው አባላት መካከል ክፍተት ወይም ልዩነት ለመፍጠር የተደረጉ ሙከራዎች ውጤታማ ሊሆኑ አለመቻላቸውን አመልክተዋል፡፡

ኮሚቴው ከህዝቡ ጋር በመተባበር የተጀመረው የተቃውሞ እንቅስቃሴ ውጤታማ ሆኖ እንዲጠናቀቅ፣ ተቃውሞው ሰላማዊ ሆኖ እንዲቀጥልና ወዳልተፈለገ አቅጣጫ በተለይም ወደ አመጽ እንዳይሄድ ሰፊ ስራዎችን በመስራት ላይ እንደሚገኝ ተመልክቷል፡፡ **ኮሚቴው የመጅሊሱንና የመንግስትን እንቅስቃሴ በቅርብ በመከታተል ተገቢ ያላቸውን ውሳኔዎች በፍጥነት እንደሚወስድና ተቃውሞውን አስመልክቶ በመንግስትና በመጅሊሱ የሚወጡ መግለጫዎችን ለማምከን በትጋት እንደሚሰራ ዶ/ር ሽፈራው ገልጸዋል፡ ፡** ኮሚቴው በሀገር ውስጥና በውጭ ሀገር ሰፊ ኔትወርክ መመስረት መቻሉንና ሰፊ የህዝብ ተቀባይነት እንዳገኘ ለማረጋገጥ መቻላቸውንም ዶ/ር ሽፈራው አመልክተው በተለይም በሀገር ውስጥ ዋና አመራሩ አዲስ አበባ ላይ ሆኖ በሁሉም ክልሎች፣ ወረዳዎችና ቀበሌዎች እስከ መስጊድ/መንደር የሚደርስ ሰንሰለት ለመዘርጋት መቻሉንና ይህ አደረጃጀትም ኮሚቴው በየጊዜው የሚያወጣቸው መግለጫዎችና ትእዛዞች በመላ የሀገሪቱ ክፍል በፍጥነት እንዲደርሱ ምቹ ሁኔታ የፈጠረለት መሆኑን ገልጸዋል፡፡ ከዚሁ አንጻር ሚያዝያ 3 ቀን በተለይ በአንዋር መስጊድ በተከበረው የአርብ ስግደት ምእመናን ለመጀመሪያ ጊዜ ያለድምጽ /አላሁ ክበር ሳይባል/ በጸጥታ እንዲያከብሩ ኮሚቴው የሰጠው ትእዛዝ ሙሉ ለሙሉ ተግባራዊ ሆኗል ብለዋል፡፡

ችግሩን አባብሰዋል ወይም ሊያባብሱ ይችላሉ ተብለው የተለዩ ጉዳዮች ለማየት የተደረገ ሙከራ ካለ መግለጫ እንዲሰጥ ለቀረበው ጥያቄ የሚከተለው መልስ ተሰጥቷል፡፡

ጉዳዩ ሀይማኖታዊ በመሆኑ ቶሎ ለመስፋፋት ሌላ አጋዥ ሁኔታዎችን እንደማይፈልግና በራሱ ከበቂ በላይ ምክንያት መሆኑን ዶ/ር ሽፈራው ገልጸዋል፡፡ በተለይ አንዳንድ ጽንፈኛ ሙስሊሞች ኢትዮጵያውያን ሙስሊሞች ከትውልድ ወደ ትውልድ ሲወርድ ሲዋረድ የመጣ ብዙ ጭቆናና የመብት ረገጣ አለብን ብለው ህዝቡን ለማደናገር እንደሚጥሩ ተመልክቷል፡፡ ከዚህ ችግር ጋር ሲያያዝ ይችላል ተብሎ የሚታመን በመረጃ የተደገፈ ምንም ጉዳይ አለመኖሩንና ሆኖም በአንድ ወቅት ሰፊ የመነጋገሪያ አጀንዳ የነበረው የዘምዘም ባንክ የምስረታ ሂደት መቋረጥ የራሱ የሆነ አስተዋጽ ሊኖረው ይችላል ብለው በግላቸው እንደሚያምኑ ዶ/ር ሽፈራው ገልጸዋል፡፡

ባንኩን አስመልክቶ ዶ/ር ሽፈራው በሰጡት ተጨማሪ ማብራሪያ የዘምዘም ባንክ የምስረታ ሂደት ኢትዮጵያ ውስጥ የግል ባንኮችን ለማቋቋም ባማከኝ ከሚወሰደው ጊዜ አንጻር ረጅም ሊባል የሚችል ጊዜ መውሰዱን፣ በኢትዮጵያ ውስጥ ወለድ አልባ የገንዘብ ተቋማትን ማቋቋም እንደሚቻል የሚፈቅደው የባንክ ስራ አዋጅ ከወጣና ሌሎች አስፈላጊ ህጋዊና ቴክኒካዊ ዝግጅቶች ከተጠናቀቁና የዘምዘም ባንክ ሁሉንም ቅድመ ዝግጅቶች አጠናቆ የአክስዮን ሽያጭ ካካሄደ በኋላ ባንኩን መክፈት እንደማይቻል በብሄራዊ ባንክ መታገዱን ተናግረዋል፡፡ በብሄራዊ ባንኩ የተሰጠውም ምክንያት ለህዝቡ አሳማኝ እንዳልነበረና ግልጽነት የሚጎለው እንደነበረ ዶ/ር ሽፈራው አመልክተው ባንኩን ለማስቆም የተወሰደው እርምጃም ሙስሊሙን ህብረተሰብ በኢኮኖሚ ለማዳከም ታስቦ የተደረገ እንደሆነ በአክራሪዎቹ በሰፊት መስተጋባቱን፣ ይህም በአብዛኛው ሙስሊም ዘንድ ተቀባይነት ማግኘቱንና የአብዛኛውን ሙስሊም ህብረተሰብ ስሜት መጉዳቱን፣ ይህ ቁርሾ ባለበት ሁኔታ ከላይ የተጠቀሱት ሀይማኖታዊ ችግሮች ሲከሰቱ ችግሩን የበለጠ ውስብስብ ሊያደርጉት እንደቻሉ ዶ/ር ሽፈራው_ግምታቸውን ተናግረዋል፡፡

በመቀጠልም የዋልድባ ገዳም ጉዳይ እንደ አንድ ጉዳይ ሊጠቀስ እንደሚችል ተመልክቷል፡፡ የገዳሙ መፍረስ በተለይም በኦርቶዶክስ እምነት ተከታዮች ዘንድ ከፍተኛ ቁጣን ማስነሳቱና ይህም መንግስት በአጠቃላይ በሁሉም ሀይማኖቶች ጉዳይ ላይ ጣልቃ እየገባ እንደሆነ ለማሳየትና በሙስሊሞች የተጀመረውን የተቃውሞ እንቅስቃሴ ለማጠናከር ምቹ ሁኔታዎች መፍጠሩ ተወስቷል፡፡ ይህ ጉዳይ በተለይ የክርስቲያኑን ማህበረሰብ ድጋፍ ለማግኘት የተደረገውን እንቅስቃሴ ውጤታማ እንዲሆን የራሱ የሆነ አስተዋጽ እንዳለውና ከዚህም አልፎ በአንዳንድ ቦታዎች ሙስሊሙና ክርስቲያኑ በጋራ በመሆን ተቃውሞ እንዲያደርጉና ችግሩ እንዲባባስ ከፍተኛ አስተዋጽ ማድረጉ ተወስቷል፡፡ በዋሽንግተንና በሌሎች የአውሮፓ ከተሞች የተደረጉ የጋራ የተቃውሞ ሰልፎች እንደምሳሌ ቀርበዋል ፡፡

በመቀጠል በችግሩ ዙሪያ የፖሊስን እንቅስቃሴና ሚና አስመልክቶ መግለጫ እንዲቀርብ ክቡር ጠ/ሚኒስትሩ በጠየቁት መሰረት አቶ ወርቅነህ የሚከተለውን ብለዋል፡፡

ችግሩ ከተከሰተበት ግዜ ጀምሮ የፌደራልና የክልል ፖሊስ ከሚመለከታቸው የመንግስት አካላት ጋር በመተባበር እየሰሩ እንደሚገኙና ከነዚህም ውስጥ የሚከተሉት ዋናዋና ስራዎች እንደሚገኙበት አመልክተዋል፤

- ዘወትር አርብ በተለይ በአዲስ አበባ ከፍተኛ ሙስሊም በሚሰበሰብባቸው መስጊዶች ማለትም በአወሊያ መስጊድ /ቺንጊት/፣ አንዋር መስጊድ /መርካቶ/ እና በበኔ መስጊድ /ፒያሳ/ አካባቢ ብዛት ያላቸው ፖሊስ አባላትን በማሰለፍ ጸጥታን የማስከበር ስራ ተሰርቷል፡፡ ለዚህም ስራ ይረዳ ዘንድ አድማ ቢታኝ ልዩ ኃይል ከነሙሉ ትጥቅ /ማለትም አስለቃሽ ጋዝ፣ የውሀ መርጫ ተሽከርካሪዎች፣ የሰለጠኑ ውሾች ወዘተ_/ መሰማራቱን፣
- ጥንቃቄ በተሞላበት ሁኔታ ሙስሊሞች በተለይ ከነዚህ ከላይ ከተጠቀሱት መስጊዶች አካባቢ እንዲርቁ የሚያስችሉ ስራዎች መሰራቱን፣
- በምስራቅ አርሲ አሳሳ ከተማ ላይ ለረዥም ጊዜ በመንግስት ይፈለጉ የነበሩ ጽንፈኞችን ለማስወገድ ይቻል ዘንድ በአንድ የከተማው መስጊድ ውስጥ በተሰራ የተቀናጀ ኦፕሬሽን ለረጅም ጊዜ ለመንግስት ስጋት ሆነው የቆዩ ጥቂት ሰዎች እንዲወገዱ ተደርጓል፡፡ በርከት ያሉ ግብረ አበሮቻቸውም መታሰራቸው ተገልጧል፡፡

በሂደቱ በፖሊስ አባላት እና በንብረት ላይ የደረሰ ጉዳት እንዲገለጽ ለተጠየቀው ጥያቄ አቶ ወርቅነህ መልስ የሰጡ ሲሆን በዚህም ምንም አይነት ጉዳት አለመፈጠሩን አመልክተዋል፡፡ አቶ ወርቅነህ ህዝቡ እጅግ በሰለጠነና ሰላማዊ በሆነ ሁኔታ ተቃውሞውን በተለያየ መንገድ ከገለጸ በኋላ ወደቤቱ በሰላም እንደሚመለስ አመልክተው የተቃውሞ ሂደቱ ሞዴል ሊባል የሚችል ለሀገራችን አዲስ ባህል እንደሆነ ገልጸዋል፡፡ አቶ ወርቅነህ በመቀጠል በተለያየ ወቅትና አጋጣሚ በመንግስት በተሰጡ መግለጫዎች በፖሊስ አባላትና ንብረት እንዲሁም በህዝብና በመንግስት ሀብት ላይ አንዳንድ ጥቃቶች እየተፈጸሙ እንደሆነና መንግስት እርምጃ እንደሚወስድ የተጠቀሰ ቢሆንም ይህ ባጠቃላይ ተቃውሞውን ለማብረድና በተቃዋሚዎች ላይ የስነልቦና ጫና ለመፍጠር መንግስት እየተከተለ ካለው ስትራቴጂ አንጻር የተሰራ እንጂ በእርግጥ በፖሊስ አባላትም ሆነ ንብረት እንዲሁም በህዝብና በመንግስት ላይ የተፈጠረ ምንም አይነት ጉዳት እንደሌለ አቶ ወርቅነህ አመልክተዋል፡፡

የመፍትሄ አፈላላጊ የተሰኘው ኮሚቴ አንዳንድ አባላት ድብቅ የፖለቲካ አጀንዳ እንዳላቸው ለተላለፈው መልእክት በፖሊስ በኩል ስለተገኘ ተጨባጭ መረጃ መብራሪያ እንዲሰጥበት ከምክር ቤቱ አባላት ለቀረበው ጥያቄ አቶ ወርቅነህ መልስ የሰጡ ሲሆን ፖሊስ ጉዳዩን በተጨባጭ ለማረጋገጥ የሚያስችል ምንም አይነት የጽሁፍ፤ የድምጽ ወይም የምስል መረጃ ለማግኘት እንዳልቻለና ስራው ተጠናክሮ እየተሰራ መሆኑን አመልክተዋል፡፡ ይህ ጉዳይ በሚዲያ ላይ በተደጋጋሚ እንዲቀርብ የተደረገበት ዋናው ምክንያት ከላይ እንደተገለጸው በኮሚቴው አባላትና ለተቃውሞ በሚወጣው ህዝብ ላይ የስነልቦና ጫና በማሳደር ተቃውሞውን ለማርገብና ለመፈረካከስ ሁሉም የመንግስት አካላት ከሚከተሉት አጠቃላይ ስልት አንጻር ታስቦ መሆኑን አቶ ወርቅነህ አብራርተዋል፡፡

ተቃውሞው በኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. ውስጥ ያስከተለውን ችግርና የፈጠረውን አንድምታ፤ በቀጣይ ምርጫዎች ላይ ሊኖረው የሚችለውን ተጽኖ እንዲሁም ተቃዋሚ ፓርቲዎች ችግሩን ሊጠቀሙበት የሚችሉበትን እግባብ በተመለከተ ማብራሪያ እንዲሰጥበት ለቀረበው ሀሳብ አቶ ሬድዋን የሚከተለውን ማብራሪያ ሰጥተዋል፡፡

ችግሩ በኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. የቅርብ ጊዜ ታሪክ ውስጥ ታይቶ በማይታወቅ ሁኔታ በኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. ውስጥ ከፍተኛ ነውጥ መፍጠሩንና ጉዳዩ በኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. አባላት መካከል ከፍተኛ ክፍፍል እንዲፈጠር ምክንያት መሆኑን አመልክተዋል፡፡በከፍተኛ ደረጃ ላይ ያሉ አመራሮች ሳይቀሩ በተፈጠረው ችግሩ ዙሪያ ግልጽ ወገንተኝነት ያሳዩበት ሁኔታ መከሰቱንና ቁጥሩ ከፍተኛ ሊባል የሚችል የድርጅት አባል በተለይም ሙስሊም አባላት በጉዳዩ ላይ ያላቸው አቋም ሀይማኖታቸውን መሰረት ያደረገ ሆኖ ተገኝቷል ብለዋል፡፡ በተለይ ሙስሊም የኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. አባላት ከተራው ህዝብ ባልተናነሰ ሁኔታ የኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. እና የመንግስትን አቋም በይፋ መቃወም ብቻ ሳይሆን መንግስትና ኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. ከችግሩ ውስጥ እጃቸውን በአፋጣኝ ካላወጡ አባልነታቸውን በገዛ ፈቃዳቸው ለመልቀቅ የተዘ ጥቂት እንዳልሆኑ አቶ ሬድዋን ገልጸዋል፡፡በአጠቃላይ እንደ ድርጅት ሳይሆን እንደሀይማኖት ማሰብ መጀመሩንና ቀላል የማይባሉ የክርስትና እምነት ተከታይ አባላት ሳይቀሩ ከሙስሊሙ ማህበረሰብ ጋር የተፈጠረውን ችግር ከክርስትና እምነት ተከታዮች ጋር በተለያዩ ጊዜያት ከተፈጠሩት ችግሮች ጋር በማያያዝ በኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. ላይ የሰላ ትችት በማቅረብ ላይ እንደሚገኙ በሰፊት ተገልጧል፡፡

በችግሩ ዙሪያ ድርጅታዊ መግባባትን ለመፍጠር ይረዳ ዘንድ አንድ ባለ 25 ገጽ ሰነድ ተዘጋጅቶ ለአባላት ለውይይት መቅረቡን አቶ ሬድዋን የገለጹ ሲሆን ሰነዱ **"በእምነት ነጻነትና በህገ መንግስታዊ ድንጋጌዎቻችን ዙሪያ ግልጽነት በመፍጠር ጸረ-ልማትና ጸረ-ዴሞክራሲ የሆነውን አክራሪነት በዘላቂነት የመዋጋት አስፈላጊነትና ተልእኮዎቻችን"** በሚል ርእስ የተዘጋጀ መሆኑንና ሰነዱ የአክራሪነት አደጋን በአብዛኛው ከእስልምና ጋር አልፎ አልፎም ከክርስትና የተለያዩ ሴክቶች ጋር በማያያዝ ለማሳየት እንደሚሞክር አቶ ሬድዋን አስረድተዋል፡፡ ይሁንኑ ሰነድ መነሻ በማድረግ በተዋረድ ከከልል እስከ ቀበሌ ባለው መዋቅር እስከ ህዋስ የሚዘልቅ የድርጊት መርሃግብር ተዘጋጅቶ ወደስራ የተገባበት ሁኔታዎች መኖራቸውንና ሆኖም ችግሩ በኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. ውስጥ ከፍተኛ ክፍተት መፍጠሩንና ይህ ሁኔታም በኢ.ህ.አ.ዴ.ግ ድርጅታዊ ጥንካሬ ላይ የሚያሳድረው አሉታዊ ተጽኖ ከፍተኛ ሊሆን እንደሚችል አቶ ሬድዋን ጠቁመዋል፡፡

ችግሩ በ2005ቱ የአካባቢ ምርጫና እና በ2007 ከሚካሄደው አጠቃላይ ሀገራዊ ምርጫ አንጻር የሚኖረውን አንድምታ አስመልክቶ ለቀረበው ሀሳብ አቶ ሬድዋን ማብራሪያ የሰጡ ሲሆን ከዚህ አንጻር ብዙ የተሰራ ስራ እንደሌለና ለዚህም ዋና ምክንያት የምርጫዎቹ ግዜ ትንሽ መራቅ ሊሆን እንደሚችል ተናግረዋል፡፡ ይሁን እንጅ ከሙስሊሙ ጋር የተፈጠረው ችግር በቀጣይ በሚካሄዱ ማንኛውም አይነት ምርጫዎች በኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. ላይ አሉታዊ ተጽኖ ሊፈጥር እንደሚችል መታመኑ እንደሚቻል አቶ ሬድዋን ያመለከቱ ሲሆን ጉዳዩ በተለያዩ ስብሰባዎች ላይ ተነስቶ ውይይት የተደረገበት መሆኑን ጠቁመዋል፡፡ አንዳንድ የድርጅት አባላት ከሙስሊሙ ጋር የተፈጠረው አለመግባባት በቀጣይ ምርጫዎች ላይ ከፍተኛ ችግር ሊፈጥር እንደሚችል አበክረው የገለጹበት ሁኔታ መኖሩንና ከዚህ በፊት በተካሄዱ የብሄራዊ፤ የክልልና የአካባቢ ምርጫዎች ላይ ሙስሊሙ ህብረተሰብ ለኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. የሰጠው ድጋፍ ምትክ የሌለው እንደነበር አውስተዋል፡፡ ኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. በተለይ ሙስሊሞች በሚበዙባቸው ክልሎችና አካባቢዎች በተለያዩ የምርጫ አጋጣሚዎች የሙስሊሙን ታሪካዊ ሁኔታና በኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. የተጎናጸፋቸውን የእምነት ነጻነት በማስታወስ ያካሄደው ቅስቀሳና የተከተለው የምርጫ ስልት ውጤታማ እንደነበርም ገልጸዋል፡፡ በመጨረሻም በተለይም በ1997 ሀገር አቀፍ ምርጫ ጋ በተያያዘ ኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. ካጋጠመው ችግር እንዲወጣ ሙስሊሙ ህብረተሰብና ሙስሊም ክልሎች ከፍተኛ እገዛ እንዳደረጉ የኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. ከፍተኛ አመራር እንደሚያምን ገልጸዋል፡፡

በመቀጠል ተቃዋሚ ድርጅቶች የተፈጠረውን ክስተት ለመጠቀም ያደረጉትን እንቅስቃሴና ያገኙትን ውጤት በተመለከተ አቶ ሬድዋን ማብራሪያ የሰጡ ሲሆን በውጭ የሚገኙ አንዳንድ የተቃዋሚ ድርጅቶች ኃላፊዎች መንግስት ከሙስሊሙ ጋር የፈጠረውን ችግል ለመጠቀም አንዳንድ ሙከራዎች ማድረጋቸውን፤ በተለይም በአውሮፓና በአሜሪካ የሚገኙ ተቃዋሚ ድርጅቶች በአጋጣሚው ለመጠቀም በሰፊት እየተንቀሳቀሱ መሆናቸውን አመልክተዋል፡፡ ሆኖም ግን በውጤቱ ብዙ እንዳልተሳካላቸውና አብዛኛው ሙስሊም ህብረተሰብ ለተቃዋሚ ድርጅቶች ያለው አመለካከት ፖዘቲቭ እንዳልሆነ አቶ ሬድዋን አመልክተዋል፡፡ ቁጥሩ ከፍተኛ ሊባል የሚችል የሙስሊሙ ማህበረሰብ ተቃዋሚ ድርጅቶችን ያለፉት አሀዳዊ ስርአቶች አቀንቃኞችና ናፋቂዎች እንዲሁም በሃይማኖት አክራሪነት

የማያምኑ አድርጎ እንደሚያስብና በዚህም እንጻር ኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. በተለይም አጋጣሚዎች የሰራቸው የፕሮፓጋንዳ ስራዎች ከፍተኛ ውጤት ሳያስገኙ እንዳልቀሩ አቶ ሬድዋን አመልክተዋል፡፡

በዚህ ጉዳይ ላይ አቶ ሬድዋን በቅርቡ ያነበቡትን ጽሁፍ ዋቢ አድርገው ሲናገሩ በተለይም አሁን ሙስሊሙ ከመንግስት ጋር በተፈጠረው ችግር ዙሪያ ተቃዋሚ ድርጅቶች ያሳዩት ለዘብተኝነት አብዛኛውን ሙስሊም እንዳሳዘነው የሚጠቅስ መሆኑንና ሙስሊሙ የራሱ የሆነ ጠንካራ የፖለቲካ አቅም መፍጠር እስኪችል ድረስ ከተቃዋሚ ድርጅቶች ይልቅ ኢ.ህ.አ.ዴ.ግ.ን እየመከረና እያረቀ መሄድ እንደሚሻል ይመክራል ብለዋል፡፡ እስካሁን ባለው ሁኔታ ተቃዋሚ ድርጅቶች ከችግሩ ብዙ ያተርፋሉ ብለው እንደማይደለ፣ ይሁን እንጂ ችግሩ በተቻለ ፍጥነት መፍትሄ ካላገኘ በቀጣይ በሚካሄዱ ሀገራዊ ምርጫዎች ላይ ሙስሊሙ ኢ.ህ.አ.ዴ.ግን ከመቅጣት ወደ ኋላ እንደማይልና ይህም በኢ.ህ.አ.ዴ.ግ ቀጣይ ጉዞ ላይ ቀላል ሊባል የማይችል አደጋ ሊፈጥር እንደሚችል ያላቸውን ስጋት አበክረው ገልጸዋል፡፡ በመጨረሻም ከሙስሊሙ ጋር የተፈጠረውን ችግር ከምርጫ ማሸነፍና መሸነፍ ጋር ብቻ ማየት ከኢ.ህ.አ.ዴ.ግ ዴሞክራሲያዊ ባህል ጋር እንደሚጋጭና ሙስሊሙ ያነሳቸው ጥያቄዎች ፍትሀዊ ናቸው ተብለው ከታመነባቸው ጥያቄዎቹን ባፋጣኝ መፍታት እንደሚያስፈልግ በመግለጽ አቶ ሬድዋን ኃሳባቸውን አጠቃለዋል፡፡

ችግሩን ከመፍታት አንጻር በባለድርሻ አካላት መካከል ያለውን ቅንጅታዊ አሰራር አስመልክቶ አጠር ያለ ማብራሪያ በስተ ሰሉ አቶ መኪታር ለቀረቡት ጥያቄ ዶ/ር ሽፈራው የሚከተለውን መልስ ሰጥተዋል፡፡

በፌደራል ጉዳዮች ሰብሳቢነት የሚሰራው ልዩ ኮሚቴ በዚህ ጉዳይ ላይ የሚሰሩ ስራዎችን በበላይነት የሚያስተባብር ሲሆን ከፍተኛ ውሳኔ የሚሹ ጉዳዮችን ለበላይ አካል በማቅረብ ውሳኔ እንዲሰጥባቸው እንደሚደረግ ገልጸው በኮሚቴው ውስጥ የመጅሊሱን ተወካዮች ጨምሮ ሌሎች አግባብነት ያላቸው የፌዴራል መስሪያ ቤቶች በአባልነት እንደሚሰሩና የቅንጅት ስራው በአጠቃላይ ሲታይ ጥሩ ሊባል የሚችል መሆኑን ገልጸዋል፡፡

በኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. እና በመንግስት ከፍተኛ አመራር ዘንድ የጠራ አቋምና የጋራ መግባባት ይኖር ዘንድ አሁን ያለው የእስልምና ጉዳይ ምክር ቤት ወይም መጅሊስ በስልጣን ላይ እንዲቆይ ለምን እንደተፈለገ በቂ ማብራሪያ እንዲሰጥበት በአቶ መኪታር ለቀረበው ጥያቄ አቶ ጌታቸውና አቶ ሽፈራው በየተራ መልስ ሰጥተዋል፡፡ በዚህም አሁን መጅሊሱን በመምራ ላይ የሚገኙት ኃላፊዎች ከሰባት ወይም ስምንት ዓመታት በፊት በደህንነት በኩል በጥንቃቄ ተመርጠው የተቀመጡ መሆናቸውና ለኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. እና ለመንግስት ፍጹም ታማኝ መሆናቸው ተመልክቷል፡፡ አሁን ያሉት ሰዎች በስልጣን ላይ በመቆየታቸው ምክንያት መንግስትና ኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. በብዙ መንገድ የተጠቀሙ መሆናቸው የተገለጸ ሲሆን ዋና ዋናዎቹ፤

i. የጠለቀ ሐይማኖታዊ እውቀት እና በቂ የአካዳሚክ ትምህርት የሌላቸው በመሆኑ ከሙስሊሙ ጋር በተገናኘ መንግስትና ኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. የፈለጉትን መመሪያና ፕሮግራሞች ያለምንም ችግር ለማስፈጸም መቻሉ፤

ii. አብዛኞቹ የመጅሊሱ አባላት በሙስና የተዘፈቁ መሆናቸውና ይህንን የሙስና ተግባራቸውን በተመለከተ መንግስት በቂ መረጃ እንዳለው ራሳቸው የመጅሊሱ አባላት ማወቃቸው የመጅሊሱ አመራር አባላት ከተጠያቂነት ለመዳንና የመንግስትን ከለላ ለማግኘት ፍጹም ታዛዥ ሆነው መገኘታቸው፤ ከዚህ አንጻር ከሀጅና ኡምራ እንዲሁም ከሌሎች ልዩ ልዩ ምንጮች የሚገኙ ከፍተኛ የመጅሊሱ ገንዘብ ለከፍተኛ ሙስና የተጋለጠ መሆኑ ተገልጿል፤

iii. ሙስሊሙን በተመለከተ መንግስት አልፎ አልፎ ለሚያወጣቸው መመሪያዎች (ለምሳሌ በትምህርት ተቋማት ሰላት መስገድን መከልከል፤ ሙስሊም ሴት ተማሪዎችን በትምህርት ቤት ሂጃብ መከልከል..ወዘተ) አስመልክቶ ለመንግስት ሙሉ ድጋፍ ማድረጋቸው፤ በዚህም የሙስሊሙ ተቃውሞ ወደ መንግስት መሆኑ ቀርቶ በመጅሊሱ ላይ እንዲያርፍ ለመንግስት ከፍተኛ ሽፋን መሆናቸው፤

iv. የማስፈጸም አቅማቸው እጅግ ውስን በመሆኑ ከአረብና ከሙስሊሙ አለም ጋር በሀይማኖታዊም ይሁን በልማት ዙሪያ ያላቸው ግንኙነትና ትብብር ደካማ መሆኑና ይህ ሁኔታም እንደሀገር ከአረብና ከሙስሊሙ አለም በኩል ሊፈጠር የሚችልን ስጋት ከመቀነስ አንጻር እጅግ አስፈላጊ መሆኑ፤ የኢትዮጲያ ሙስሊሞች በተለይ ከሱዳንና ግብጽ እንዲሁም ከሌሎች የአረብ ሀገራት ጋር የሚፈጥሩት ግንኙነት ለኢትዮጲያ ሰላምና ጸጥታ አደጋ ሊሆን መቻሉ፤

v. ባለፉት 20 ዓመታት የሙስሊሙ የትምህርት ተሳትፎ በከፍተኛ ሁኔታ ከመጨመሩ አንጻር ጠንካራ እንዲሁም በሀገር ውስጥ እና በውጭ ተቀባይነት ያለው መጅሊስ ቢኖር የፌደራልና የክልል መንግስታት ለትምህርት ሲከተሉ ከሚመድቡት በጀት ያልተናነሰ ሀብት በማሰባሰብ የሙስሊሙን የትምህርት ሽፋን በከፍተኛ ደረጃ ማሳደግ መቻሉ፤ ይህም የሙስሊሙን አጠቃላይ እድገት እንደሚያፋጥን፤ ይህ ሁኔታም በሀገርም ሆነ በአፍሪካ ቀንድ ሊፈጥር የሚችለውን የኃይል ሚዛን የማዛባት አደጋ በተለያዩ ሀገራዊና አካባቢያዊ የደህንነት ስብሰባዎች ላይ ጠለቅ ያለ ውይይቶች ተካሂደው አቋም የተወሰደበት ጉዳይ መሆኑን ዶ/ር ሽፈራው በስፋት አብራርተዋል፡፡

ከዚህ አንጻር በሀገሪ ሙስሊሙ ሙሉ ተሳትፎ አዲስ መጅሊስ ቢቋቋም ለኢ.ህ.አ.ዴ.ግም ሆነ ለመንግስት ሊፈጥር የሚችለው አደጋ ምን ሊሆን እንደሚችል ለቀረበው ጥያቄ ዶ/ር ሽፈራው በሰጡት ማብራሪያ ባለፉት ሁለት አስርት አመታት ሙስሊሙ ማህበረሰብ እንደማንኛውም የሀገሪቱ ዜጋ የተሻለ የትምህርትና ስልጠና እድል ማግኘቱና በተፈጠረው አንጻራዊ የሀይማኖት ነጻነትም የሙስሊሞች ሀይማኖታዊ እውቀት በከፍተኛ ሁኔታ ማደጉን አመልክተው በዚህም ሳቢያ የሙስሊሙን መንፈሳዊም ሆነ ቁሳዊ ህይወት በአጭር ግዜ ለመለወጥ የሚችሉ መሪዎች መፈጠራቸውን፤ በዚህ ሁኔታ ሙስሊሙ መሪዎቹን ነጻና ፍትሀዊ በሆነ ሁኔታ እንዲመርጥ እድል ቢሰጠው በኃላፊነት የሚመጡት አመራሮች፤

- በአካዳሚና በመንፈሳዊ እውቀት የተገነቡ፣
- የዳበረ የስራ ልምድ ያላቸው፣
- በሙስሊሙና በአረቡ አለም ውስጥ ሰፊ ኔትዎርክ ያላቸውና በቅርበት መስራት የሚችሉ፣
- ከፍተኛ የህዝብ አመኔታ ያላቸው፣
- ከመንግስት በኩል የሚሰጣቸውን መመሪያ ለመቀበል ዝግጁ ያልሆኑ ምናልባትም በተቃራኒ ሊሰሩ የሚችሉ እንደሚሆኑ ዶ/ር ሽፈራው የግል እምነታቸውን ሰጥተዋል፡፡

ከችግሩ ጋር ተያይዞ በመንግስት በኩል የአክራሪነት መገለጫዎች የሚባሉትን መመዘኛዎች በተመለከተ ማብራሪያ እንዲሰጥባቸው ለቀረበው ጥያቄ በመንግስት በኩል የተወሰዱ ዋና ዋና የአክራሪነት መገለጫዎች የሚከተሉት መሆናቸው ተመልክቷል፤

1. ለመንግስት ግብር መክፈል ከልክልነው ብለው የሚያስተምሩ፤
2. የባንክ ወለድ መውሰድ ወይም መቀበል ሀራም ነው ብለው የሚያስተምሩ፤
3. በትምህርት ተቋማት ውስጥ ሰላት መስገጃ ቦታ እንዲሰጥ የሚጠይቁና በቀን አምስት ግዜና ከዚያም በላይ ሰላት የሚሰግዱ፤
4. ሂጃብና ኒቃብ የሚለብሱ ሴቶች፤
5. በተለየ ሁኔታ ጺማቸውን የሚያስረዝሙና፣ ሱሪ የሚያሳጥሩ፤
6. አሁን ያለው የመጅሊስ አመራር እንዲቀየርና ነጻና ፍትሀዊ ምርጫ እንዲካሄድ የሚጠይቁ፤
7. የኢትዮጲያ ሙስሊሞች በታሪክ የደረሰባቸውን በደል በማስታወስ ሙስሊሙን ለበቀል የሚያነሳሱ፤
8. መጠጥ በሚስተናገድበት ጠረጴዛዎች ላይ ለስብሰባ ወይም ለምግብ አንቀመጥም ብለው እሻፈረን የሚሉ፤
9. በተለያዩ የስልጠና ቦታዎች የሙስሊም ምግብ ይዘጋጅ ብለው እምቢጋር የሚፈጥሩ፤
10. በየመስጊዱ፣ በየሰፈሩና በየቤቱ እየተዘዋወሩ ኢስላማዊ ትምህርት የሚያስተምሩ፤

እነዚህ ዋና ዋና የኢስላም አክራሪነት መገለጫዎች ተደርገው እንደሚወሰዱ እና ይሁን እንጂ እነዚህን ሁሉ መገለጫዎች በግርድፉ ወስዶ ለመተግበር እንደሚያስቸግር ተመልክቷል፡፡

በማስከተል በችግሩ ዙሪያ በመረጃና ደህንነት መስሪያ ቤት የተሰሩ ዋና ዋና ስራዎችንና የተገኙ ውጤቶችን በተመለከተ አቶ ጌታቸው ሰፋ ያለ ማብራሪያ ሰጥተዋል፡፡

ከውስጥና ከውጭ ሊፈጠሩ የሚችሉ አደጋዎችን በመከታተል በሀገርና በህዝብ ላይ አደጋ ከመድረሱ በፊት አስፈላጊው እርምጃ እንዲወሰድ ድጋፍ ማድረግ የደህንነት መዋቅሩ ዋና ተልእኮ እንደሆነ የገለጹት አቶ ጌታቸው ከሀገራችን ወቅታዊ የሙስሊሙ ህብረተሰብ እንቅስቃሴ ጋር በተያያዘ የመረጃና ደህንነት መስሪያ ቤት ከፌደራል ጉዳዮችና ከሌሎች የሚመለከታቸው የባለድርሻ አካላት ጋር በቅርበት እየሰራ መሆኑንና ስራዎቹንም በሚከተሉት ዋናዋና ከፍሎች ከፍሎ ማየት እንደሚቻል አመልክተዋል፤

1. ከተቃውሞው ጋር ጠንካራ ግንኙነት አላቸው ተብሎ የሚጠረጠሩ ግለሰቦች ላይ ልዩ ትኩረት በማድረግ በአካልና በተለያዩ መንገዶች ክትትል ማድረግ፤
2. ከተቃውሞው ጋር በቀጥታም ይሁን በተዘዋዋሪ ግንኙነት ያላቸውን ግለሰቦችና ድርጅቶች እንቅስቃሴ በተለያየ መንገድ መከታተል፤ የሞባይል መስመሮችን መጥለፍ፣ የተጠርጣሪ ግለሰቦችን ኢ-ሜይሎች መሰበርና መረጃ ማሰባሰብ፣ የፌስቡክና የፓል ቶክ መልእክቶችን መከታተል፤ መተንተንና አደጋን መተንበይ፤
3. ተቃውሞው ምናልባት ከውጭ ኃይላት ጋር ሊኖረው የሚችለውን ግንኙነት ለማግኘት መረጃዎችን መፈለግና መተንተን መሆናቸውን ገልጸዋል፡፡
4. በሀገር ውስጥ የሚገኙ ልዩ ልዩ የአረብና ሙስሊም ሀገራት ዜጎችን /ዲፕሎማቶችን ጨምሮ/ መከታተልና በሀገር ውስጥ የሚያደርጉትን እንቅስቃሴና ግንኙነት በቅርብ መከታተል፤

አቶ ጌታቸው እስከአሁን የተሰሩ ስራዎችንና ውጤቱን በማላቸው እንዴት እንደሚገመገሙ ለቀረበላቸው ጥያቄ በሰጡት መልስ እየተደረገ ካለው መጠነ ሰፊ እንቅስቃሴ አንጻር የተገኘው ውጤት አጥጋቢ እንዳልሆነና ጉዳዩን ወደፍርድ ለማቅረብ በደህንነትም ሆነ በፖሊስ የተሰበሰቡ መረጃዎች እጅግ አናሳ መሆናቸውን አስምረውበታል፡፡ በቀጣይ የተሻለ መረጃ ለማሰባሰብ ይቻል ዘንድ ከእስካሁኑ የተለየ ስልት ለመከተል እንደታሰበ፣ እዲሱ አካሄድም የተሻለ መረጃ ለማግኘት እንደሚያስችልና ዝርዝሩን በሌላ ጊዜ እንደሚቀርቡ አመልክተዋል፡፡ አቶ ጌታቸው የደህንነት መዋቅሩ በጉዳዩ ላይ ያለውን የባለቤትነት ድርሻ ሲያብራሩ ጉዳዩ ምንም እንኳን በፌዴራል ጉዳዮች አስተባባሪነት የሚሰራ ቢሆንም ከጥቂት አስተዳደራዊ ጉዳዮች ውጭ ስራው ሙሉ ለሙሉ በደህንነት መዋቅሩ እየተሰራ ያለ መሆኑንና ለዚህም ዋናው ምክንያት ችግሩ ከሀገር ደህንነት ጋር ያለው ከፍተኛ ቁርኝትና ስራው የሚፈልገው ከፍተኛ ሚስጥር መሆኑን ገልጸዋል፡፡

ችግሩ ከውጭ ግንኙነት ጋር በተያያዘ የፈጠረውን ተጽኖ በተመለከተ ለቀረቡ ልዩ ልዩ ጥያቄዎች አቶ ሀይለማርያም መልስ ሰጥተዋል፡፡

አቶ ሀይለማርያም የሙስሊሙ ጥያቄ ያልነካካው ሴክተር እንደሌለና ጉዳዩ በውጭ ግንኙነታችንም ላይ ቀላል የማይባል ሚና መፍጠሩን በማመልከት ከውጭ ግንኙነት ጋር በተያያዘ በተለይ ከሙስሊሙ እና ከአረቡ አለም ወዳጆቻችን ጋር በነበረው ግንኙነት ላይ የራሱ የሆነ አሉታዊ ተጽኖ መፍጠሩን ገልጸዋል፡፡ አቶ ሀይለማርያም በተለይ አንዳንድ መንግስታት በጉዳዩ ላይ ያላቸውን አቋም

በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ መንገድ ለመግለጽ የሞከሩባቸው አጋጣሚዎች እንዳሉ በማመልከት ከውጭ ጉዳይ ጋር በተያያዘ የተፈጠሩ ሁነቶችንና የተሰሩ ስራዎችን በዝርዝር ያብራሩ ሲሆን እነሱም ፡

- አንድ የአረብ ሀገር አምባሳደሩን ወደ ሀገሩ መጥራቱን፣
- ሶስት ሀገራት በችግሩ ዙሪያ ማብራሪያ እንዲሰጣቸው ለውጭ ጉዳይ ጥያቄ ማቅረባቸውን፣
- በተለያዩ ሀገራት ያሉ ሁለት አምባሳደሮቻችን ባሉበት ሀገር የውጭ ጉዳይ ሚኒስትሮች ተጠርተው ስለጉዳዩ ማብራሪያ እንዲሰጡ በተጠየቁት መሰረት መስፈላጊውን ማብራሪያ መስጠታቸውን፣
- የሚንስቴር መስሪያ ቤቱ የመካከለኛው ምስራቅ ዳይሬክቶሬት በጉዳዩ ላይ የተሻለ ግንዛቤ ለመፍጠር አዲስ አበባ ላይ አንድ የውይይት መድረክ ያዘጋጀ መሆኑንና በዚህም ውይይት ከሃያ የማያንሱ የመካከለኛው ምስራቅ ሀገራት አምባሳደሮችና ከፍተኛ ኃላፊዎች እንዲሁም ተቀማጭነታቸው በአዲስ አበባ የሆኑ የእስም አቀፍ ድርጅቶች ተወካዮች መገኘታቸውን፣ በውይይቱም ላይ በሀገራችን የተፈጠረው ችግር በተለይም በአፍሪካ ቀንድ አካባቢ እያደገ በመምጣት ላይ ካለው የአሸባሪነትና የአክራሪነት አደጋ አካል መሆኑን ለማሳየት ጥረት መደረጉን፣
- በካርቱም፣ በካይሮ፣ በአውሮፓና አሜሪካ የተለያዩ ከተሞች እንዲሁም በሌሎች ሀገራት ልዩ ልዩ ስላማዊ ሰልፎች መካሄዳቸውንና ኢምባሲዎቻችን ባሉበት ሀገራት የተቃውሞ ደብዳቤዎች ለአምባሳደሮቻችን መሰጠቱን፣
- በተለያዩ ሀገር በማገልገል ላይ ካሉ አምባሳደሮቻችን ጋር ፀሰልከና በአካል በመገናኘት ስለጉዳዩ ሰፊ ውይይት መደረጉንና በተለይ ሙስሊም አምባሳደሮቻችን በጉዳዩ ላይ መንግስት ያለውን አቋም አስመልክቶ በግል ስጋት እንዳደረባቸው ለመረዳት መቻሉን ገልጸዋል:: አቶ ኃይለማርያም በተለይ ሶስት አምባሳደሮች ማለትም አምባሳደር ሀሰን አብደላ /የመን/ አምባሳደር ማህሙድ ድሪር /ግብጽ/ እና አምባሳደር አሊ አብዶ /ናይጀሪያ/ መንግስት የወቅቱን የሙስሊሙን ተቃውሞ አስመልክቶ የሚከተለው ስልት ትክክል እንዳልሆነ በግልጽ ማስቀመጣቸውንና መንግስት በአፋጣኝ አቋሙን እንዲያስተካክል ማሳሰባቸውን አመልክተዋል:: ከእነዚህም ውስጥ አምባሳደር አሊ አብዶ እና አምባሳደር ማህሙድ ድሪር ባለፈው ሳምንት ከክቡር ጠ/ሚንስትሩና ከአቶ ሽፈራው ጋር በስልክ መነጋገራቸውን አቶ ኃይለማርያም ገልጸዋል::
- አዲስ አበባ የሚገኘው የአሜሪካ ኢምባሲ የኢትዮጲያ ሙስሊሞች እያካሄዱት ባለው ተቃውሞ ዙሪያ ከውጭ ጉዳይ ጋር በቅርበት እየሰራ ካሉ የውጭ ድርጅቶች ዋናው መሆኑን፣ በተለያዩ ጉዳዮች ላይ ሰፊ የምክርና የቴክኒክ ድጋፎች እየሰጠም እንደሚገኝ፣ ይሁን እንጂ በተለይ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ የተቃውሞ ሰፋትና ጥንካሬ እንዲሁም የሙስሊሙ ማህበረሰብ አንድነትና ቅንጅት ከፍተኛ ስጋት እንደፈጠረባቸው፣ ከኢምባሲው የምስራቅ አፍሪካ የደህንነት ጉዳዮች ኃላፊ ጋር ባለፉው አንድ ወር አቶ ኃይለማርያም በተደጋጋሚ በግል ተገናኝተው መወያየታቸውንና በመጨረሻ ባደረጉት አጠቃላይ ግምገማ ችግሩን በሰላማዊ መንገድ ለመፍታት የሙስሊሙ ተወካይ ከተባለው ኮሚቴ ጋር መነጋገር የተሻለ እንደሆነ መግባባት ላይ መደረሱን በመጨረሻም አሜሪካኖቹ በአፍሪካ ቀንድ ሌላ ተጨማሪ ቀውስ ማየት እንደማይፈልጉ በተደጋጋሚ እንደገለጹላቸው አቶ ኃይለማርያም በስፋት አብራርተዋል::
- ተቃውሞው በተለይ ባለፈት ጥቂት ወራት የውጭ ጉዳይ መስሪያ ቤት ዋነኛ ስራ ሆኖ የቆየ መሆኑንና ሁሉም የውጭ የዲፕሎማቲክ ሚሽኖቻችን ከጉዳዩ ጋር በተያያዘ በመስራት ላይ እንደሚገኙ፣ የተፈጠረው ችግር በተለይ በውጭ በሚኖረው የሙስሊሙን ህብረተሰብ ከፍተኛ ቁጣን እንዳስከተለና መንግስት ለችግሩ አፋጣኝ መፍትሄ እንዲሰጥ በመጠየቅ ላይ እንደሚገኙ፣
- አቶ ኃይለማርያም በመጨረሻም ከአንድ የሙስሊም ሀገር አምባሳደር ጋር በቅርቡ አዲስ አበባ ውስጥ በተካሄደው የኢኮኖሚ ፎረም ላይ ተገናኝተው የወቅቱን የኢትዮጲያ ሙስሊሞች እንቅስቃሴ አስመልክቶ መወያየታቸውንና ሰውየው በመጨረሻ "ጠቅላይ ሚንስትራችሁን ጨምሮ ሁላችሁም ወደ ቀድሞ አባቶቻችሁ አቋም እየተመለሳችሁ ይመስላል" ማለታቸውን አውስተው ብዙዎቹ የሙስሊምና የአረብ መንግስታት በችግሩ ላይ የመንግስትን አቋም በጥንቃቄ እየተከታተሉ እንደሚገኙ ያሚያረጋግጡ መረጃዎች እንደሚያመለክቱ ገልጸዋል::

መከላከያ በጉዳዩ ላይ የሰራቸው ስራዎች እንዲብራሩ ለቀረቡ ጥያቄዎች ለአቶ ሲራጅ የሚከተለውን መልስ ሰጥተዋል::

አቶ ሲራጅ በቅድሚያ ከቡር ጠ/ሚንስትሩ ይህንን አስቸኳይ የምክር ቤቱን ስብሰባ በመጥራታቸው ምስጋናቸውን ያቀረቡ ሲሆን ከአሁን በፊት በተካሄዱት የምክር ቤቱ ስብሰባዎች ላይ በተለያዩ ምክንያቶች መገኘት አለመቻላቸውንና የእለቱ ስብሰባ በወቅታዊው የሙስሊሞች የተቃውሞ እንቅስቃሴ ዙሪያ ሰፋ ያለ መረጃ ለማግኘት የረዳቸው መሆኑን ገልጸዋል:: በሁሉም መስሪያ ቤቶች የቀረቡት ሪፖርቶች በችግሩ ዙሪያ እየተሰሩ ያሉትን ስራዎች ለማየት እንዳስቻላቸው፣ ሆኖም አንዳንድ የሰሟቸው ሪፖርቶች ያልጠበቋቸው መሆኑንና ጥያቄዎች እንዳስነሱባቸው አመልክተዋል:: በተለይም አቶ ሽፈራው የኢትዮጲያ ሙስሊሞች የተፋጠነ እድገት የሀገሪቱን ብሉም በአፍሪካ ቀንድ ያለውን የኃይል ሚዛን ሊያዛባ እንደሚችልና በዚህም እድገቱ የተገደበ መሆን እንዳለበት ያነሱት ሀሳብ ግልጽ እንዳልሆናቸውና እንዲህ አይነት ነገር ስለመኖሩም እንደማያውቁ ብሉም ይህ አይነቱ መግባባት መቼ፣ የት፣ ከማን ጋር፣ለምን፣ እንዳስፈለገ ጠ/ሚንስትሩ ተጨማሪ ማብራሪያ እንዲሰጡበት የጠየቁ ሲሆን በርግጥ የዚህ አይነት መግባባት ካለ አጠቃላይ የሙስሊሙን ማህበረሰብ እንቅስቃሴ በተመለከተ እንደ መንግስት አቋማችንን መለስ ብሎ መፈተሽ እንደሚገባ ገልጸዋል::አቶ ሲራጅ ይህ የተጠቀሰው ስምምነት እጅግ አደገኛና ሀገሪቱ ለመገንባት ከምታስበው የዲሞክራሲ ስርአት ጋር አብሮ የማይሄድ፣ በሀገ መንግስቱ የተረጋገጡ የሰብአዊ መብቶችና የሀይማኖት እኩልነትን የሚጻረር እንዲሁም ሀገራችንን በውጭ ሀይሎች ጉዳይ አስፈጻሚነት ሊያስፈርጃት የሚችል መሆኑን በስፋት ገልጸዋል::

መከላከያ በችግሩ ዙሪያ በጣም ውስን የሎጂስቲክ ድጋፍ ለፖሊስ ከመስጠት ያለፈ ያከናወነው ምንም ስራ እንደሌለና በጉዳዩ ዙሪያ በተደረጉ ስብሰባዎች የሚንስትሩ ከፍተኛ አመራር ጉዳዩ ከመከላከያ ኃላፊነትና ማንዴት ውጭ መሆኑ ከስምምነት ላይ መደረሱን

አመልክተዋል፡፡ በመጨረሻም ጀነራል ሳሞራ የኑስን ጨምሮ ሌሎች አመራሮች በጉዳዩ ላይ ያላቸውን ተቃውሞ በተለያዩ አጋጣሚዎች መግለጻቸውን አቶ ሲራጅ አመልክተዋል፡፡

በማስከተል አቶ ሙኪታር በርካታ ሙስሊሞች መንግስት ላለፉት ወራት ችግሩን ለመፍታት እየሄደበት ያለው አቅጣጫ ትክክለኛ የመንግስትን አቋም የማያንጸባርቅና በመንግስት መዋቅር ውስጥ ያሉና የሙስሊሙን እድገት የማይሹ አንዳንድ ባለስልጣናትና ባለሙያዎች ለመንግስትና ህዝብ በሚሰጡት የተሳሳተ ምክርና መረጃ እንዲሁም በሚፈጥሯቸው መሰረተ ቢስ ስጋቶችና ማስፈራሪያዎች የመነጨ ነው የሚሉ ተደጋጋሚ ወቀሳዎች መሰማታቸውንና አቶ ሽፈራውም ስራቸውን ነጻ በሆነ መንገድ እየሰሩ አይደሉም የሚሉ አቤቱታዎች ከጊዜ ወደጊዜ እየጨመሩ መምጣታቸውን ገልጸው ይህም ከቅርብ ጊዜ ጀምሮ በኢ.ህ.አ.ዴ.ግ ውስጥ ስር እየሰደደ ከመጣው ሀይማኖታዊ ወገንተኝነት ጋር አብሮ ሊያዝ እንደሚችል አመልክተዋል፡፡ ከዚህ አንጻር በፌዴራል ጉዳዮች የሚመራውና ይህንን ችግር በዋናነት የሚያስተባብረው ኮሚቴ ሀይማኖታዊ ስብጥር ምን እንደሚመስልና ከሀይማኖታዊ ወገንተኝነትስ ምን ያህል የጸዳ ነው ተብሎ እንደሚታመን ለቀረበው ጥያቄ ዶ/ር ሽፈራውን የሚከተለውን ሀሳብ ሰጥተዋል፤

በቅድሚያ በእርሳቸውም ላይ ሆነ በሚኒስቴር መስሪያቤታቸው ላይ የሚወሩ እነዚህን የመሳሰሉ አሉባልታዎች የከፋተኛ አመራሩን ትኩረት አግኝተው በዚህ መድረክ ላይ መነሳታቸው እንዳስዘናቸውና አቶ ሙኪታር የጠቀሷቸውና ተመሳሳይ የሆኑ ሌሎች ተራ ውንጀላዎች በህዝቡና በመንግስት መካከል ልዩነት ለመፍጠር ብሎም በጉዳዩ ላይ በግምባር ቀደምትነት እየሰሩ ያሉ የመንግስት ባለስልጣናትን ተአማኒነት ለመናድ የሚደረጉ ሙከራዎች እንደሆኑ ጠቅሰው በርሳቸው በኩል ስራቸውን እየሰሩ ያሉት ከመስሪያ ቤታቸው ስልጣንና ሀላፊነት አንጻር መሆኑን ተናግረዋል፡፡ሌሎቹም የሚኒስቴር መስሪያ ቤታቸው ኃላፊዎችና ሰራተኞች፤ እንዲሁም የተቋቋመው ጊዜያዊ ኮሚቴ ስራውን እየሰራ ያለው በተሰጠው ግልጽ የስራ ኃላፊነት መሰረት መሆኑንና የሃይማኖት ወገንተኝነት አለ ብለው እንደማያምኑ አመልክተዋል፡፡ የኮሚቴውን የሀይማኖት ስብጥር በተመለከተ ከሁሉም ሀይማኖቶች የተውጣጣ መሆኑንና በኮሚቴው ውስጥ ሙስሊሞችና ክርስቲያኖች እንዳሉ ሆኖም ኮሚቴው ሲዋቀር የስራ ብቃትና የድርጅት ታማኝነት እንጂ የሀይማኖት ስብጥር እንደመስፈርት እንዳልተወሰደ አመልክተዋል፡፡

ችግሩ ምን ያህል የሀገር ውስጥና የውጭ ሚዲያዎችን ትኩረት ማግኘቱን በተመለከተ ለቀረበው ጥያቄ የሚከተለው መልስ ተሰጥቷል፡፡
ችግሩ በተለይ ባለፉው አንድ ወር የበለጠ የሚድያ ሽፋን እያገኘ መምጣቱን፤ ከሀገር ውስጥ በዋናነት የኢትዮጲያ ቴሌቭዥንና ሬዲዮ ለጉዳዩ ከፍተኛ ትኩረት ሰጥተው የፕሮፓጋንዳ ስራ እንዲሰሩ መመሪያ በተላለፈው መሰረት መጠነ ሰፊ የፕሮፓጋንዳ ስራ መስራቱ ተመልክቷል፡፡ ከዚህ በተጨማሪም የተለያዩ ሬድዮ ጣቢያዎች በተለይም ሬድዮ ፋና ለጉዳዩ ከፍተኛ ሽፋን በመስጠት የተለያዩ ፕሮግራሞችን ማዘጋጀቱንና አብዛኛዎቹ ፕሮግራሞችም የመንግስትንና የመጅሊሱን አቋም የሚደግፉና የህዝብን ተቀባይነት ለማግኘት ታስበው የተዘጋጁ መሆኑ፤ ልዩ ልዩ የግል ጋዜጦች ለጉዳዩ ከፍተኛ ትኩረት በመስጠት የተለያዩ ጹሁፎችን መጻፋቸው፤ በግል ጋዜጦች ላይ የወጡት ጹሁፎች አንዳንዶች የመንግስትን አቋም የሚደግፉ ሲሆን ቀላል የማይባሉ ደግሞ የመንግስትን አቋም የሚጻረር መልእክት እንዳስተላለፉ አቶ ሽፈራው የአንዳንዶቹን ጋዜጦች ስም በመጥቀስ አብራርተዋል፡፡

የውጭ ሀገር የሚድያ ሽፋንን በተመለከተ ተቃውሞው ቀላል የማይባል ሽፋን እንዳገኘ፤ ከቴሌቭዥን ጣቢያዎች አልጀዚራ የአረብኛና እንግሊዝኛ ፕሮግራሞች፤ ቢቢሲ ቴሌቭዥን፤ ESAT የተፈጠረውን ችግር በቂ ሽፋን በመስጠት በተደጋጋሚ ዜናዎችና ፕሮግራሞች መስራታቸው እንዲሁም ከሬድዮ ጣቢያዎች ቪኦኤ፤ የጀርመን ድምጽ ሬድዮ፤ ቢባልና ነጃሺ የተሰኙ የሙስሊም ሬድዮ ጣቢያዎች በችግሩ ዙሪያ ሰፊ ዘገባ ማቅረባቸው ተመልክቷል፡፡ በተጨማሪ ልዩ ልዩ አለማቀፍ ጋዜጦች፤ መጽሄቶችና ጆርናሎች ከፍተኛ ሽፋን ሰጥተው ተቃውሞውን መዘገባቸው በተለያዩ የምክር ቤቱ አባላት ተገልጧል፡፡

ሌላው የሚዲያ አይነት ኤሌክትሮኒክስ ሚዲያ ሲሆን በዚህም የሙስሊሙ የወቅቱ ተቃውሞ ከፍተኛ ሽፋን እንዳገኘና የተለያዩ ዌብ ሳይቶች እንዲሁም ፌስቡክ እና ፓልቶክ በመሳሰሉ የማህበራዊ ሚዲያዎች ጉዳዩ በከፍተኛ ሁኔታ የመነጋገሪያ አጀንዳ መሆኑ ተመልክቷል፡፡ አቶ ጌታቸው ከሚዲያ ጋር በተያያዘ በሰጡት ተጨማሪ መግለጫ የሙስሊሙ የተቃውሞ እንቅስቃሴ ከተጀመረ በኋላ የሀገራችን የፌስቡክ፤ የፓልቶክ እንዲሁም የሌሎች ሚዲያ ቴክኖሎጂ ተጠቃሚዎች በብዙ እጥፍና በሚያስደንግጥ መጠን ማደጉን ገልጸዋል ቴክኖሎጂው በሀገር ደህንነት ላይ ሊፈጥር የሚችለውን አሉታዊ ተጽኖ ለመቀነስ መስሪያ ቤታቸው ከየኢንፎርሜሽን መረብ ደህንነት ኤጀንሲ /ኢንሳ/ ጋር በመተባበር አንዳንድ ስራዎችን በመስራ ላይ እንደሚገኝ ገልጸዋል፡፡ ከዚህ አንጻር ተቃውሞው በዋናነት እየተመራ ያለው በፌስቡክ ላይ በሚሰጡ መልእክቶች መሆኑና በተለይም ድምጻችን ይሰማ የተሰኘው ገጽ ተቃውሞውን በዋናነት እየመራ እንደሚገኝ ብሎም ይህንኑ ገጽ ለመዝጋት የተደረጉ ሙከራዎች እንዳልተሳኩ አመልክተዋል፡፡

ማጠቃለያ
ከላይ በቅደም ተከተል በቀረበው መሰረት የኢትዮጲያ ሙስሊሞች ከ2004 መባቻ ጀምሮ ያነሷቸውን ጥያቄዎች አስመልክቶ የብሄራዊው ደህንነት ምክር ቤት አባላት በሰፋትና በጥልቀት ከተወያዩ በኋላ ሂደቱ ጠቅላል ብሎ ሲታይ መንግስት ችግሩን ለመረዳት የሄደባቸው ስልቶችና የተጠቀመባቸው የመረጃ ምንጮች የቆዩበ መሆናቸውና የመንግስት አካላት ችግሩን ለመፍታት ሲከተሏቸው

የነበሩት አቅጣጫዎችና የወሰዷቸው እርምጃዎች በትክክለኛ መረጃ ላይ ያልተመሰረቱና ባብዛኛው የተሳሳቱ እንደነበሩ በምክር ቤቱ አባላት መካከል መግባባት ላይ ተደርሷል፡፡ የተነሱት አንኳር ነጥቦች እንደሚከተለው ተጠቃለዋል፡፡

1) ሙስሊሞች ያነሱዋቸውን ጥያቄዎች በትክክልና በቅንነት ለመረዳት የተደረገ በቂ ሙከራ አለመኖሩ፤ በዚህም ምክንያት የችግሩን እውነተኛ ይዘት ለመረዳትና ተገቢ ውሳኔ ለመስጠት አለመቻሉ፤
2) መንግስት ለተፈጠረው ተቃውሞ እና ባጠቃላይ ለህዝበ ሙስሊሙ የሰጠው ግምት የተሳሳተ እና እጅግ ዝቅተኛ መሆኑ፤
3) ችግሩ ከግዜ ወደ ግዜ እየሰፋ መምጣቱ፤ አፋጣኝና ትክክለኛ መፍትሄ ካልተሰጠውም ይብሱ እየተወሳሰበ እንደሚሄድና አሁን ያለው ፍጹም ሀይማኖታዊ ጥያቄ መልኩን ቀይሮ ፖለቲካዊ ወይም ሌላ ሊሆን እንደሚችል፤
4) ከተቃውሞው ጋር በተያያዘ በመንግስት በኩል የተፈጠረው ስጋት መሰረት እንዳልነበረውና መንግስት የወሰዳቸውም አብዛኛዎቹ እርምጃዎች ባልተረጋገጡ ስጋቶች ላይ የተመሰረቱ እንደነበሩ፤
5) ሙስሊሞች ያነሷቸውን ጥያቄዎች ለመመለስ በተለይ የፌደራል ጉዳዮች ሚኒስትርና መጅሊሱ የተጠቀሙባቸው ስልቶች ሙስሊሙን ማህበረሰብ ይብሱ እንዳስቆጡና ተቃውሞውንም እንዲባባስ ማድረጋቸው፤
6) በስራ ላይ ያሉት የኢትዮጲያ እስልምና ጉዳዮች ምክር ቤት አመራር አባላት የመጅሊሱን ህግና ደንብ በሚጻረር መልኩ ያለምርጫ ወደ ስልጣን የመጡና በስልጣን ላይ መቆየት ከሚገባቸው የጊዜ ገደብ በላይ መቆየታቸው አግባብ አለመሆኑና በአፋጣኝ ምርጫ እንዲካሄድ የተነሳው የህዝብ ጥያቄ ተገቢ መሆኑ፤
7) ከሙስሊሙ ማህበረሰብ ጋር በተፈጠረው አለመግባባት ኢ.ህ.አ.ዴ.ግ በሙስሊሙ ማህበረሰብ ውስጥ የነበረውን ተቀባይነትና ታማኝነት ሙሉ ለሙሉ እንዳሳጣው፤
8) የተነሳው ተቃውሞ ህጋዊና አላማውም ሀይማኖታዊ ብቻ መሆኑ፤ የውጭ እጅም ሆነ ድብቅ የፖለቲካ አላማ እንደሌለውና ከማናቸውም አይነት ጸረ-ሰላም እንቅስቃሴዎች ጋር ግንኙነት እንደሌለው፤
9) ህዝበ ሙስሊሙ ተቃውሞውን እየገለጸበት ያለው መንገድ እጅግ ሰላማዊና በሰለጠነ ሁኔታ በመካሄድ ላይ መሆኑ፤
10) በተለይ ግንቦት ሶስት በዋለው የአርብ የጸሎት ስነ-ስርአት አከባበር፤ በአዲስ አበባ ውስጥ ይካሄድ የነበረውን አለማቀፍ የኢኮኖሚ ፎረም ከግምት ውስጥ በማስገባት ህዝበ ሙስሊሙ ተቃውሞውን በዝምታ እንዲያሰማ የተወሰነው ውሳኔና አፈጻጸሙ ፍጹም ኃላፊነት የተሞላበትና ሊመሰገን የሚገባው ሁኔታ መሆኑ ተጠቅሷል፡፡

የውይይቱ ማጠቃለያ ሀሳቦች ከቀረቡ በኋላ ማጠቃለያ ሀሳቦቹን መሰረት በማድረግ የመፍትሄ ሀሳቦች እንዲቀርቡ ክቡር ጠቅላይ ሚኒስትር ጠይቀዋል፡፡ ሆኖም ግን የመፍቴ ሀሳብ ከመስጠቱ በፊት ዶ/ር ሽፈራው የሚከተለውን ሀሳብ ሰንዝረዋል፡፡
ዶ/ር ሽፈራው ቀደም ብለው በተቀመጡ የማጠቃለያ ሀሳቦች በመሰረተ ሀሳብ ደረጃ ሊስማሙ እንደሚችሉና በሁሉም የመንግስት አካላት አንዳንድ የግንዛቤ ችግሮች እንደነበሩ ብሎም አንዳንድ የአፈጻጸም ግድፈቶችም ሊኖሩ እንደሚችሉ መቀበል ተገቢ መሆኑን ተናግረዋል፡፡ ይሁን እንጂ መንግስት እስካሁን የሄደበት አቅጣጫና የወሰናቸው ውሳኔዎች ምንም አይነት የመርህና የስትራቴጂ ችግር እንደሌለባቸው በግላቸው እንደሚያምኑና የተፈጠረው ችግር ከአጠቃላይ የሙስሊሙ ማህበረሰብ ጋር የተፈጠረ ችግር ተደርጎ ድምዳሜ ላይ እንዳይደረስ አሳስበዋል፡፡ ዶ/ር ሽፈራው አሁንም ቢሆን ችግሩ ጥቂት አክራሪዎች በሰፊው ሙስሊም ህዝብ ስም እየፈጠሩት ያለ ችግር እንደሆነና የዚህ አይነቱ የአክራሪነት አጀንዳ ሀገሪቱን ወዴት ሊወስድ እንደሚችል ጎረቤት ሶማሊያን ማየት በቂ እንደሆነ አሳስበዋል፡፡ በዚህም የተሰጡት ማጠቃለያዎች እንዳሉ የሚወሰዱ ከሆነ የፌዴራል ጉዳዮች ሚኒስቴርም ሆነ ሌሎች የመንግስት አካላት እስካሁን ሲሄዱበት ከነበረው አቅጣጫ መቶ ሰማንያ ዲግሪ ሊያዞራቸው እንደሚችልና በዚህ ፍጥነትና መጠን የአቅጣጫ ለውጥ ማድረግ የመንግስትን የውሳኔ አሰጣጥ ስርአት ጥያቄ ውስጥ ከማስገባቱም ባሻገር ለውጡ በመንግስትም ሆነ በኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. ላይ ሊያስከትል የሚችለውን አሉታዊ ጎን ቆም ብሎ ማሰብ እንደሚያስፈልግ ገልጸዋል፡፡

በመቀጠል ክቡር ጠ/ሚኒስትሩ ዶ/ር ሽፈራው ያነሷቸውን ሀሳቦች በተወሰነ ደረጃ የሚጋሯቸው ቢሆንም ችግሩን ለመፍታት ከዚህ ሌላ የተሻለ አማራጭ መንግስት ሊኖረው እንደማይችል አመልክተዋል፡፡ ክቡር ጠ/ሚኒስትሩ መንግስት ከአሁኑ ስህተቱን ተቀብሎ ማስተካከል ካልቻለ ጉዳዩ ወዴት ሊሄድ እንደሚችል መገመት እንደማያዳግትና ችግሩን ከኢ.ህ.አ.ዴ.ግ. መርሆዎችና ታሪክ አንጻርም ማየት እንደሚያስፈልግ የገለጹ ሲሆን ከኢ.ህ.አ.ዴ.ግ ዋናዋና ባህሪያት ውስጥ ስህተትን አምኖ መቀበል ቁልፍ ጉዳይ መሆኑን፤ ከዚህ አንጻር ቀውሱ ወደባሰ ደረጃ ከመድረሱ በፊት ስህተትን መቀበልና ማረም ብሎም ከህዝበ ሙስሊሙ ጋር የመንግስትንና የኢ.ህ.አ.ዴ.ግን ግንኙነት ማደስ ተገቢ መሆኑን በማስረዳት የመፍትሄ ሀሳቦች እንዲሰጡ አባላቱን ጠይቀዋል፡፡

የውሳኔ ሀሳቦች
ከላይ የተጠቀሱትን ውይይቶችና የማጠቃለያ ነጥቦች መሰረት በማድረግ የሚከተሉት የውሳኔ ሀሳቦች ተወስደዋል፡፡

1. የአህባሽ አስተምሮትና ስልጠናዎች በአፋጣኝ እንዲቆሙ፤
2. የአወሊያ ትምህርት ቤት አደረጃጀትና የባለቤትነት ጥያቄ ህዝቡ በሚፈልገው መልኩ እንዲፈጸም፤
3. የመጅሊስ አመራር አባላት ምርጫ ግልጽና ህዝበ ሙስሊሙ በሚፈልገው መልኩ በአፋጣኝ እንዲፈጸም፤
4. ችግሩን ያባብሱት ተብለው የሚገመቱ ተዛማጅ ጉዳዮች በአፋጣኝ እንዲታዩና አስፈላጊ የማስተካከያ ስራ እንዲሰራ፤
5. የዘምዘም ባንክ ቀደም ሲል በተሰጠው ፍቃድ መሰረት የምስረታ ሂደቱ ተጠናቆ በአፋጣኝ ስራ ይጀምር ዘንድ የብሄራዊ ባንክ አስፈላጊውን እንዲያደርግ፤
6. በመንግስት ሚዲያዎች ችግሩን አስመልክቶ የሚዘጋጁ ፕሮግራሞች ይዘት አፋጣኝ ማስተካከያ እንዲደረግባቸው፤ በተለይም የኮሚቴውን አባላት በተመለከተ የሚተላለፉ መልእክቶች እንዲታረሙ፤

7. ህዝብ ከመረጣቸው የኮሚቴ አባላት ጋር ቀደም ሲል የተጀመረው ውይይት እንዲቀጥልና ችግሩ በአጭር ግዜ ውስጥ እንዲቋጭ አስፈላጊው እንዲደረግ፤
8. ችግሩ በውጭ ግንኙነት ላይ የፈጠረውን አላስፈላጊ ብዥታ ለማስተካከል የውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር የራሱን እቅድ ነድፎ እንዲንቀሳቀስ፤
9. በችግሩ ጋር በተያያዘ የታሰሩ ካሉ በአፋጣኝ እንዲለቀቁ፤
10. በኢ.ህ.አ.ዴ.ግ አባላት መካከል የተከሰተውን ተቃውሞ ለማስተካከል በየደረጃው ስራዎች እንዲሰሩ ለዚህም የሚረዱ ሰነዶች እንዲዘጋጁ፤
11. ሌሎች ዝርዝር የማስተካከያ ስራዎችን በፌደራል ጉዳዮች ሚ/ር አስተባባሪነት እንዲሰሩና እንዲፈጸሙ ተወስኗል፡፡

በመጨረሻም ጠቅላይ ሚንስትሩ ለእስቶካይ ህክምና ወደ ውጭ ሀገር እንደሚሄዱና ህክምናቸውን ጨርሰው እንደተመለሱ የውሳኔዎቹን አተገባበር እንደሚገመግሙ በመግለጽ ስብሰባው ከሌሊቱ ሰባት ሰአት ተኩል ተጠናቋል፡፡

Dabalee 3: Maqaawwan hidda dhalootaatiin walqabatan moggaasa isaanii QUr'aanaafi Macaafa Qulqulluu keessatti lugaa Ingiliffaa, Afaan Oromoo, Arabiffaafi Amaariffaan

Ingiliffa	Afaan Oromoo	Arabiffa	አማርኛ
Abida	Abidaa	عبيدة	አቢዳ
Abimael	Abiimaa'eel	أبيمايل	አቢማኤል
Abraham	Abrahaam	ابراهيم	አብርሃም
Adah	Adah	آدا	ኣዳህ
Adah	Adah	آدا	ኣዳህ
Adam	Addaam	آدم	ኣዳም
Adbeel	Adbeel	أدبيل	አድቤል
Almodad	Almodad	الموداد	አልሞዳድ
Amorites	Amoorota	أموريون	አሞራውያን
Anamim	Anamim	أناميم	አናሚም
Aram	Aram	آرام	አራም
Ard	Ard	أرض	አርድ
Areli	Areli	أريلي	አረሊ
Arkites	Arkites	أركيتيس	Arkites
Arodi	Arodi	ارودي	አሮዲ
Aron	Aron	آرون	አሮን
Arpachshad	Arpaakshaad jedhamtu	ارفكشاد	አርፋክሻድ
Arvadites	Arvadites jedhamtu	أرفاديت	Arvadites
Asenath	Asenath jedhamuun beekama	أسنات	አሰናት
Ashbel	Ashbeel	اشبيل	አሽበል
Asher	Asher	آشر	አሴር
Ashkenaz	Ashkenaz	اشكناز	አሽኬናዝ
Ashur	Ashur	عاشور	አሹር
Asshurim	Asshurim	أشوريم	አሹሪም
Becher	Becher jedhamuun beekama	بيشر	ቤቸር
Bela	Bela	بيلا	ቤላ
Benammi	Benammi	بنعمي	ቤናሚ
Benjamin	Biniyaam	بنيامين	ቢንያም
Beriah	Beriyaan	بيريا	ቤርያ
Bilhah	Bilhaa	بلهة	ቢላህ
Canaan	Kana'aan	كنعان	ከነዓን
Caphtorim	Kaaftooriimii	كفتوريم	ካፕቶሪም

Ingiliffa	Afaan Oromoo	Arabiffa	አማርኛ
Carmi	Kaarmii	كرمي	ካርሚ
Casluhim	Casluhim	كاسلوحيم	ካስሉሂም
Cimmerians	Warra Cimmerians	السيميريون	ሲመሪያኖች
Crete	Qereet	كريت	ቀርጤስ
Cyprus	Qophros	قبرص	ቆጵሮስ
Dan	Dan	دان	ዳንኤል
David	Daawit	ديفيد	ዳዊት
Dedan	Dedaan	ديدان	ደዳን
Deuteronomy	Keessa Deebii	سفر التثنية	ዘዳግም
Diklah	Diklaa	دقلة	ዲክላህ
Dinah	Diinaa	دينة	ዲና
Dodanim	Dodanim	دودانيم	ዶዳኒም
Dumah	Dumaa	دوما	ዱማህ
Ehi	Ehi	ايه	ኢሂ
Elam	Eelaam	عيلام	ኤላም
Eldah	Eldaa	الداه	ኤልዳህ
Elijah	Eliyaas	إيليا	ኤልያስ
Eliphaz	Elifaaz	إليفاز	ኤልፋዝ
Elon	Elon	ايلون	ኢሎን
Enock	Henook	اينوك	ሄኖክ
Ephah	Eefaa	إيفة	ኢፋ
Epher	Efer	افير	ኤፈር
Ephraim	Efreem	افرايم	ኤፍሬም
Er	Er	إيه	ኤር
Eri	Eri	إيري	ኤሪ
Esau	Esaawuu	عيسو	ኤሳው
Exodus	Ba’uu	الخروج	ዘፀአት
Ezbron	Ezbroon jedhamuun beekama	عزبرون	ኢዝብሮን
Ezekiel	Hisqi’el	حزقيال	ሕዝቅኤል
Ezra	Izraa	عزرا	ዕዝራ
Gabriel	Gabri'eel	جبريل	ገብርኤል
Gad	Gad	جاد	ጋድ
Genesis	Seera Uumamaa	منشأ	ኦሪት ዘፍጥረት
Gera	Geera	جيرا	ጌራ
Gershon	Gershon	غيرشون	ጌርሾን
Gether	Gether	جمع	ገጠር
Girgashites	Girgaashii	الجرجاشيون	ጊርጋሻይትስ
Goliath	Goliyaad	جالوت	ጎልያድ
Gomer	Gomer	جومر	ጎመር
Gospel	Wangeela	الإنجيل	ወንጌል
Guni	Guni	غوني	ጉኒ

Ingiliffa	Afaan Oromoo	Arabiffa	አማርኛ
Hadad	Haadaad	حداد	ሃዳድ
Hadoram	Hadooram	هادورام	ሃዶራም
Haggi	Haggi	هاجي	ሀጊ
Hamathites	Warra Hamat	هاماتيتس	ሃማታውያን
Hanoch	Hanok	حنوك	ሄኖክ
Havilah	Haavilaa	حويلة	ሀቪላሀ
Hazarmaveth	Hazarmaaveet jedhamuun beekama	هازارمافيث	Hazarmaveth
Heaven	Biyya waaqaa	سماء	ገነት
Hell	Si'ool	جحيم	ሲኦል
Heth	Heet	هيث	ሄት
Hezron	Hezroon	حصرون	ሔዝሮን
Hittites	Heetota	الحثيين	ኬጢያውያን
Hivitites	Hivitites jedhamuun beekama	الحويون	ሂቪታይተስ
Hul	Hul	هول	ሁል
Huppim	Huppim	هوبيم	ሁፒም
Hushim	Hushim	حوشيم	ሁሺም
Imnah	Imnah	ايمنة	ኢምናህ
Iob	Iob	أيوب	ኢዮብ
Iran	Iraan	إيران	ኢራን
Isaac	Yisihaaq	إسحاق	ይስሃቅ
Isaiah	Isaayaas	إشعياء	ኢሳያስ
Ishbak	Ishbak	إشباق	ኢሽባክ
Ishvah	Ishvah	إشفا	ኢሽዋሀ
Ishvi	Ishviin	إشفي	ኢሽቪ
Issachar	Isaakar	يساكر	ይሳኮር
Jachin	Yaachiin	جاشين	ጃቺን
Jacob	Yaaqoob	يعقوب	ያዕቆብ
Jahleel	Jahleel	جهليل	ጃህልል
Jahzeel	Jahzeel	جحزيل	ጃህዘኤል
Jalam	Jalam	جلام	ጃላም
Jamin	Jaamiin	جامين	ጀሚን
Javan	Jaavaan	جافان	ጃቫን
Jebusites	Yebusitoota	اليبوسيون	ጀቡሳውያን
Jerah	Jeeraa	جيرا	ጄራ
Jeremiah	Ermiyaas	إرميا	ኤርምያስ
Jesus	Yesuus	عيسى	የሱስ
Jetur	Jetur	جيتور	ጄቱር
Jeush	Jeush	جيش	ኢዩሽ
Jezer	Jezer	جيزر	ጄዘር
Job	Hojii	وظيفة	ኢዮብ
Jobab	Iyoobaab	جوباب	ኢዮባብ

Ingiliffa	Afaan Oromoo	Arabiffa	አማርኛ
John	Yohaannis	جون	ዮሐንስ
Jokshan	Jokshan	جوكشان	ጆክሻን
Jonah	Yoonaas	يونس	ዮናስ
Joseph	Yoseef	جوزيف	ዮሴፍ
Joshua	Iyaasuu	يشوع	ኢያሱ
Judah	Yihudaa	يهوذا	ይሁዳ
Judith	Yuudiit	جوديث	ዮዲት
Kedar	Kedar	كيدار	ቄዳር
Kedemah	Kedemaa	قديمة	ቅደማ
Keturah	Keetuuraa	قطورة	ኬቱራ
Kittim	Kittim	كتيم	ኪቲም
Kohath	Qohaat	قهات	ቆሃት
Korah	Qaaruun/Qooraan	كورة	ቆሬ
Leah	Liyaa	ليا	ሊያ
Lehabim	Lehaabim	لهابيم	ለሃቢም
Letushim	Letushim	ليتوشيم	ሌቱሺም
Leummim	Leummim	ليوميم	ሉሚም
Levi	Laawii/Leewwii	ليفي	ሌዊ
Levi Jadah	Leewwii Jaadaa	ليفي جاده	ሌዊ ጃዳሀ
Leviticus	Seera Lewotaa	سفر اللاويين	ዘሌዋውያን
Lud	Lud	لود	ሉድ
Ludim	Ludim	لوديم	ሉዲም
Madai	Madai	مادي	ማዳይ
Magog	Maajuuj/Maagoog	مأجوج	ማጎግ
Mahalath	Mahalath	محلات	ማሃላት
Manasseh	Minaasee	منسى	ምናሴ
Mash	Mash	الهريس	ማሽ
Massa	Massa	ماسا	ማሳ
Matthew	Maatewos	ماثيو	ማቴዎስ
Medan	Meedaan	ميدان	ሜዳን
Merari	Merarii	ميراري	ሜራሪ
Merry	Maariyaam/Maryam	Maryam	ማርያም
Meschech	Meschech	مشيش	ሜሼች
Mibsam	Mibsam	مبسام	ሚብሳም
Midian	Madyan/Miidiyaan	مديان	ሚድያን
Mishma	Mishma	مشما	ሚሽማ
Mizraim	Mizraayim	مصرايم	ምዝራይም
Moab	Mo'aab	موآب	ሞዓብ
Moses	Musee	موسى	ሙሴ
Muppim	Muppim	موبيم	ሙፒም
Naaman	Naamaan	نعمان	ንዕማን
Nahor	Nahor	ناحور	ናሆር
Naphish	Naphish	نافيش	ናፊሽ

Ingiliffa	Afaan Oromoo	Arabiffa	አማርኛ
Naphtali	Naftali	نفتالي	ንፍታሌም
Naphtuhim	Naaftuuhim	نفتوحيم	ናፍቱሂም
Nebaioth	Nabaayoot	نبايوث	ነብዮት
Nimrod	Nimrud	نمرود	ናምሩድ
Noah	Nuuhi/Nohi	نوح	ኖህ
Numbers	Lakkoofsa	أعداد	ኦሪት ዘሁልቁ
Obal	Obal	أوبال	ኦባል
Ohad	Ohad	أوهاد	ኦሃድ
Oholibamah	Oholibamaa	أوهوليباما	ኦሆሊባማ
Onan	Onan	على	ኦናን
Ophir	Ofir	أوفير	ኦፊር
Pallu	Palluu	بالو	ፓሉ
Pathrusim	Pathrusim	باثروسيم	Patrusim
Peleg	Peleg/Faalig	بيليج	ፔሌግ
Perez	Perez	بيريز	ፔሬዝ
Peter	Pheexiroos/Phexros	نفذ	ጴጥሮስ
Phrygians	Firijiyaanota	الفريجيون	ፍሪጋውያን
Psalms	Faarfannaa	المزامير	መዝሙረ ዳዊት
Put	Puut/Fuut	يضع	ፑት
Puvah	Puvah	بوفا	ፑቫህ
Raamah	Raama	رماح	ራማህ
Rachel	Raahel	راشيل	ራሄል
Reu	Reu	ريو	ረኡ
Reuben	Ruuben	روبن	ሮቤል
Reuel	Re'e'eel	رويل	ራጉኤል
Rippiath	Rippiath	ريبيات	ሪፒያት
Rosh	Rosh	روش	ሮሽ
Sabtah	Sabtaa	سبتة	ሰንበት
Sabteca	Sabteca	سبتيكا	ሳብቴካ
Seba	Seba	صبا	ሴባ
Serah	Seeraa	ساره	ሴራ
Sered	Sered	سيريد	ሰርድ
Serug	Serug	سيروج	ሴሮግ
Shaul	Shaul	شاؤول	ሻውል
Sheba	Sheba	شيبا	ሼባ
Shelah	Shelah	شيلة	ሽላ
Sheleph	Sheleph	شيليف	ሽሌፍ
Shillem	Shillem	شيلم	ሽሌም
Shimron	Shimroon	شمرون	ሺምሮን
Shuah	Shu'ah	شواه	ሽዑ
Shuni	Shuni	شوني	ሹኒ
Sidon	Siidoon	صيدا	ሲዶና
Sidonian	Siidooniyaa	صيدا	ሲዶኒያኛ

Ingiliffa	Afaan Oromoo	Arabiffa	አማርኛ
Simeon	Simi'oon	سمعان	ስምዖን
Sinites	Sinites	سينيت	ሲናውያን
Solomon	Solomoon/Suleymaan	سليمان	ሰለሞን
Tarshish	Tarshiish	ترشيش	ተርሴስ
Tema	Tema	تيما	ቴማ
Terah	Taaraan	تاراه	ታራ
Tiras	Tiras	تيراس	ቲራስ
Togarmah	Togarmah	توجرمة	ቶጋርማህ
Tola	Tolaa	تولا	ቶላ
Torah	Toora	التوراة	ኦሪት
Tubal	Tubal	توبال	ቱባል
Tyre	Taayir	إطار	ታየር
Uz	Uz	عوز	ዑዝ
Uzal	Uzaal	اوزال	ኡዛል
Zebulun	Zaabiloon	زبولون	ዛብሎን።
Zechariah	Zakkaariyaas	زكريا	ዘካርያስ
Zemarites	Zemarites	الزماريون	ዘማሪዎች
Zerah	Zeeraa	زارا	ዘርዓ
Zilpah	Zilpah	زلفة	ዚልፋ
Zimran	Zimran	زيمران	ዚምራን።
Ziphion	Zifiyoon	زيفون	ዚፊዮን
Zohar	Zohaar	زوهار	ዞሃር